

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΕΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΑΝΑΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑΙ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: Ξενοφώντος 15α τ.τ. 118
ΤΗΛΕΦ. 236547 - 221316

ΕΤΟΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ 1922

Ένωσις

τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ Κράτους
νομίμως ὑφισταμένων Διδασκαλικῶν Συλλόγων
καὶ τῶν Διδασκαλικῶν Συλλόγων
τῶν ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων

Ἀνεγνωρισμένη

ὑπὸ τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν
διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 754/1946 Ἀποφάσεώς του
ὡς αὕτη ἐτροποποιήθη
διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 7363/46, 10508/48, 3716/51,
4711/66 καὶ 570/69 ἀποφάσεων

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Πρόεδρος	Χ. Λάμπρου
Α'. Ἀντιπρόεδρος	Κ. Καρπούζης
Β'. »	Δ. Καρέτσης
Γεν. Γραμματεὺς	Ν. Λύκος
Εἰδ. »	Γ. Στουρνάρας
Ταμίας	Ν. Ζαρωνάκης
Σύμβουλος	Γ. Ἀποστόλου
»	Α. Βασιλείου
»	Ν. Νικηφορίδης

**ΜΗΝΙΑΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

•

Ἀριθμὸς ἀδείας Κυκλοφορίας
18764/Γ τοῦ 1954

Ὑπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως

•

**ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΕΚ ΜΕΛΩΝ
ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ**

•

**ΑΘΗΝΑΙ ΜΑΪΟΣ 1970
ΙΟΥΝΙΟΣ**

•

**ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ 9-10
ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ**

•

ΓΡΑΦΕΙΑ
Ξενοφώντος 15α - ΑΘΗΝΑΙ (118)
ΤΗΛΕΦΩΝΑ

Διεύθυνσις - Σύνταξις 236547
Διαχειρίσις - Διεκπαιραίωσις 221316

•

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Ἐτήσιαι προπληρωταί

ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ	Δρχ.	60
ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΦΟΡΕΙΩΝ	»	100
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	Δολ.	3
Δι' αεροπορικὴν ἀποστολὴν προστίθενται διὰ τέλη	Δολ.	1
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ	Δρχ.	5

Διοικήσεως

Κρίσεις καὶ σχόλια.....σελὶς 130

Κ. Μαλούκου

Τὰ νέα Ἀναλυτικὰ καὶ Ὁρολό-
για Προγράμματα τοῦ Δημοτι-
κοῦ Σχολείου » 131

Ε. Ζαμπετάκη

Ἡ ψυχὴ κατὰ Πλάτωνα καὶ αἱ
ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεις » 136

Εὐρ. Σούρλα

Ἐνα παρθένον θέμα τῆς Διδα-
κτικῆς » 141

Γεωρ. Κωστοπούλου

Ἡ οἰκογένεια ὡς παράγων ἀγω-
γῆς » 144

Χαρ. Δ. Σαπουντζάκη

Ἡ αὐτενέργεια εἰς τὸ σημερινόν
σχολεῖον » 149

Ἐμμ. Μανδουράρη

Ἀνάγκη ἠθικῆς διαπαιδαγωγί-
σεως τῶν νέων » 153

Παν. Ἡλιάδη

Ψυχολογικὸν πρόβλημα παρου-
σιαζόμενον εἰς τὰς συνδιδασκο-
μένας Ε' καὶ Στ' τάξεις » 156

Κριτικὴ τοῦ βιβλίου..... » 160

**LA TRIBUNE
PROFESSIONNELLE
DE L'INSTITUTEUR**

Publication
mensuelle
de la Fédération
Grecque des
Instituteurs

Xenophonotos rue 15a (118) Athènes - Grèce

Ο ΝΕΟΣ ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΝΟΜΟΣ

Ἡ ἀπὸ τριετίας καταβαλλομένη ἐργώδης προσπάθεια, ἐπὶ τοῦ ζωτικῆς διὰ τὴν ἐθνικὴν μας ζωὴν τομέως τῆς Παιδείας, ἐτελεσφόρησεν καὶ ἤδη ἀναμένομεν τὴν ἐξαγγελίαν τῶν νέων Διαταγμάτων καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους ἐφαρμογὴν αὐτῶν εἰς τὴν σχολικὴν πράξιν.

Καὶ ἐλπίζομεν ὅτι ταῦτα θὰ ἀποτελέσουν τὸν Καταστατικὸν Χάρτην ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς Ἑκπαιδεύσεως καὶ ὅτι δι' αὐτῶν ἡ, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, ἀναμένομένη ἀποκέντρωσις θὰ γίνῃ πραγματικότης.

Καὶ ἐνέχει τοῦτο, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν εὐρυθμον καὶ ἀποδοτικωτέραν ἐργασίαν ὅλων τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Ἑκπαιδεύσεως. Οὕτω διὰ τῆς ἐδρευούσης μεγάλης Ἑκπαιδευτικῆς μονάδος εἰς Πρωτεύουσαν, μεγάλου, ἐπίσης, γεωγραφικοῦ διαμερίσματος τῆς Χώρας μας, ἡ μελέτη καὶ ὁ Προγραμματισμὸς ἐκπαιδευτικῶν θεμάτων, τὰ ὅποια μέχρι σήμερον ἀντιμετωπίζοντο ἀπὸ τοῦ «Χάρτου» καὶ ἐπέκεινα πάσης ἐκπαιδευτικῆς πραγματικότητος, θὰ πραγματοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ὑπευθύνων Ὑψηλῶν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας παραγόντων ἐξ ἀμέσου ἀντιλήψεως καὶ ἐπαφῆς μὲ τὰ σχολικὰ πράγματα καὶ τὰ πάσης φύσεως δεδομένα τῆς Ἑλληνικῆς πραγματικότητος.

Μέχρι τοῦδε τὰ δεδομένα ταῦτα, τὰ ὅποια μορφώνουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ Σχολείου καὶ ἐπιδροῦν τὰ μέγιστα εἰς τὰς ἐπιδιώξεις καὶ τοὺς στόχους αὐτοῦ, ἀπλῶς προεβλέποντο. Διὰ τῶν νέων δὴ Διταγμάτων τὴν πρόβλεψιν θὰ διαδεχθῇ ἡ ἐκ τοῦ σύνεγγυς μελέτη καὶ ἐμπεριστατωμένη ἔρευνα αὐτῶν, δι' ἧς ἡ Ἑκπαίδευσις θὰ θεμελιούται ἐπὶ Ἑλληνικῶν, πολιτιστικῶν, παραδοσιακῶν, ἱστορικῶν, θρησκευτικῶν καὶ λοιπῶν ὡς ἄνω δεδομένων.

Ἡ πρόσφυσις αὕτη τῆς Ἑκπαιδεύσεως ἐπὶ τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς πραγματικότητος αἶρει αὐτομάτως τὴν ἀνεδαφικότητα ἐπὶ ὠρισμένων ζητημάτων τοῦ Σχολείου. Σήμερον ἔπρεπε τὸ Σχολεῖον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ζωὴν, νὰ ἀντιγράψῃ τὴν ζωὴν, νὰ προετοιμάσῃ τοὺς μαθητὰς διὰ τὴν ζωὴν.

Τὸ σχολεῖον γίνεται σήμερον μικρογραφία τῆς ζωῆς. Δέχεται μέσα του καὶ ἐνάγει εἰς κανόνας, ὅλα τὰ ἀξιώματα τῆς ζωῆς καὶ τοὺς φυσικοὺς μορφωτικοὺς καὶ λοιποὺς παράγοντας, οἱ ὅποιοι ἐπιδροῦν σημαντικῶς ἐπ' αὐτῆς καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς. Σχολεῖον ἀπὸ τῆς ζωῆς διὰ τὴν ζωὴν, ὥπως ὥραματίζετο μέγας Παιδαγωγός.

Ἰδιάζοντα τοπικοῦ χαρακτῆρος προβλήματα τῆς βασικῆς τοῦ λαοῦ μας Ἑκπαιδεύσεως θὰ εὐρουν τὴν ρεαλιστικὴν αὐτῶν λύσιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπιβάλουν τὰ πράγματα καὶ ὅχι ὁ γενικὸς «κᾶν» δι' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν.

Ὁ «κᾶν» οὗτος εἰς τὸ ἐξῆς ὡς προϊόν ἐπιτελικῶν ἐρευνῶν καὶ ἀναζητήσεων, κύημα ἐμπεριστατωμένων μελετῶν καὶ ὀρθοῦ προγραμματισμοῦ ἐπιτελείου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας θ' ἀποτελῇ τὸν ἰστὸν τῆς ἀράχνης τοῦ ὅλου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, ἐνῶ εἰς τὰ κατὰ τόπους ὀργανικὰ τῆς βασικῆς Ἑκπαιδεύσεως καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς προβλήματα ἢ ἐπὶ νέων τυχόν τοιούτων, θὰ δίδεται λύσις δικαία, ὀρθή, ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπιβαλλομένη, παραγωγικὴ.

Καὶ ἔχει τοῦτο μεγίστην ἐθνικὴν σημασίαν, διότι ἀποτελεῖ τὸ πλεόν προσφυές καταστατικὸν μέσον δι' ἀνακοπὴν τοῦ ρεύματος τῆς ἀστυφιλίας. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολλῶν ἄλλων τομέων τῆς Ἑθνικῆς ζωῆς ἡ ἐφαρμογὴ τῶν νέων τούτων Διαταγμάτων ἀσκεῖ εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν καὶ προάγει εἰς ὀρθὴν κατεύθυνσιν καὶ προσανατολισμὸν τοῦ Ἑθνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ μας.

Ἡ θεώρησις τούτων ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς αὐτῆς εἶναι ἐπιβεβλημένη ὑπὸ πάντων τῶν Ἑκπαιδευτικῶν τῆς Χώρας.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΩΣ ΤΩ ΝΟΜΩ

Ἰδιοκτῆτης, Ἐκδότης — Δ/ντῆς Συντάξεως

ΧΑΡ. ΛΑΜΠΡΟΥ

Πρόεδρος Διοικ. Συμβουλίου Δ.Ο.Ε.

ὁδὸς Θησέως 14, Ἄνω Δάφνη

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ὁδὸς Ξενοφώντος 15α Τ.Τ. 118

Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: Γ. ΤΣΙΒΕΡΙΩΤΗΣ

ὁδὸς Σατωβριάνδου 22, Ἀθήναι

Στοιχειοθεσία — Ἐκτύπωσις

Τυποτεχνία Ο ΛΟΓΟΣ

ὁδὸς Λένορμαν 205 (Τ.Τ. 210)

ΤΑ ΝΕΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ (Α'. και Β'. Τάξεις)

Κ. Μαλούκου

Έκπαιδ. Συμβούλου

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όξυ πρόβλημα αναλυτικού προγράμματος δέν αντιμετώπιζει τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον. Τοῦτο δύναται τις νὰ διαπιστώσῃ εὐκόλως ἀναγιγνώσκων τὰς γενομένας, κατὰ καιροῦς, σχετικὰς προτάσεις καὶ εἰσαγήσεις, αἵτινες ἀναφέρονται περισσότερον εἰς τὴν μέθοδον καὶ ὀλιγότερον εἰς τὴν ὕλην.

Αἱ προτάσεις αὗται, καίτοι ἐντυπωσιάζουσαι μὲ τὰ γραφόμενα περὶ ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης ἐκσυγχρονισμοῦ ἐνὸς προγράμματος, συνταχθέντος πρὸ 55 ἐτῶν (!), φέρουν ἐν τούτοις τὸν χαρακτῆρα τοῦ μεθοδολογικοῦ μοντερνισμοῦ, ὅστις, περιορισθεὶς εἰς τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τοῦ νέου σχολείου, ἐχρειάσθη νὰ ταλανίσῃ ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν τοὺς διδασκάλους, διὰ νὰ καταλήξῃ, εἰς ὠρισμένα πορίσματα, γενικῆς ἰσχύος.

Ὁ ὀγκώδης καὶ μακροχρόνιος παιδαγωγικὸς χαρτοπόλεμος, ὅστις εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ κατέκλυσε τὰς σελίδας μιᾶς πλημμυρίδος περιοδικῶν καὶ ἐντύπων θολῆς παιδαγωγικῆς σοφίας, θὰ περιωρίζετο ἀφαντάστως ἐὰν ἐθεραπεύετο καὶ παρ' ἡμῖν ἡ πειραματικὴ παιδαγωγική.

Πίστωσιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας, ὅτι τὸ παλαιὸν πρόγραμμα τοῦ Δημοτικοῦ δέν παρουσιάζει σοβαρὰς ἀτελείας, ἀποτελεῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ὕλη τῶν περισσοτέρων μαθημάτων τοῦ νέου προγράμματος, ἰδίᾳ τῶν τεσσάρων ἀνωτέρων τάξεων, εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τοῦ παλαιοῦ.

Ἐξ ἄλλου καὶ αἱ σπουδαιότεραι προτάσεις περὶ ἀλλαγῆς τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος, κατὰ μαθήματα, πείθουν περὶ αὐτοῦ. Εἰς τὸ μάθημα λ.χ. τῶν θρησκευτικῶν, τόμοι ὀλόκληροι ἐγράφησαν διὰ τὴν ἐξαίρεσιν ἧ οὐ τοῦ κεφαλαίου, τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν ἀδελφοκτονίαν Κάνιν καὶ Ἀβελ, ἐλάχιστα δὲ διὰ τὴν λοιπὴν ὕλην.

Εἰς τὸ μάθημα τῶν Ἑλληνικῶν τὸ αἶτημα τῆς ἀνασυντάξεως τοῦ προγράμματος δέν ἀνεφέρετο τόσον εἰς τὴν ὕλην, ὅσον εἰς τὴν μορφήν τῆς γλώσσης.

Εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν ἐλάχιστοι εἶχον ἐπισημάνει τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποσυμφορήσεως τῆς ὕλης τῶν μεγαλυτέρων τάξεων. Πάντες σχεδὸν ἀνεφέροντο εἰς τὰ διδακτικὰ συστήματα Cuisenaite καὶ Kùhnel.

Παραδόξως τὰ περισσότερα ἐγράφησαν διὰ τὸ μάθημα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας. Ἀλλὰ, τίνες μεταβολαὶ ἐσημειώθησαν εἰς τὴν πανίδα καὶ χλωρίδα τῆς πατρίδος μας, ἀκόμη καὶ τῶν ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἰδρυογείου, ὥστε νὰ θεωρῆται τόσον ἐπιτακτικῶς ἀναγκαῖα ἡ ἐκπόνησις νέου ἀναλυτικοῦ προγράμματος; Ἐῷλοι ἦσαν καὶ αἱ αἰτιάσεις περὶ φόρτου ὕλης εἰς τὸ μάθημα τοῦτο, ἐφ' ὅσον σαφῶς τονίζεται εἰς τὸ παλαιὸν πρόγραμμα, ὅτι ἔχει ὁ Διδάσκαλος ἀπόλυτον ἐλευθερίαν ἐκλογῆς τῆς ὕλης καὶ διδασκαλίας τῶν σπουδαιωτέρων ζώων καὶ φυτῶν, καὶ δὴ τῶν ἐχόντων ἰδιαιτέραν τινὰ σημασίαν διὰ τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων.

Εἰς τὴν Γεωγραφίαν, εἰς ἣν τὸ παλαιὸν πρόγραμμα ἀκολουθεῖ τὸ Ἑλλαδοκεντρικὸν σύστημα, ἱκανοποιοῦν οὕτω καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγκριτικῆς μεθόδου, αἱ αἰτιάσεις περιωρίζοντο εἰς τὴν ἀντιμετάθεσιν τῆς ὕλης τῶν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεων.

Ἀμφιβολίαι ἐξ ἄλλου σοβαραὶ ἐδημιουργοῦντο καὶ διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Ἀγωγῆς τοῦ πολίτου (διὰ τὴν προσθήκην τοῦ ὁποίου εἰς τὸ Ἀναλυτικὸν πρόγραμμα οὐδεὶς εἶχεν ἀντιρρήσεις), διότι ἡ ἀπαίτησις τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ νέου τούτου μαθήματος περιωρίζετο εἰς τὴν θεωρητικὴν μόνον διδασκαλίαν του, ἐνῶ εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβήτησεως, ὅτι ἡ ἀπόκτησις κοινωνικοπολιτικῆς συνειδήσεως δέν εἶναι ὑπόθεσις τῆς

ξηρᾶς ἀπομνημονεύσεως σχετικῆς ὕλης.
Τὰ αὐτὰ περίπου ἰσχύουν καὶ διὰ τὰ λοιπὰ μαθήματα.

Β. Λόγοι, ἐπιβαλόντες τὴν
ἐκπόνησιν νέων προγραμ-
μάτων

Παρά ταῦτα ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος, ὅσον καὶ ἐὰν τοῦτο παρουσιάσῃ ἐλαστικότητά τινα, ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης, καὶ ὅσον καὶ ἐὰν διακρίνεται διὰ τὴν πολυμέρειαν καὶ ἀφθονίαν αὐτῆς, ἐκριθῇ ἐπιβεβλημένος διὰ πολλοὺς λόγους, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

1. Τὸ παλαιὸν πρόγραμμα περιλαμβάνει τῷ ὄντι πλουσίαν ὕλην, φέρει ὅμως καθαρῶς νοησιαρχικὸν χαρακτήρα. Ἡ διάρθρωσις, τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τῆς ἐν αὐτῷ ἀναγεγομένης, κατὰ μάθημα, ὕλης θεραπεύουν ὕλικούς μᾶλλον σκοποὺς. Ἡ ὑψηλὴ ἀποτίμησις τῆς ἐννοιολογικῆς διδασκαλίας εἰς βάρος τῆς βιωματικῆς καὶ ὁ καταπλημμυρισμὸς τοῦ Νοῦ μέμνημονικὸν φόρτον ὀνομάτων, χρονολογιῶν καὶ ἀκαταλήπτων ὀρισμῶν καταξηραίνει τοὺς ψυχικοὺς βλαστοὺς τῆς πρωτοβουλίας καὶ δὲν καλλιεργεῖ τὴν κρίσιν καὶ τὰς συνδυαστικὰς καὶ δημιουργικὰς ἰκανότητας τῆς διανοίας.

2. Ἐνῷ δὲν διευκολύνει τὴν δυναμένην νὰ ἐπιτευχθῇ ἐξατομίκευσιν τῆς διδασκαλίας, τόσον ἀπαραίτητον διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Δημοτικοῦ, καὶ δὴ τῶν μικροτέρων τάξεων, ἀντιμετωπίζει δὲ τὴν μάθησιν κατὰ τρόπον γενικὸν καὶ μὴ λαμβάνοντα ὑπ' ὄψιν τὰς ἀτομικὰς διαφοράς, ἐξ ἀντιθέτου εὖ νοεῖ τὴν ἐπικράτησιν τῆς μορφῆς τῆς διηγηματικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἀτομικῆς ἐργασίας, εἰς βάρος τῆς ὁμαδικῆς δράσεως καὶ τῶν ὁμαδικῶν ἐργασιῶν, αἵτινες αὐταὶ κατ' ἐξοχὴν, συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ὑγιῶν κοινωνικῶν συναισθημάτων καὶ εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ κακοῦ ἀτομισμοῦ, ὅστις ἰδιαιτέρως χαρακτηρίζει τὸν Ἕλληνα.

3. Ἐκ τῆς ἐπὶ 55ετίας ἐφαρμογῆς τοῦ παλαιοῦ προγράμματος, διεπιστώθησαν τὸ δυσανομοίωτον ὀρισμένων ἐνοτήτων (πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαιρέσεως συμμιγῶν εἰς τὴν Δ' τάξιν, ἐσωτερικῆς ὑφαιρέσεως εἰς τὴν ΣΤ', στερεομετρίας εἰς τὴν

Ε', περὶ εἰδώλων εἰς τὴν Φυσικὴν κ.τ.λ.), ἡ ἀνάγκη τῆς εἰσαγωγῆς τῆς διδασκαλίας νέων μαθημάτων (Ἀγωγῆς τοῦ πολίτου) καὶ τῆς προσθήκης νέων ἐνοτήτων (εἰς τὴν Ἱστορίαν, τὴν Ὑγιεινὴν, τὴν Τροφογνωσίαν, τὴν Φυσικὴν Πειραματικὴν), ἡ τοιαύτη τῆς ἀποσυμφορήσεως ἢ τῆς διαφόρου διαρθρώσεως τῆς ὕλης μαθημάτων τινῶν (Φυσικῆς Ἱστορίας Ἐης, Γεωμετρίας) κ.τ.λ.

4. Ἡ μὴ ἀναγραφὴ εἰς τὸ παλαιὸν πρόγραμμα τοῦ σκοποῦ τῆς διδασκαλίας ἐκάστου μαθήματος δὲν θεωρεῖται ὑπ' ἡμῶν σοβαρὰ παράλειψις, ἢ μὴ ἀναγραφὴ ὅμως παρατηρήσεων, ἀναφερομένων εἰς γενικὰς διδακτικὰς ἀρχὰς (οὐχὶ εἰς μεθόδους καὶ θέματα εἰδικῆς διδακτικῆς, ἅτε μὴ ἐπιδεχομένης ταύτης γενικεύσεις καὶ δογματισμούς), εἰς τὴν διδακτέαν ὕλην, ὑπὸ ἔποψιν ποσοῦ καὶ ἐμβαθύνσεως κ.τ.λ. συνιστοῦν ὅπως δὴποτε ἀδυναμίαν τοῦ παλαιοῦ προγράμματος. Βεβαίως ἡ παράθεσις πολλῶν παρατηρήσεων καὶ δὴ μεθοδικῶν ὁδηγιῶν, δυναμένων νὰ περιέχουν καὶ ἀντιλεγόμενα σημεῖα, δὲν ἐνδείκνυται. Τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν Εἰδικὴν Διδακτικὴν.

5. Διὰ τῶν κατὰ καιροὺς σχετικῶν δημοσιευμάτων, ἐσχηματίσθη εἰς πολλοὺς τῶν Διδασκάλων ἡ γνώμη, ὅτι πᾶσα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως κακοδαιμονία ὀφείλεται εἰς τὸ παλαιὸν πρόγραμμα καὶ ὅτι, κατ' ἀκολουθίαν, ἡ ἀνάπλασις τῆς βαθμίδος αὐτῆς τῆς Παιδείας μας ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐκ τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν προγραμμάτων.

Τὸ νέον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα θὰ διαλύσῃ τὴν πλάνην αὐτήν, θὰ συντελέσῃ δὲ καὶ εἰς τὴν ἐξισορρόπησιν τῶν κοινωνικῶν ἀπαιτήσεων πρὸς τὰς ψυχολογικὰς τοιαύτας. Θὰ βοηθήσῃ δηλαδὴ εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν κατευθύνσεων τοῦ Παλαιοῦ καὶ τοῦ Νέου σχολείου καὶ θὰ προφυλάξῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν ὑπερβολῶν.

Καὶ ἄλλοι λόγοι ἐπέβαλον τὴν ἐκπόνησιν τῶν νέων ὠρολογίων καὶ ἀναλυτικῶν προγραμμάτων. Γενικώτερον περὶ αὐτῶν καὶ περὶ τοῦ τρόπου ἀντιμετωπίσεως τοῦ ὅλου θέματος γράφομεν εἰς τὴν εἰσηγητικὴν ἡμῶν ἐκθεσιν, τὴν καταχωρίσθεισαν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμ. 66/30-7-68 πρᾶξιν τοῦ Α Γ Σ Ε, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἐκθεσιν, μεταξὺ ἄλλων, γράφομεν: «Προ-

νοῦμεν μάλιστα, ὅτι, πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῶν νέων προγραμμάτων εἰς τὴν Ἑφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, δεόν νὰ κοινοποιηθῶν ταῦτα εἰς ὅλας τὰς ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας, νὰ μελετηθῶν ὑπὸ τῶν διδασκάλων, νὰ ἐφαρμοσθῶν δοκιμαστικῶς, νὰ συζητηθῶν ἐν συνεχείᾳ εἰς γενικὰ παιδαγ. συνέδρια καὶ νὰ ἐπανεξετασθῶν ὑπὸ τοῦ Ἐκπαιδ. Συμβουλίου...»

Καὶ ἐπειδὴ ἐγένετο καταμερισμὸς τῆς σχετικῆς μετὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ νέου προγράμματος ἐργασίας, ἡμεῖς δὲ ἀνελάβομεν τὴν σύνταξιν τοῦ προγράμματος τῶν Α' καὶ Β' τάξεων, θ' ἀναφερθῶμεν ἐν τοῖς ἐπομένοις εἰδικώτερον ἐπὶ τοῦ προγράμματος τῶν τάξεων αὐτῶν.

Γ' Ἐπενεχθεῖσαι τροποποιήσεις καὶ βελτιώσεις
α) Γενικαὶ παρατηρήσεις
(Ἑνιαία διδασκαλία)

1. Τὸ βασικὸν νέον στοιχεῖον τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν Α' καὶ Β, τάξεων εἶναι ἡ συγκέντρωσις τῆς ὕλης καὶ ἡ καθιέρωσις ἐπισήμως πλέον τῆς δακτικῆς ἀρχῆς τῆς Ἑνιαίας Διδασκαλίας διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὁποίας οὐδεὶς σήμερον, μετὰ ὑπερτριακονταετῆ προγραμματισμόν, ἔχει ἀντιρρήσεις.

Κατεβλήθη προσπάθεια συγκεντρώσεως ὅλων τῶν οὐσιωδῶν μορφωτικῶν στοιχείων τῆς πολυσυνθέτου ζωῆς τῆς «Γεντείρας», κατὰ τρόπον ὅμως μὴ διασπῶντα τὴν ἐνότητα ταύτης. Ἡ ἐνότης, ὅφ' ἣν παρουσιάζεται ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος εἰς τοὺς μικροὺς μαθητάς, στοιχεῖα πρὸς τὴν ἐνότητα τοῦ ψυχοφυσικοῦ εἶναι αὐτῶν, ἐνῶ ἡ διάσπασις, ἀπαιτεῖ ἀφαιρετικὰς ἱκανότητας καὶ διαφοροποίησιν τῶν διαφερόντων, εἶναι ἀντιψυχολογικὴ εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτήν.

Ἰδιαιτέρα ὅμως προσπάθεια κατεβλήθη διὰ τὴν ὁργανικὴν σύνδεσιν ὅλων τῶν ἐργασιῶν, τῶν ἀπαιτουμένων κατὰ τὴν «σφαιρικὴν» ἐξέτασιν ἐκάστης ἐνότητος, τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν ἐξέτασιν ταύτην, τὴν ὁμαδικὴν ἐργασίαν καὶ δρᾶσιν, τὴν θεραπείαν τῆς χαρακτηριζούσης τοὺς μικροὺς μαθητὰς κιναισθησίας καὶ τὴν ἐπιτόπιον, κατὰ τὸ δυνατόν, σπουδῇ τοῦ περιβάλλοντος.

Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς προέκυψεν ἐκ τῆς πολυετοῦς ἐφαρμογῆς τῆς Ἑνιαίας Διδασκαλίας, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα, ἐξ ὑποκειμενικῶν καὶ ἀντικειμενικῶν λόγων, ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν: α) γενικὰς ἐνότητας, μὲ μεγάλην ἐλαστικότητα τροποποιήσεώς των β) σχετικὰς ὑποδείξεις καὶ γ) πρόγραμμα, κεχωρισμένως κατὰ μαθήματα, τὸ ὁποῖον, φρονοῦμεν, ὅτι, ἐπὶ πολλὰ εἰσέτι ἔτη θ' ἀκολουθῇ ἡ πλειονότης τῶν Διδασκάλων μας!

καὶ 2. Ἡ παρατεθεῖσα ὕλη εἶναι καὶ προσιτὴ καὶ πλουσιωτάτη, θέτουσα εἰς κίνησιν καὶ ἐνεργοποιουσα ὅλας τὰς ψυχοφυσικὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν, ἐπιτυγχανομένης οὕτω τῆς, διὰ βιώσεως, ἀποκτήσεως δεξιοτήτων, ἀγαθῶν ἔξεων καὶ ὑγιῶν κοινωνικῶν συναισθημάτων. Θὰ ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ τῆς σχεδὸν ἡ ὕλης, ὡς αὕτη διηρθρώθη, ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἀποκτησιν κοινωνικοπολιτικῆς συνειδήσεως καὶ ἀγαθῶν ἔξεων (τῆς τάξεως, τῆς καθαριότητος, τῆς ἀκριβείας κ.τ.λ., εἰς ἃς τόσον ὑστεροῦμεν) καὶ εἰς τὴν ἀπόκτησιν βαθέων καὶ ἰσχυρῶν βιωμάτων, καθιστώντων στενὸν τὸν μετὰ τῆς γενεθλίου γῆς δεσμόν. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν πορισμάτων τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδός, συνεδυσάσθη ὁργανικῶς ἡ προσφορὰ τῆς ὕλης μετὰ πλουσίαν, σκόπιμον καὶ ἔλλογον σχολικὴν ζωὴν.

β) Παρατηρήσεις κατὰ μαθήματα

1. Ὡς πιστοῦται ἐκ τῆς ἀναγραφομένης ὕλης εἰς τὸ μάθημα τῶν Ἑλληνικῶν, ἐδόθη ἰδιαιτέρα ὅλως προσοχὴ εἰς τὴν συστηματικὴν γλωσσικὴν καλλιέργειαν τῶν μικρῶν μαθητῶν, μὴ περιορισθεῖσαν εἰς τὰς ἀνιαρὰς λεκτικὰς τοῦ παλαιοῦ σχολείου ἐρωταποκρίσεις, μονολεκτικὰς μάλιστα τὰς τελευταίας (ἀποφατικὰς ἢ καταφατικὰς — ὄχι, ναί), ἀλλὰ καὶ μὴ ἐπιτρέπουσαν κενολόγον ὠραιολογίαν καὶ ἀσυναρτήτους πλατυασμούς.

Ἡ οὐσιαστικὴ τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν διδασκαλίαν συμμετοχή, αἱ δι' ὀλοκλήρων προτάσεων, μὲ ἀφετηρίαν τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. ἀπαντήσεις καὶ καθημεριναί,

εἰς ὅλα τὰ μαθήματα, ἀνακοινώσεις αὐτῶν καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει ἀμέσου παρατηρήσεως σύνδεσις λέξεων καὶ πραγμάτων ἐθεωρήθησαν, ὥς τὰ προσφορώτερα διὰ τὴν γλωσσικὴν καλλιέργειαν μέσα.

Δὲν παρεγνωρίσθη καὶ ἡ σημασία τοῦ ἐμπειρικοῦ σχηματισμοῦ γραμματικῶν ἐννοιῶν, τῆς γλωσσικῆς καὶ ἀκουστικῆς μηχανοποιήσεως γραμματικῶν τινῶν φαινομένων (κλίσεως ὀνομάτων κ.τ.λ.) καὶ τῆς μηχανικῆς ὀρθογραφίας, διὰ τῆς γραφοκινητικῆς καὶ ὀπτικῆς ἐξοικειώσεως εἰς τὴν γραφὴν ὀρισμένων, δι' ἑκατέραν τῶν τάξεων τούτων, λέξεων.

Τὸ παλαιὸν πρόγραμμα περιώριζε καὶ τὰς γραπτὰς ἐργασίας εἰς τὴν ἀντιγραφὴν καθ' ἑκάστην ὀρισμένων στίχων ἐκ τοῦ Ἀλφαβηταρίου ἢ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ. Εἰς τὸ νέον πρόγραμμα καθιεροῦται καὶ ἡ τήρησις τετραδίου «Ἡμερολογίου» ἀπὸ τοῦ Βου ἐξαμήνου τῆς Αἰς τάξεως. Εἰς τὰ «Ἡμερολόγια» ταῦτα γράφονται, ἰδίᾳ εἰς τὴν Βαν τάξιν, ἐντυπώσεις ἐξ ὁμαδικῶν (τῆς τάξεως), ἢ ἀτομικῶν (τοῦ μαθητοῦ) βιωμάτων σύντομοι περιγραφαὶ διαφόρων ἀντικειμένων καὶ γεγονότων κ.τ.λ.

Θετικὸν τέλος στοιχεῖον τοῦ νέου προγράμματος εἰς τὸ μάθημα τῶν Ἑλληνικῶν, ἀποτελοῦν αἱ παρατιθέμεναι γενικαὶ παρατηρήσεις καὶ ὁδηγαί καὶ ἡ παρεχομένη δυνατότης εἰς τὸν διδάσκοντα νὰ ἐπιλέγῃ μετὰ προσοχῆς καὶ νὰ χρησιμοποιῇ καὶ ἄλλα, ἐκτὸς τοῦ Ἀλφαβηταρίου καὶ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ, κατάλληλα κείμενα, ἢ καὶ λέξεις καὶ φράσεις, ἐξαγομένας ἐκ τῆς Ἑνιαίας Διδασκαλίας.

2. Εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν προσετέθη ὕλη, διότι οἱ μαθηταὶ σήμερον, λόγῳ τοῦ ρυθμοῦ, τῶν μέσων καὶ τῆς μορφῆς τῆς ζωῆς, εἶναι περισσότερον προηγμένοι. Οὕτω ἡ γραφὴ καὶ ἡ ἀρίθμησης ἐπεξετάθη μέχρι καὶ τοῦ 100, ἀντὶ τοῦ 20 τοῦ παλαιοῦ προγράμματος, ἡ δὲ συστηματικὴ διδασκαλία περιέλαβε καὶ τὰς 3ην καὶ 4ην δεκάδας.

Ἐδόθη πάντως ἰδιαιτέρα σημασία εἰς τὴν αἰσθητοποίησιν τῶν ἀριθμῶν καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀριθμητικῆς σκέψεως τῶν μαθητῶν, δι' ἀφθόνων ἀπὸ μνήμης λογισμῶν.

Ἀπαραίτητος ὡσαύτως ἐθεωρήθη ἡ μηχανοποίησις κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν μαθη-

τῶν τῆς Βας τάξεως ἐκμάθησιν τοῦ μηχανισμοῦ τῶν πράξεων (προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως) καὶ τοῦ Πυθαγορείου πίνακος.

Προσετέθη ἐπίσης ἡ κατασκευὴ ἀπλῶν γεωμετρικῶν σχημάτων καὶ ἡ ἐμπειρικὴ καὶ ἄνευ ὀρισμῶν διάκρισις τοῦ κύκλου, τοῦ τετραπλεύρου καὶ τοῦ τριγώνου.

Αἱ μετρήσεις καὶ αἱ ζυγίσεις ἐθεωρήθησαν, ὥς λίαν ἀποτελεσματικὰ μέσα, διὰ τὴν αἰσθητοποίησιν καὶ κατανόησιν πῶν διδασκομένων.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος καὶ τοῦ μαθήματος τούτου παρατιθένται αἱ ἀπαραίτητοι παρατηρήσεις.

3. Εἰς τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, καίτοι ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ὕλη τοῦ νέου προγράμματος κινεῖται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν διαγραφομένων ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ, ἐν τούτοις σημειοῦται σοβαροτάτη βελτίωσις. Δὲν προσφέρεται πλέον ἡ ὕλη τοῦ μαθήματος τούτου κατὰ τρόπον θεωρητικὸν καὶ ἀσύνδετον πρὸς τὰ λοιπὰ μαθήματα καὶ τὴν ἐν γένει σχολικὴν ἐργασίαν καὶ ζωὴν, οὐδὲ δίδεται μεγαλυτέρα προσοχὴ εἰς τὴν ἐννοιολογικὴν πλευρὰν αὐτοῦ.

Ἐνυφαίνεται καὶ συνδέεται τὸ μάθημα τοῦτο ὀργανικῶς μὲ ὅλας τὰς ἐν τῷ Σχολείῳ ἀσχολίας καὶ ἐκδηλώσεις τῶν μαθητῶν, ἡ δὲ ὕλη αὐτοῦ (προσευχαί, διδασκαλαὶ περὶ τοῦ βίου Ἀγίων κ.τ.λ.) ἐξάγεται, κατὰ τρόπον φυσικόν, ἐκ τῶν ποικίλων ἐθνικοθρησκευτικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Σχολείου (προβλέπονται ἀφθονοὶ) καὶ ἐκ τῆς ἐμπράκτου τῶν μαθητῶν ἀσκήσεως εἰς τὴν φιλαλληλίαν.

4. Εἰς τὸ μάθημα τῆς Πατριδογνωσίας, διὰ τὸ ὅποιον ἰσχύουν τὰ ἀναγραφόμενα εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον τῶν γενικῶν παρατηρήσεων, προσετέθη ὕλη ἀφθονωτάτη (πατριδογνωστικὴ, πραγματογνωστικὴ, στοιχεῖα ὑγεινῆς πολιτισμογνωσίας καὶ λαογραφίας, τοιαῦτα ἐθνικῆς, κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς κ.τ.λ.), ἀλλ' οὐχὶ ἀσυνδέτως καὶ κεχωρισμένως, ὥς συνέβαινε εἰς τὸ παλαιὸν πρόγραμμα.

5. Εἰς τὸ μάθημα τῆς Ὀδικῆς παρετέθη, οὐχὶ μόνον ἀφθονωτάτη ὕλη, παρέχουσα εὐχέρειαν εἰς τὸν διδάσκοντα διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν καταλλήλων, κατὰ περίπτωσιν, ἀσμάτων, ἀλλὰ κατεβλήθη

προσπάθεια ἀφ' ἑνὸς νὰ στοιχοῦν ταῦτα εἰς τὴν ἀντιληπτικότητα καὶ τὰ τονικά ὅρια τῆς φωνῆς τῶν μαθητῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐνυφαίνωνται ἀβιάστως εἰς τὴν ὕλην τῶν λοιπῶν μαθημάτων, ἢ τὰς ἀσχολίας τῶν μαθητῶν ἐν τῇ Ἑνιαίᾳ Διδασκαλίᾳ. Ἡ ὕλη τοῦ παλαιοῦ προγράμματος, περιοριζομένη εἰς 16 ἄσματα γεγραμμένα, κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τὴν καθαρεύουσαν (τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς — παῖς εὐπειθής — πτηνὸν ἂν ἤμουν κ.τ.λ.), χαρακτηρίζεται, ὡς πενιχρά, ἀκατάλληλος καὶ μὴ προσφερομένη διὰ τὴν ἐνύφανσίν της εἰς τὴν Ἑνιαίαν Διδασκαλίαν.

6. Ἡ αὐτὴ κατεβλήθη προσπάθεια καὶ διὰ τὰ Τεχνικὰ μαθήματα ἢ διδασκαλία τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ κεχωρισμένη καὶ ἀσύνδετος ἀπὸ τὰ λοιπὰ μαθήματα.

Προέχουσα θέσις ἐδόθη, ὡς ἦτο ἐπόμενον, εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀπὸ μνήμης ἰχνογράφειν καὶ εἰς τὴν ἰσόρροπον, ὑπὸ ἐποψίν μορφῆς, θεραπείαν τῆς ἐργασίας τῆς χειρὸς (ὁμαδικὴν καὶ ἀτομικὴν) καὶ 7. Εἰς τὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς παρετέθη πλούσιον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τοιοῦτον τοῦ παλαιοῦ, τὸ ὁποῖον, περιοριζόμενον εἰς ἐλαχίστας τακτικὰς καὶ αὐστηρῶς πειθαρχημένας κινήσεις καὶ ἀσκήσεις, ἦτο τελείως ἀκατάλληλον, ὡς μὴ ἐξασφαλίζον ψυχικὴν τινα συμμετοχὴν τῶν μικρῶν μαθητῶν.

Τὸν πυρῆνα τῆς ὕλης, τῆς ἀποσκοπούσης εἰς τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν τῶν μαθητῶν, ἀπετέλεσαν αἱ παιδιαί, αἱ μιμικαὶ κινήσεις, τὰ ρυθμικὰ παίγνια, αἱ ἀσκήσεις «μύθων καὶ ἱστοριῶν» καὶ αἱ ποικίλαι ἀγωνιστικαὶ δραστηριότητες, αἱ δυνάμεναι νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἀνάπτυ-

ξιν τοῦ διαφέροντος καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν φύσιν, τὰς ἀθλοπαιδιάς καὶ τὸν ἀθλητισμὸν τοῦ στίβου.

(Παρατηρήσεις καὶ ὁδηγίαι παρατίθενται εἰς ὅλα τὰ μαθήματα).

καὶ Δ. Ἀδυναμίαι τῶν νέων προγραμμάτων

1. Ἡ σοβαρωτέρα ἀδυναμία καὶ τῶν νέων προγραμμάτων εἶναι ἡ συσσώρευσις πολλῆς ὕλης, ἣν ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκ μέρους ὅλων τῶν Ἑλληνοπαίδων ἀποκτήσεως ὠρισμένων βασικῶν καὶ ἀπαραιτήτων γνώσεων καὶ δεξιοτήτων, ἐφ' ὅσον τὸ 50% ο τῶν ἀποφοίτων τοῦ Δημοτικοῦ θὰ μείνῃ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του μὲ τὴν στοιχειώδη αὐτὴν μόρφωσιν. Μόνον ἡ ἐπέκτασις τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀποσυμφόρησιν τῆς ὕλης, πολλὰ τῆς ὁποίας διδάσκεται καὶ ἐπαναλαμβάνεται τρίς. Εἰς τὸ Δημοτικόν, εἰς τὰς γυμνασιακὰς τάξεις τοῦ πρώτου κύκλου καὶ εἰς τὰς τοιαύτας τοῦ δευτέρου κύκλου.

2. Τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον ἐπεσήμανε καὶ ἄλλας ἀδυναμίας, ὡς τὰς πολλὰς ὥρας διδασκαλίας ἐβδομαδιαίως εἰς τὰ ὀλιγοθέσια σχολεῖα, τὴν ἀνεπιτρέπτως μικρὰν διάρκειαν τῆς διδακτικῆς ὥρας εἰς τινα τμήματα συνδιδασκομένων τάξεων καὶ τὴν ἀνεπαρκῆ διδασκαλίαν τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων. Αἱ ἀδυναμίαι αὗται θ' ἀρθοῦν μόνον μὲ τὴν τροποποίησιν τοῦ Α.Ν. 129/67, τοῦ ἐπιβάλλοντος κεχωρισμένην διδασκαλίαν τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων εἰς τὰς Γ' καὶ Δ' τάξεις.

Κ. Μαλοῦκος

Η ΨΥΧΗ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΩΝΑ ΚΑΙ ΑΙ ΕΠ' ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Ε. ΖΑΜΠΕΤΑΚΗ δ.φ.

Δν/τού Παιδ. Ἀκαδ. Ἡρακλ.

Εἶναι εὐτύχημα διὰ τὸν πλούσιον πνευματικῶς ἄνδρα νὰ γεννᾶται εἰς ἐποχὴν ἐθνικοῦ μεγαλείου καὶ πνευματικῆς ἀνατάσεως.

Ὁ Πλάτων, αὐτὴν τὴν τύχην ἔσχεν. Ἐγεννήθη, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἐρευνητῶν τὸ 428-427 π.Χ. εἰς Ἀθήνας, ἀνῆκεν εἰς εὐπορον, ἀριστοκρατικὴν καὶ πολιτικὴν ἰσχὺν ἔχουσα ἀθηναϊκὴν οἰκογένειαν καὶ ἡ γέννησίς του συμπίπτει μὲ τὸ τέλος τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τοῦ Περικλέους.

Ἐκλέγομεν τὸν Πλάτωνα διὰ νὰ τὸν ἐρευνήσωμεν ἐν σχέσει μὲ τὰς βασικὰς ἐπιδράσεις καὶ τὰς διαφορὰς αἱ ὁποῖαι χωρίζουν τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τὰς θεοσοφικοφιλοσοφικὰς ἀντιλήψεις τῶν φιλοσόφων τῆς Ἀνατολῆς.

Ἰδίως ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς ἐνδιαφέρει ἡ πλατωνικὴ γνώμη, καὶ τοῦτο διότι ὅχι μόνον ὁ Πλάτων ἀποτελεῖ τὸν οὐρανοφάντορα τοῦ ἑλληνικοῦ στοχασμοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ὅλη του ζωὴ παρουσιάζει διακυμάνσεις καὶ παραλλαγὰς, ἰσως λόγῳ τῶν ταξιδιῶν του εἰς Ἀνατολὴν καὶ ἑλληνικὴν Δύσιν, διὰ νὰ καταλήξῃ πραγματικῶς καὶ νὰ παρουσιασθῇ καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσους αἰῶνας, ὡς τὸ τελειότερον ὑπόδειγμα ἀνθρώπου μὲ φιλοσοφικὴν ἀνάτασιν.

Ἰνα ἴδωμεν τὸ φιλοσοφικὸν μεγαλεῖον καὶ τὴν δυναμικὴν πνοὴν τοῦ φιλοσόφου,

ἂς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀγωγῆς καὶ μορφώσεώς του.

Ὁ διδάσκαλος τοῦ ὁ Κρατύλος, παραλαμβάνει τὸν Πλάτωνα μετὰ τοὺς πρώτους διδασκάλους τοῦ καὶ ὡς μαθητῆς καὶ θαυμαστῆς τοῦ Ἡρακλείτου ἀσφαλῶς προσπαθεῖ νὰ τὸν μύσῃ, εἰς τὰς δοξασίας τοῦ Ἑλληνος φυσιοκράτου φιλοσόφου. Ὅμως ὁ Πλάτων, πνεῦμα εὐρύ, μὲ ὑψηλὰ θεωρητικὰ διαφέροντα στρέφεται πρὸς τὸν φιλόσοφον τῶν αἰώνων, τὸν Σωκράτην, ὁ ὁποῖος ἀποβαίνει ὅχι μόνον ὁ διδάσκαλός του, ἀλλὰ καὶ ὁ «ἐταῖρός του» του.

Ἡ ὑψηλὴ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους καὶ ἡ βαρεῖα κληρονομία τοῦ μαθητοῦ, παρουσιάζουν μετ' ὀλίγον τὸν μεγαλοφυᾶ ἄνδρα, τὸν ὁραματιστὴν καὶ ἀναμορφωτὴν, τὸν ἀληθῆ ποιητὴν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς τὸν φιλόσοφον αὐτόν, τὸν Μέγαν Πλάτωνα.

Πολλοὶ πιστεύουν ὅτι τὰ πραγματοποιηθέντα ταξίδια τοῦ Πλάτωνος εἰς Μέγαρα, Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς¹ ἀποτελοῦν σταθμὸν διὰ τὴν φιλοσοφικὴν ἀνάτασιν τοῦ σοφοῦ.

Ἄλλοι ἐπεκτείνουν καὶ εἰδικεύουν μάλιστα τὸν σκοπὸν τῶν πλατωνικῶν ταξιδιῶν καὶ πιστεύουν ὅτι ἰσως ἤθελε νὰ γνωρίσῃ τὸν Πυθαγόρειον μαθηματικὸν καὶ ἐξέχοντα στρατηγὸν Ἀρχύταν², τὰς μα-

1. Ὁ Πλάτων ἐμαθήτευσε καὶ αὐτὸς εἰς Αἴγυπτον καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου καὶ ὑπέστη ὡς ἄλλος Πυθαγόρας τὰς Θεοσοφικοφιλοσοφικὰς ἐπιδράσεις τῆς ξένης γῆς. Πρβλ.:

Κικέρωνος De Finib. V. 29. Ὁ Κικέρων παρατηρεῖ τὴν ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Ἀσίας μέχρι Σωκράτους καὶ Πλάτωνος συνέχειαν τῶν ἐν τῷ Φαίδωνι ἰδεῶν.

Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως: Στρ. 1., σελ. 131, ὅπου ὀνομάζει τοὺς ἀρχιπροφῆτας... «Ἱστορεῖται Πυθαγόρας... Πλάτων Σαχνούφι δι τῷ Ἡλιοπολίτῃ...».

Ζαμπετάκη Ἐμμ. α) Θεοσοφικοφιλοσοφικαὶ ἐπιδράσεις τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ τοῦ Πυθαγόρου. Περ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή». Τεύχος 3/1961. β) Ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ ἀνατολικά ἐπ' αὐτῶν ἐπιδράσεις. Περ. «Ἑλληνοχρ. Ἀγωγή» Τεύχος 125/1962.

Ἄλλοι ἐρευνῶνται τοῦ ἔργου τοῦ Πλάτωνος πιστεύουν ὅτι οὗτος οὐδόλως ἐταξίδευσε εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως ἐπ' αὐτοῦ τῶν Πυθαγορείων, πλατωνικαὶ τινες ἀντιλήψεις προσιδιάζουν πρὸς ἐκείνας τῶν Θεοσόφων τῆς Ἀνατολῆς.

2. Ἀρχύτας: Ἐγεννήθη ἐν Τάραντι κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος. Κύριος ἀντιπρόσωπος τῆς πυθαγορείου σχολῆς, περίφημος μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος, πολυγραφώτατος ἄφησε πολλὰ ἔργα. Θεωρεῖται ὁ ἐφευρέτης τοῦ λεγομένου «κοχλίου» τῆς τροχαλίας, ὡς καὶ ἄλλων μηχανημάτων. Στράβ.: 3, 4.

Διογένης Λαερ. Η' 79 κ.ε.

θηματικὰς γνώσεις καὶ δοξασίας τῶν Πυθαγορείων³, ἄλλοι ὅτι ἀφοῦ εἰς Ἀθήνας, παρ' ὄλην τὴν ἀρχικὴν θέλησίν του νὰ δοκιμάσῃ καὶ ἐφαρμόσῃ τὰς πολιτικὰς του ιδέας, δὲν ἡδυνήθη λόγῳ τῶν διαφορῶν ἐπιπτώσεων ἐκ τῆς τυραννίας τῶν Τριάκοντα καὶ τῆς ἐπιληψίμου ἐνεργοῦ ἀναμίξεως εἰς τὴν πολιτικὴν συγγενῶν του, ἴσως νὰ ἐπειθε τὸν Τύραννον τῶν Συρακουσῶν νὰ ἀσπασθῇ τὰς φιλοσοφικὰς του ιδέας καὶ τὰς πολιτικὰς του πεποιθήσεις.

Πιστεύεται ὅτι ἀπὸ τὸν Ἀρχύταν ὄχι μόνον εἰς τὰ Ὀρφικὰ μυστήρια ἐμνήθη, ἀλλὰ ἐνέσχυεν εἰς τὴν μελέτην τόσο τῆς φιλοσοφίας τῶν Πυθαγορείων καὶ τοῦ Δημοκρίτου, ὅσον καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης⁴. Αὐτὸς ὁ πνευματικὸς σύνδεσμος μετὰ τῶν Πυθαγορείων, τὰ τρία ταξίδια του εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἡ ἐξόρμησις του εἰς Ἀνατολήν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀποδιδόμενα εἰς αὐτὸν τριάκοντα ἔξ ἔργα, τὰ βιβλία τῆς δευτέρας καὶ τρίτης συγγραφικῆς του περιόδου⁵, εἶναι ἀψευδεῖς μάρτυρες τῶν ὧν εἶδε,

τῶν ὧν ἤκουσε, τῶν ὧν ἐνεκολπώθη καὶ τῶν ὧν βασικῶς ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς ψυχροσυνθέσεως τοῦ Πλάτωνος.

Κύριον πρόβλημα μὲ τὸ ὁποῖον ἡσχολήθη ὁ Πλάτων, ὡς καὶ πολλοὶ προηγούμενοι φιλόσοφοι⁶, ἀλλὰ καὶ οἱ μύσται τῆς Ἀνατολῆς⁷ εἶναι τὸ θέμα τῆς ψυχῆς.

Ὁ Πλάτων πιστεύει ὅτι ὁ φιλόσοφος διαφέρει τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου, ὀφείλει νὰ τίθεται μακρὰν τῆς συγχύσεως καὶ τοῦ θορύβου τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ὥστε ἡ ψυχὴ του νὰ ἐναρμονίζεται μὲ τὴν ἐν τῷ σύμπαντι ἐπικρατοῦσαν ἀρμονίαν. Ἡ ψυχὴ κατὰ τὸν Πλάτωνα, ὡς εἰς Φαίδωνα ἐμφαίνεται, φέρει τὰ γνωρίσματα: ἐνεργητικὴ καὶ αὐλός, ἐπομένως ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος, εἰς αὐτὴν ἀνήκει ὁ λόγος, ἡ ἀλήθεια ὡς εἰς ὅλα τὰ ὁμογενῆ αὐτῆς. Οὕτω ξεφεύγει ἀπὸ τὸν χῶρον καὶ τὸν χρόνον, δὲν δύναται νὰ διαμορφωθῇ, δὲν ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος. Δὲν χρειάζεται ἀπ' ἑξῶ μίαν δύναμιν διὰ νὰ κινηθῇ, ὅπως ἡ ὕλη, ἀλλὰ ἡ ἰδίᾳ κινεῖ τὸν ἑαυτὸν της. Αὐτὴν τὴν ὁλοκληρωμένην ἔννοιαν τῆς ὀρθολογικῆς καὶ πνευματικῆς ψυχῆς μᾶς

Κικέρωνος: Disp. Tuss. IV 78. Ὁ Ἀριστοτέλης λατῶν ἀφορμὴν ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀρχύτα συντάξεν εἰς τρία βιβλία ἰδίαν πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀρχύτειος φιλοσοφία».

Διάσημοι ἐπίσης Πυθαγόρειοι ἦσαν ὁ Τίμαιος ὁ Λοκρός, ὁ Φιλόλαος ὁ Ταραντῖνος καὶ ἄλλοι.

3. Ἀωνόμου. Βίος Πυθαγόρου παρὰ Φωτίῳ. Ἰδὲ Προφυρίου. Ἐκδ. Kiessling, σελ. 102-106. Ὁ Πορφύριος ὁμολογεῖ ὅτι «... ἐκ δὲ τῆς περὶ ταῦτα πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπνεύσατο» ὁ δὲ Εὐσέβιος παραδέχεται: «τὴν πᾶσαν σοφίαν ἐξ ἐράνου συστήναι, καὶ τὰ κάλλιστα ἐμπορευθῆναι εἰς τὴν φιλοσοφίαν παρὰ τῶν βαρβάρων».

Γαλανοῦ Δ: Γινά. Ἀθήναι 1948, σελ. μ.ε.

Ἰαμβλίχου: Χαλ. Βίος Πυθαγόρου, σελ. 38. «Ὁ Πυθαγόρας ἐμνήθη εἰς τὰ μυστήρια καὶ τὰς τελετὰς τὰς ἱερουργουμένας εἰς Τύρον καὶ Βύβλον καὶ εἰς ὅλα τὰ ἀκμάζοντα κέντρα τὰ φιλοσοφικὰ καὶ θρησκευτικὰ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς». Ἀλλὰ καὶ «Ἰστορεῖται Πυθαγόρας μὲν Σώγχιδι τῷ Αἰγυπτίῳ ἀρχιπροφῆτῃ μαθητεύσαι».

Ἀντωνιάδου Β: Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας. Ἀθήναι 1909, σελ. 52 κ.ε. (Δοξασία τῶν Πυθαγορείων - ἰδιαιτέροι θεσμοὶ αὐτῶν κ.τ.λ.).

4. Ὁ Πλάτων ὄχι μόνον ἡσχολήθη, ἴσως τῇ ἐπιδράσει τῶν Πυθαγορείων μὲ τὰ μαθηματικά, ἀλλὰ ἐνέσκηπεν ἰδιαιτέρως καὶ εἰς τὰ θέματα τῆς γεωμετρίας. Οὗτος ἐπίστευεν ὅτι ἡ γεωμετρία εἶναι ἀπαραίτητος προπαιδεῖα, διὰ τὴν φιλοσοφίαν, δὲν εἶναι ὅμως πλέον φιλοσοφία. Αἱ γεωμετρικαὶ ἔννοιαι τοῦ, ἀφοροῦν «... εἰς τὴν ἐπιτοκίῳ τῶν ὑποχθονίων καὶ ἐπιγείων πραγμάτων καὶ ὑφούμεναι ὑπὲρ τῶν οὐρανοῦ, βοηθοῦν εἰς ἀστρολογικὰς μελέτας καὶ ἐξερευνήσεις ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τῆς φύσεως τῶν ὄντων».

Θεαίτητος 174 Β'.

Ὁ Πλάτων παρὰ τὴν ἐπιστημονικὴν του συμβολὴν εἰς τὰ γεωμετρικὰ θέματα, πιστεῖται ὅτι ἡ φιλοσοφία ἵσταται ὑπὲρ πάντων, δι' ἣ καὶ ἑαυτὸν ἀποκαλεῖ φιλόσοφον. Βλ. Βορέα Θ. Ἀκαδημεικὰ. Τόμ. Γ', σελ. 10. Πλάτωνος Πολ. 475 «Τὸν φιλόσοφον σοφίας φήσομεν ἐπιθυμητὴν εἶναι». Θεαίτητος 155Δ «Μᾶλα φιλόσοφον τοῦτο τὸ πάθος, τὸ θαυμάζειν ἢ αὐτὴν».

5. Φαίδων-Παρμενίδης-Θεαίτητος-Φαῖδρος-Πολιτεία-Τίμαιος-Κριτίας καὶ Νόμοι.

6. Οἱ Θεοσόφοι τῆς Ἀνατολῆς, ὁ Σάμιος Πυθαγόρας καὶ οἱ μαθηταὶ του εἰδικῶς δὲ ὁ Πυθαγόρας ἔτυχεν ἐπιμελεστάτης παρὰ τῇ Ἀνατολῇ παιδείας ὡς μαρτυροῦν οἱ συγγραφεῖς Ἰαμβλίχος, Πορφύριος, ἀλλὰ καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Κύριλλος, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Αὐγουστίνος κ.α.

Σταμάτη Εὐ. Προσωκρατικοὶ φιλόσοφοι. Ἀθήναι. 1966, σελ. 40 κ.ε.

7. Αἰγύπτιοι, Ἰνδοί, οἱ θεοσόφοι καὶ φιλόσοφοι Τύρου, Βύβλου καὶ ἄλλων πόλεων Μέσης Ἀνατολῆς.

τὴν δίδει πρῶτος ὁ Πλάτων ἐξ ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Ὅτι ἡ φυγὴ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν ὑλικὸν κόσμον εἶναι κυρία προσπάθεια ἐξομοιώσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν⁸. Εἶναι ἡ φυγὴ βασικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀρετῶν, τῶν ἀναγκαίων δηλαδὴ μέσων δι' ὧν ἐπιτελεῖται ἡ ἐξομοίωσις πρὸς τὸ ἀνώτατον ὄν. Διὰ τοῦτο ὁ φιλόσοφος πρέπει νὰ γίνῃ ἐνάρκτος καὶ νὰ ἐναρμονίζεται οὕτως ἡ ψυχὴ τοῦ μὲ τὴν ἁρμονίαν ἧτις βασιλεύει εἰς τὸ σύμπαν. Τὸ αὐτὸ πιστεύουν καὶ οἱ Πυθαγόρειοι ἥτοι ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ εἰμὴ τι τὸ πνευματικόν, ὁμοίον τι μὲ τὸν ἑαυτὸν του. Εἶναι γνωστὸν τὸ ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου πρεσβευόμενον. «Ὑπὸ τοῦ ὁμοίου τὸ ὁμοιον καταλαμβάνεσθαι πέφυκε». Ὁ φιλόσοφος ὅθεν ὀφείλει νὰ εἶναι μακρὰν ροῦ ὑπολοίπου κόσμου ὁ ὁποῖος διακρίνεται διὰ τὴν κακίαν καὶ τὸ ψεῦδος του, ὅστις ἀπομακρύνεται, κατὰ τὸν Πλάτωνα «ἀπὸ τὴν ὀχλοβοήν τοῦ ἀνεξετάστου βίου» καὶ κατὰ τοὺς Πυθαγορείους «Ἀγνεύειν προσήκει τοὺς σπουδαίους». Ἡ δοξασία αὕτη εἶναι ἄρκετὰ παλαιὰ καὶ εὐρίσκεται ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἰνδικὴν σοφίαν. Μόνον τὰ ὅμοια νοοῦνται μεταξύ των.

Ὅτι ἡ ψυχὴ ὑφίσταται πραγματικὴν ἀπελευθέρωσιν μὲ τὸν θάνατον τοῦ σώματος. Αὐτὸ τὸ περίβλημα κατὰ τὸν Πλάτωνα, εἶναι αἰτία καὶ ἀφορμὴ δυσκολιών διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν⁹.

Ἡ «Μελέτη τοῦ Θανάτου», ὅπως ἐμφανίζεται εἰς τὸν Φαίδωνα, συνδυαζομένη μὲ τὴν «Κάθαρσιν τῆς ψυχῆς» ταυτίζεται σκέψιν ὡς ἔχουσιν ἀπόχρωσιν πραγματικῶς θρησκευτικῇν.

Ἡ ψυχὴ, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἐπλάσθη διὰ νὰ δώσῃ ζωὴν εἰς ἓνα ὄργανισμόν, νὰ δώσῃ κίνησιν, «διότι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου οὐσα μοῖρα τῆς θείας ψυχῆς, ἐνοῦ-

ται μετὰ τοῦ σώματος καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὴν κίνησιν αὐτοῦ, ὑπόκειται δὲ ὁμοίως αὕτη εἰς πᾶσαν μεταβολήν· ἔνεκα λοιπὸν τοῦ γήϊνου αὐτῆς βίου, ἀφοῦ διάγῃ αὕτη μετὰ τοῦ σώματος, χάνει τὴν Θεῖαν αὐτῆς ιδιότητα καὶ οὕτω πῶς πίπτει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὸ γήϊνον, ἐπιθυμοῦσα ὁμοίως διαρκῶς τὸν πρότερον αὐτῆς βίον, ὃν διῆγέ ποτε ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἰδεῶν».

Διὰ τοῦτο καὶ ἐπέχει μέσῃν τινὰ θέσιν, ἥτοι εὐρίσκεται μεταξύ τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ σωματικοῦ κόσμου καὶ ἡ ὁποία ὅταν ἔχη λυτρωθῇ ἀπὸ τὸ σῶμα ἀποκτᾷ θαυμασίαν ζωτικότητα, ἀφοῦ εἶναι πλέον καθαρὰ καὶ ἀπηλλαγμένη παντὸς σωματικοῦ βάρους¹⁰, ὅτε καὶ μεταλαμβάνει τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν διὰ τοῦ λογιστικοῦ, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καὶ τοῦ θυμοειδοῦς.

Οἱ Ἴνδοι ἐπίσης καὶ ἰδίως ὁ Πυθαγόρας¹¹, πιστεύουν ὅτι ἡ ψυχὴ ὀφείλει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ παντὸς τοῦ σωματοειδοῦς, διότι εἶναι πεπεισμένος διὰ τὴν ἀνωτέραν πνοὴν τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως καὶ τῆς τάσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τελειοποίησιν (διότι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, βλέπουσα τὰ φαινόμενα τῆς ροῆς, ἀναμιμνήσκειται τῶν ἰδεῶν τῶν φαινομένων) ὅτε ἡ ψυχὴ ἀναλόγως τῶν ἔργων τῆς εἶναι δυνατόν καὶ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦτο, διότι ἡ γενικὴ ψυχὴ τοῦ κόσμου καὶ ἡ μερικὴ τοῦ θεωρητικοῦ, κατὰ τοὺς Ἴνδους¹², ἀπορρέουν ἀπὸ τὸν Θεόν. Αὐτὰ δέχονται τόσον ὁ Βεάσας, ὁ μέγας Βραχμάν, ἀλλὰ καὶ ὁ Πυθαγόρας, ἥτοι «... ὁ ἀνθρώπος γίνεται ἑαυτοῦ βελτίων 1ον ἐν τῷ ἀποθνήσκειν, 2ον ἐν τῷ θεωρεῖν, ἥτοι ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐνώσει αὐτοῦ τῇ πρὸς τὸ θεῖον...»

Διὰ τοῦτο ἐν τῷ Φαίδωνι τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐν τῇ Ἰνδικῇ Γιτᾷ¹³ διακρίνονται ἡ ψυχὴ, τὸ σῶμα καὶ ἡ προσωρινὴ σχέσις αὐτῶν. Ὁ σύνδεσμος αὐτὸς εἶναι τὸ κυ-

8. Θεαίτητος 173 E.

Εὐθύδημος 288 Δ.

9. Φαίδων 66B. καὶ 66Δ.

10. Φαίδων 67 C.

11. Ἀντωνιάδου: "Ε.Δ", σελ. 69. Ὁ Πυθαγόρας ἐν σχέσει μὲ τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς πιάνεται «προϋπάρχουσα δὲ τοῦ σώματος ἐργάζεται ἡ ψυχὴ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν τινι σώματι ἢ φρουρᾷ καὶ δεσμοωτηρίῳ πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν πρὶν ἡμαρτημένων...» Βλ. Διογένηος Λαερτίου Η' 31-32.

12. Πορφυρίου. Ἐκδ. Kiessling, σελ. 102 κ. ε.

13. Γιτᾷ ἢ Βαγαβάλα εἶναι διάλογος Θεοσοφικοφιλοσοφικὸς μετὰ Θεοῦ Κρισνᾶ καὶ τοῦ φίλου τοῦ Ἀρζούνα.

ρίως ἐγὼ καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ζωή.

Οὕτως ἡ θρησκευομένη αὐτὴ φιλοσοφία, ἀντίληψις καθαρῶς ἰδεαλιστική, ἀσφαλῶς ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τοῦ Πλάτωνος, ἐπαρουσιάσθη εἰς τὰς περιφερείας τῆς Κάτω Ἰταλίας, ὡς ἀντίδρασις εἰς τὴν φυσικὴν τῶν Ἰώνων φιλοσόφων, τὴν ὑλιστικὴν κοσμοθεωρίαν των.

Ὅτι ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἡ «κτῆσις τῆς ἐπιστήμης» ἂν καὶ δὲν ὑπερβαίνει τὴν κορωνίδα τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀνωτεροποιήσεως ἥτοι τὴν φιλοσοφίαν, ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ ἐξυψώσῃ τὴν ψυχὴν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐνοράσεως, τῆς ἀναλλοιώτου μορφῆς πραγματικότητος.

Τούτου ἕνεκα οἱ θεοσόφοι Ἴνδοι¹⁴ καὶ Αἰγύπτιοι, ὁ Πυθαγόρας καὶ ὁ Πλάτων διήρεσαν τὴν διδασκαλίαν των εἰς ἐξωτερικὴν καὶ πάνδημον καὶ εἰς ἐσωτερικὴν, θείαν καὶ ἀπόρρητον, τὴν ὁποίαν πρὸς μόνους τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ μεμυημένους μετ' εὐλαβείας ἐκοινοποιοῦν.

Ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπειδὴ περιβάλλεται ὑπὸ τοῦ σώματος, εἶναι ἐπακόλουθον νὰ ἀμαρτάνῃ. Ὅμως πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι οὔτε ἡ ψυχὴ μόνη, οὔτε τὸ σῶμα μόνον ἀμαρτάνει, ἀλλ' ἐν τῇ σχέσει τῶν δύο οὐσιῶν κεῖται ἡ ἀπάτη. Τοῦτο καθίσταται ἀντιληπτὸν ἐπειδὴ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔχομεν τὸ σῶμα τὸ ὑλικόν, τὸ ἀδρανές, τὸ μεταβλητὸν καὶ φθαρτὸν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ψυχὴν μὲ κύρια ἀκριβῶς ἀντίθετα γνωρίσματα, ὥστε ὑπάρχει πάλῃ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων. Ἡ ψυχὴ ὅτε νικᾷ φθάνει ὁ ἄνθρωπος «εἰς τὴν ἀλήθειαν, εἰς τὸ ὄντως καλόν», τὸ δὲ σῶμα ὅταν ὑπερισχύῃ διὰ τῶν ὀρέξεων, τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ παθῶν, ὁ ἄνθρωπος τρέπεται πρὸς τὴν ἀπάτην καὶ τὰ ἐπακολουθήματά της, ἥτοι ἔλκεται ὑπὸ τῆς ὕλης εἰς τὰ μεταβλητά, πλανᾶται, ταρασσεται καὶ ἱλιγγιᾷ.

Ἀνάγκη λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ φροντίζῃ ὄχι δι' αὐτὸν τοῦτον τὸν χρόνον, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὴν αἰωνιότητα. Δι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου παλαίει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ «καθαρὸν καὶ αἰεὶ ὄν καὶ ἀθάνατον» καὶ τοῦτο διότι εἶναι οὐσία συγγενῆς αὐτοῦ καὶ τείνει ἡ ψυχὴ εἰς ἔνωσιν μετ' αὐτοῦ¹⁵.

Ὡς ἀναγράφεται εἰς τὸν Φαῖδωνα, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ θέλει νὰ ἐνσωματωθῇ μετὰ τὸ ἀληθές, προσπαθεῖ νὰ νικήσῃ τὸ περίβλημά της, τὸ σῶμα. Αὐτὸ θὰ κατορθωθῇ «...ὅταν θεωρήσῃ καθ' αὐτὴ αὐτὸ καθ' αὐτὸ τὸ ἀληθές», ὅτε ἀπομακρυνθῇ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ σωματοειδούς καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἐν αὐτῷ αἰσθήσεων, ὅτε καὶ «...σκοπεῖ αὐτὴν καθ' αὐτὴ χρωμένη τῇ διανοίᾳ...» καὶ αὐτὸ διότι πράγματι συγγενεῖ μετὰ τὰς Πλατωνικὰς ἰδέας, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ εἶναι ἡ ἰδία ἰδέα. «Ὁμοιότερον ἄρα ψυχῇ σώματός ἐστι τῷ αἰδεῖ... τῷ αἰεὶ κατὰ ταῦτά ὡσαύτως ἔχοντι... τῷ θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ νοητῷ καὶ μονοειδεῖ καὶ ἀδιαλύτῳ καὶ αἰεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτά ἔχοντι ἑαυτῷ¹⁶».

Αὐτὸς ὁ ἀποχωρισμὸς φέρει τὴν λεγομένην αὐτογνωσίαν, τὸ «Tat Twam Asir» τῶν Ἰνδῶν, ἥτοι «τοῦτο εἶσαι ἐσύ». Ὁ Πλάτων ὅθεν ἢ οἱ Βραχμᾶνοι πιστεύουν ὅτι ὀφείλει ἡ ψυχὴ νὰ στραφῇ πρὸς ἑαυτήν, νὰ αὐτοεξετασθῇ καὶ νὰ σωθῇ. Αὕτῃ ἡ ἀπαλλαγὴ εἶναι τρόπον τινὰ «εἰδος θανάτου ἢ νεκρώσεως τοῦ σωματοειδούς, τῶν παθῶν καὶ τῶν τούτου ἐπιθυμιῶν, τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα ποιότητων, κατὰ Βεάσαν καὶ Πλάτωνα, ἥτοι τοῦ φανταστικοῦ ὅλου, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καὶ παθητικοῦ¹⁷».

Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Σωκράτης διὰ νὰ φθάσῃ ἡ ψυχὴ εἰς τὸ θεῖο μόνη ὁδὸν θεωροῦν «τὸ θνήσκειν τε καὶ τεθνᾶναι¹⁸» καὶ οἱ θεοσόφοι ἀνατολῇ «τὴν ἀπάθειαν», ἥτοι τὴν νέκρωσιν τῶν παθῶν.

14. Παρομοία προσπάθεια παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν Κρισνᾶν (ἓνα ἐκ οἶων τοῦ Πανδοῦ), ὅστις διδάσκει τὸν φίλον Ἀρτουναν. (Βλ. Γαλανοῦ Δ: Γιτά. Ἀθῆναι 1948, σελ. νγ'κ, ἐ. «Περὶ τοῦ Ἀρχόνου»). Ἀνάλογος προσπάθεια παρατηρεῖται καὶ εἰς ὅλην τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος πρὸς τοὺς στενοὺς των φίλους καὶ μαθητάς.

15. Γαλανοῦ Δ: Ἐ.δ., κεφ. β, διστ. 58-77.

16. Πλάτωνος Φαῖδων 79b, 80b. Θεοδωρίδου Χ: Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία, Ἀθῆναι 1955, σελ. 326 κ.ε.

17. Γαλανοῦ Δ: Ἐ.δ. Βιβλ. γ', διστ. 28-37-38-43.

18. Ὁ Πλάτων ὁμολογεῖ εἰς τὸν Φαῖδωνα: Καὶ τὸ μέλημα τοῦτό ἐστι, Χύσις δηλαδὴ καὶ χωρι-

Αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ θανάτου κατὰ τὸν Πλάτωνα, αὐτὴ ἡ ἀπάθεια κατὰ τοὺς Ἰνδοὺς δὲν εἶναι θέματα κατορθωτὰ ἀπὸ τὸν οἰονδήποτε ἄνθρωπον. Ἡ ἐγκράτεια, ἡ θέλησις, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῶν ἡδονῶν, ἡ ἀκατάπαυστος μελέτη κατὰ Πλάτωνα, ἀπομακρύνουν τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σωματοειδοῦς, ἀπελευθερώνουν αὐτὴν καὶ τὴν ὀδηγοῦν πρὸς τὸ «καθαρὸν καὶ αἰεὶ ὄν», πρὸς τὴν ἀποθέωσιν.

Οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι, μὲ τὰς ὑλιστικὰς σκέψεις, ἐνεργείας καὶ πράξεις, οἱ τάλαιπωροῦμενοι διὰ τῶν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, συνδέουν ἔτι περισσότερο τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ σῶμα. Αὐταὶ αἱ ψυχαὶ μετὰ θάνατον «... κείσονται ἐν βορόπρῳ», εἴτε ἀναβιοῦν εἰς ἕτερον σῶμα, κατὰ παλαιὰν ρῆσιν, καὶ κατὰ περίπτωσιν ἀναλόγως τῆς ἐπιγείου ζωῆς τοῦ ἀτόμου.

Αὐτὴ εἶναι, ἡ κατὰ Πλάτωνα, θεωρία τῆς προϋπάρξεως ἐν τῷ Φαίδωνι, τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα ἐστήριξε τὴν γνώμην του ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Αὐτὴ εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, καὶ ἡ περὶ τῆς μιετεμψυχώσεως θεωρία καὶ ἄλλων φιλοσόφων ὡς τοῦ Πυθαγόρου¹⁹, τῶν Ὀρφικῶν καὶ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μπερὶ τῆς προϋπάρξεως εἰς τοὺς Ἰνδοὺς καὶ κυρίως εἰς τοὺς Βουδιστάς.

Ἐν κατακλείδι συνάγεται ὅτι ὁ Πλά-

των ὄχι μόνον παρὰ τοῦ μεγάλου του διδασκάλου, τοῦ Σωκράτους, ἐδιδάχθη τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα, ἀλλὰ πνεῦμα δημιουργικὸν ὡς ἦτο, ἀφοῦ ἐμελέτησε καὶ σπούδασε τὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν ἐν Ἀθήναις, εἰς τὰ γνωστὰ κέντρα πνευματικῆς φεγγοβολίας τῆς ἐποχῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως μετέβη μὲ σκοπὸν τὴν πληρεστέραν ἐπὶ τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων γνώσιν του. Ἦτο φυσικὸν νὰ ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τῶν φιλοσόφων τῆς δύσεως καὶ τῶν θεοσόφων τῆς ἀνατολῆς, ὅμως πνεῦμα κριτικὸν καὶ διερευνητικὸν κατάρθωσε νὰ διαχωρίσῃ λίαν ἐπιτυχῶς τὴν καθαρῶς φιλοσοφικὴν γνώσιν καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἐπαξίως ὡς κύριος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ στοχασμοῦ. Προβλήματα βασικά, ὡς τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς, θέμα ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα, τὰ πλέον περίπλοκα καὶ λεπτά, εἰς τὸν Πλάτωνα εὐρίσκουν μίαν ἱκανοποιητικὴν λύσιν.

Πολλοὶ πιστεύουν ὅτι ὁ Πλάτων, εἶναι τρόπον τινά, προάγγελος λύσεως προβλημάτων τὰ ὅποια ἐν κυρίῳ λόγῳ ἔθιξε καὶ ἔλυσε ἀργότερον ὁ θεάνθρωπος. Ἐκεῖ ἔχομεν πίστιν καὶ δόγμα καὶ τὸ πρόβλημα λύεται. Εἰς τὸν Πλάτωνα ἔχομεν ἀνάτασιν τῆς φιλοσοφικῆς πνοῆς πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος, πού πλησιάζει ἐν τινι μέτρῳ τὴν χριστιανικὴν λύσιν τώρα καὶ χιλιετηρίδας καὶ ἐδῶ εὐρίσκεται τὸ ὄψος τοῦ πλατωνικοῦ συλλογισμοῦ.

σμός τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τῶν τούτου παθῶν, ἦτοι ἡ τοῦ τεθνάναι μελέτη θάνατος γὰρ ἡ νέκρωσις τῶν παθῶν ἐστὶ, ἡ τῆς ψυχῆς ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ σώματος.

Γαλανοῦ Δ: Ἑ.ἀ., σελ. νγ', κ.ἐ.

Γιτά: Κεφ. στ', διστ. 4 κ.ἐ.

19. Βορέα Θ: Ἑ.ἀ., σελ. 347.

Πορφυρίου: Βίος Πυθαγόρου 19, «!... κατὰ περιόδους τινὰς τὰ γενόμενά ποτε πάλιν γίνεται, νέον δ' οὐδὲν ἀπλῶς ἐστὶ».

Ἰαμβλίχου: Περὶ τοῦ Πυθαγορικοῦ βίου, 100, 107 κ.ἐ.

Στράβωνος: Ζ' 1, 5, ΙΕ' 1, 67.

Διογένηος Λαερτίου: Η' 13, 19 κ.ἐ.

Σταμάτη Εὐ. Ἑ.ἀ., σελ. 44 κ.ἐ.

ΕΝΑ ΠΑΡΘΕΝΟΝ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ

Η ΜΥΗΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΩΡΑΙΑΝ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑΝ

Υπό Εύριπίδη Σούρλα Παιδαγωγού

Εἰς ὥραϊαν ὁμιλίαν σπανίως ἐθίζεται ὁ μαθητὴς εἰς τὸ Σχολεῖον, ἔστω καὶ ἐὰν ἡ μύησις αὐτὴ εἶναι ἀπαιτήσις τοῦ ἐπισήμου Προγράμματος ⁽¹⁾

Paul Ficker

I

Αἱ παρατιθέμεναι ἀπόψεις γύρω ἀπὸ τὴν τεχνικὴν τῆς ὥραϊας ὁμιλίας εἶναι παρμένες ἀπὸ τὸ βασικὸν ἔργον τοῦ Γερμανοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Drach, ποὺ φέρει τὸν τίτλον: ⁽²⁾

«Ἀγωγή γύρω ἀπὸ τὴν ὥραϊαν προφορικὴν ὁμιλίαν».

Εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν δὲ Βιβλιογραφίαν, γύρω ἀπὸ τὸ παρθένον αὐτὸ θέμα τῆς Διδακτικῆς εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ ἄλλες ἐργασίες καὶ περιστρέφοντας γύρω ἀπὸ τὴν Ρητορικὴν τέχνην, γύρω ἀπὸ τὴν τεχνικὴν τῆς ἐπιλογῆς ζωντανῶν ἐκφράσεων καὶ γενικὰ γύρω ἀπὸ προβλήματα μύησεως εἰς τὴν ἐκφραστικὴν ἁρμονίαν ἢ ὁποία μετατρέπεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς κραυγαλέαν ἐκκωφαντικὴν δυσαρμονίαν.

Ἄς παρακολουθήσωμε ὁμῶς εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον μας βασικὰς πεταχτὰς ἀπόψεις τοῦ ὡς ἄνω Γερμανοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ τὰς ὁποίας συνῶπισε εἰς τὸ ἔργον του «τῆς Διδακτικῆς τοῦ νεωτέρου Σχολείου», ὁ διάσημος Γερμανὸς Διδακτικὸς Paul Fiecker.

II

A'

«Ἀπὸ τὰ πλεῖστα Σχολεῖα ἐλλείπουν δυστυχῶς οἱ γλωσσικῶς μορφωμένοι δασκαλοί.

Καὶ ὁμῶς...

Προβάλλει ὡς ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, ἡ μύησις γύρω ἀπὸ τὴν Ἀγωγήν εἰς τὴν ὥραϊαν ὁμιλίαν.

Μία ὁμῶς Ἀγωγή γύρω ἀπὸ τὴν ὥραϊαν ὁμιλίαν προβάλλει διὰ τὸ νεώτερον Σχολεῖον καὶ ὡς μία θαυμασία εὐκαιρία γύρω ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη μορφὴ τῆς ἐργασίας καὶ ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν.

Ἀγωγή γύρω ἀπὸ τὴν ὥραϊαν ὁμιλίαν στηρίζεται:

1) Εἰς φωνητικὴν Ἀγωγήν,

2) Εἰς Ἀγωγήν καὶ ἐθισμόν τῶν μαθητῶν μεταξὺ τῶν εἰς τὸν ἐλεύθερον διάλογον,

3) Εἰς Ἀσκήσεις γύρω ἀπὸ τὴν ἐκφραστικὴν μορφὴν Ἀναγνώσεως,

4) Εἰς ἀνακοινήσεις, ντυμένες με ὄψος γύρω ἀπὸ ποιητικὰς Συλλογὰς.

Πάντως:

Ὡς βασικὴ προϋπόθεσις παραμένει ἡ προσπάθεια καὶ πρέπει νὰ καταβληθῇ ἐκ μέρους τῶν διδασκόντων γύρω ἀπὸ τὴν Φωνητικὴν Ἀγωγήν.

Παράλληλα ὁμῶς:

Μίαν ξεχωριστὴν ἀσκήσιν γύρω ἀπὸ τὴν ἐξασφάλισιν ὥραϊας ὁμιλίας, ἀπαιτοῦν ἐπίσης τόσον ἡ καλλιέργεια τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀναπνοῆς τῶν μαθητῶν, ὅσον καὶ ἡ τῶν φωνηέντων καὶ τῶν συμφώνων ρυθμικὴ προβολή, σὲ τρόπον ὥστε:

Χεῖλη,

Γλῶσσα καὶ

Σιαγὼν

τῶν μαθητῶν νὰ ἀποκτήσουν κάποιαν κυριαρχίαν.

Τεραστίαν ὁμῶς ἐπίδρασιν κατὰ τὰς ἀσκήσεις ἐξασφαλίζει διὰ τοὺς μαθητὰς:

Τὸ πρότυπον τῆς ὁμιλίας τοῦ δασκάλου ἢ τῆς δασκάλας τῶν.

1) Paul Firker, Didaktik der neuen Schule Leipzig 1932

2) Drach, Sprecherziehung Frankfurt/Main 1929 3. Auflage.

Ἐπίσης εἰς τὴν μύησιν τῆς ὁμιλίας συμβάλλει καὶ ὁ ἐθισμὸς τῶν μαθητῶν ὅπως παρακολουθοῦν τοὺς συμμαθητάς των γύρω ἀπὸ τὰς ἀσκήσεις τῆς πρώτης ἐκφράσεως.

Σπουδαίαν ἐπίσης σημασίαν κατὰ τὰς ἀσκήσεις ἀπαιτεῖ καὶ ἡ προσπάθεια ποὺ πρέπει νὰ καταβληθῇ διὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἐσφαλμένου τόνου ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν.

Πάντως:

Ἡ πρωταρχικὴ φυσικὴ ἐφαρμογὴ τῆς καλλιεργημένης φωνῆς ἀπαντᾶται:

Εἰς τὴν ἐλευθέραν ὁμιλίαν τῶν μαθητῶν.

Τὴν ὠραίαν ὁμιλίαν ὑποβοηθοῦν ἐκ τῶν μαθημάτων ἰδίως ἡ Ἰχνογραφία, τὰ τεχνικά καὶ τὰ φυσιογνωστικά μαθήματα καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ ἐθισμὸς τῶν μαθητῶν εἰς μικρὰς ὠραίας ἐκφράσεις.

Β'

Μὲ τὴν ἀγωγὴν τῶν μαθητῶν γύρω ἀπὸ τὴν ἐλευθερὴν ὠραίαν ὁμιλίαν συμβαδίζει καὶ ὁ ἐθισμὸς τούτων εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν μὲ ἐκφρασιν.

Τρεῖς δὲ μορφᾶς Ἀναγνώσεως πρέπει νὰ διακρίνωμεν:

1) Τὴν σιωπηρὰν Ἀνάγνωσιν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν.

2) Τὴν φωνητικὴν χωρὶς ἐκφρασιν Ἀναγνώσεως καί,

3) Τὴν ἐκφραστικὴν Ἀνάγνωσιν μὲ τὴν διπλὴν τῆς ἔννοιαν.

Δηλαδή:

Ἀνάγνωσιν μὲ κάποιαν κατανόησιν τοῦ περιεχομένου καί,

Ἀνάγνωσιν μὲ πλήρης συναισθηματικὴν ἀπόδοσιν.

Ἡ πρώτη μορφή τῆς ἀναγνώσεως ἀπαντᾷ σὲ μαθητὰς 12-13 ἐτῶν ἐνῶ ἡ δευτέρα ἀρχίζει μὲ ἀσκήσεις ἀναγνωρίσεως τοῦ περιεχομένου καὶ τῶν ἐκφράσεων.

Ἀπὸ τοῦ δευτέρου σχολικοῦ ἔτους ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν στρέφεται πρὸς τὴν πρότασιν μὲ ἑξαρσιν μιᾶς ἢ πολλῶν λέξεων, οἱ δὲ 10χρονοὶ μαθηταὶ μποροῦν νὰ διεισδύσουν μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ συναισθήματα καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς ἐννοίας τῶν ἐπὶ μέρους προτάσεων.

Κατὰ τὸν διάσημον διδακτικὸν Drach τὸ κόμμα ἀποτελεῖ καὶ εἶναι τό:

Παιδί τοῦ πόνου

τῆς ἐκφραστικῆς μορφῆς τῆς ἀναγνώσεως.

Πάντως:

Ἡ μετὰ κατανόησεως Ἀνάγνωσις ἀποτελεῖ τὸ βάθρον τὸ φυσικὸν γιὰ τὴν μετὰ συναισθήματος ἐκφραστικὴν μορφήν τῆς Ἀναγνώσεως, ἐνῶ παράλληλα ὁ τόνος τῆς ἀναγνώσεως ποιημάτων ἐκ μέρους τοῦ δασκάλου παίζει σπουδαιότατον ἀποφαστικὸν ρόλον εἰς τὸν ἐθισμὸν τῶν μαθητῶν γύρω ἀπὸ τὴν ὠραίαν ὁμιλίαν».

Paul Fiecker

III

Παρεθέσαμεν οὐσιώδεις βασικὰς νίξεις γύρω ἀπὸ τὸ ὥς ἄνω παρθένον θέμα τῆς Διδακτικῆς τὸ ὁποῖον σχετίζεται μὲ τὴν βασικὴν μόρφωσιν καὶ ἐπιμόρφωσιν καὶ δασκάλων τῆς λαϊκῆς παιδείας μας.

Αἱ νύξεις εἶναι ἐλάχιστες, ἀλλὰ εἰς τὰς ἀσκήσεις πρὸς καλλιέργειαν ὅφους καὶ ὠραίας προφορικῆς ὁμιλίας σπουδαῖον ρόλον θὰ παίξουν ἐπίσης καὶ αἱ παρατηρήσεις τῶν διδασκόντων μὲ μαθητὰς των ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον ἰδίως δταν ἡ ἰδιωματικὴ διάλεκτος εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι συνηθισμένοι οἱ μαθηταὶ ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸν τους περιβάλλον παρεμβάλλει ἐμπόδια, ἐν ἀντιθέσει μὲ παιδιὰ τῶν πόλεων καὶ μεγαλοπόλεων τῶν ὁποίων ἡ διάλεκτος εἶναι ἀπηλλαγμένη χτυπητῶν ἰδιωματισμῶν.

Πάντως:

Τὸ ὥς ἄνω παρθένον θέμα τῆς Διδακτικῆς εἶναι θέμα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ὀνακοινώσεων καὶ συζητήσεων σὲ Συνέδρια Παιδαγωγικά κατὰ περιφέρειας.

Τρέφομεν τὴν ἐλπίδα ὅτι τὸ ὥς ἄνω παρθένον θέμα τῆς Διδακτικῆς εἶναι πλούσιον ὅχι μονάχα διὰ ἀνακοινώσεις πρωτοτύπων καὶ διὰ συζητήσεις εἰς Παιδαγωγικά Συνέδρια, ἀλλὰ καὶ πρὸς διαπίστωσιν τοῦ ρόλου τὸν ὁποῖον παίζει ἡ κατὰ περιφέρειας ἰδιωματικὴ διάλεκτος σχετικὰ μὲ τὸν ἐθισμὸν εἰς τὴν ὠραίαν ὁμιλίαν.

III

Καὶ διὰ τὸ νὰ ὁλοκληρώσωμεν ἤδη καὶ μὲ μίαν βαθύτερον Παιδαγωγικὴν προοπτικὴν γύρω ἀπὸ τὸ ὡς ἄνω θέμα:

Μὲ μιὰ δηλαδὴ προοπτικὴν ποὺ ἀφορᾷ τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν βαθμολογίαν ἐκ μέρους τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς προσπάθειας ποὺ κατέβαλαν δασκάλοι καὶ δασκάλες κατὰ τὴν ἱεουργίαν των πρὸς καλλιέργειαν ὅφους καὶ ὥραιας ὁμιλίας εἰς τοὺς μαθητὰς των.

Κατὰ τὴν Ἐπιθεώρησιν δηλαδὴ καὶ τὴν σύνταξιν τῶν σχετικῶν ἐκθέσεων

νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψει καὶ νὰ βαθμολογεῖται καὶ ἡ ὡς ἄνω διδακτικὴ ἀκτινοβολία τῶν διδασκόντων, δεδομένου ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὸν κλάδον τῆς λαϊκῆς παιδείας μὲς δασκάλοι καὶ δασκάλες ποὺ καλλιεργοῦν καὶ ὡς ἄνω προσπάθειαν γύρω ἀπὸ τὸν ἐθισμόν καὶ τὴν μύησιν κτῶν μαθητῶν εἰς τὴν ὥραιαν ὁμιλίαν, ἀλλὰ εἰς τὰς ἐπισήμους ἐκθέσεις τῶν Ἐπιθεωρητῶν των δὲν βαθμολογεῖται ἰδιαιτέρως καὶ δὲν ἐξαίρεται ἡ ὡς ἄνω ἐξαιρετικὴ μορφωτικὴ των προσπάθεια.

Εὐριπίδης Σούρλας
Παιδαγωγός

“Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΓΩΓΗΣ,,

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΘΕΝΤΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Ὁ πατρική ἐστία ὡς οἰκογένεια, σὺ εἶσαι τὸ σχολεῖον τῆς ἀνθρωπότητος».

Οὐδενὸς διαφεύγει τὴν προσοχὴν ὅτι σήμερον, χάρις εἰς τὰ τεράστια ἐπιτεύγματα τῆς Ἐπιστήμης καὶ τοῦ Τεχνικοῦ Πολιτισμοῦ, ζῶμεν εἰς μίαν ἐποχὴν προόδου καὶ εὐημερίας. Τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἀνέλθει σημαντικῶς καὶ συνεχῶς βελτιοῦται περισσότερο.

Ὁ 20ὸς αἰὼν τὸν ὁποῖον διανύομεν καὶ ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς αἰὼν τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ διαστήματος ἔχει δημιουργήσει πραγματικὴν ἐπανάστασιν διὰ τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ Τεχνικοῦ Πολιτισμοῦ. Εὐρισκόμεθα εἰς μίαν ἐποχὴν ποὺ ὅλα προχωροῦν μὲ ἱλιγγιώδη ταχύτητα, ὥστε μᾶς εἶναι δύσκολον νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ροὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀκόμη δυσκολώτερον νὰ φαντασθῶμεν τί μᾶς ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον.

Ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος ἔχει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀφθονὰ τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ συνεχῶς διὰ τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς ἐπιδιώκει νὰ ἔχῃ περισσότερα. Ἀλλὰ μήπως καὶ τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγίας του εἶναι εὐκαταφρόνητα; Κάθε ἄλλο. Τὰ θέατρα παντὸς εἶδους καὶ οἱ κινηματογράφοι, ὅχι μόνον ἔχουν κατακλύσει τὰς πόλεις, ἀλλὰ μὲ τὰ κινητὰ τῶν συνεργετῶν ὁργάνων καθημερινῶς καὶ τὴν ὑπαιθρον. Τὰ κέντρα διασκεδάσεων συνεχῶς πολλαπλασιάζονται καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἓνα σεβαστὸν μέρος τῶν οἰκονομικῶν τους τὸ διαθέτουν διὰ νὰ συμμετάσχουν εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς. Θὰ ἐλέγαμεν, χωρὶς δισταγμὸν, ἔαν συγκρίνωμεν ὀλίγον παλαιότερα χρόνια μὲ τὰ σημερινά, ὅτι ζῶμεν εἰς ἓνα σωστὸν παράδεισον.

Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Εἶναι ἄραγε εὐχарιστημένος καὶ εὐτυχισμένος ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἔχει εἰς τὴν διάθεσιν του; Τὰ τεχνικὰ ἐπιτεύγματα μὲ τὰς ἀψύχους μηχανὰς ἐχάρισαν εἰς τοῦτον τὴν εὐτυχίαν; Τοῦ ἔδωσαν τὴν γαλήνην καὶ τὴν ψυχικὴν ἡρεμίαν ἣ κατέχεται ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ ἀνησυχίαν; Δυστυχῶς, θὰ συμφωνήσετε μαζί μου ὅτι, συμβαίνει τὸ δεύτερον.

Ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος ἀγχομαχᾷ καὶ ἀτενίζει τὸ μέλλον μὲ φόβον καὶ δισταγμὸν. Δὲν γνωρίζει «τί τεύζεται ἢ ἐπιούσα». Ἐγίνε κυρίαρχος τῶν θαλασσῶν καὶ τοῦ ἀέρος, ἀνέβη εἰς τὰ δυσθεώρητα ὕψη μὲ τοὺς πυραύλους του, ἐπέτυχεν τὴν διάσπασιν τοῦ ἀτόμου καὶ προσφάτως κατέκτησε καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ διάστημα.

Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν εὗρε τὴν εὐτυχίαν του. Δὲν κατῴρθωσε νὰ πλησιάσῃ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον τὸν ἔταξε ὁ Δημιουργός.

Ἐὰν ρίξωμε μὰ ματιὰ γύρω μας καὶ ἀπὸ δ,τι βλέπομεν εἰς τὸν καθημερινὸν τύπον θὰ διαπιστώσωμεν τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές. Δυστυχήματα καὶ

ἐγκλήματα παντὸς εἶδους βλέπουν καθημερινῶς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Τὰ νευροψυχιατρικὰ ἰδρύματα γέμουν τροφίμων. Τὰ παραστρατήματα καὶ ἡ ἐγκληματικότης τῶν ἀνηλίκων ἔχουν λάβει ἐπικινδύνους διαστάσεις. Ὅχι μακρὰν ἀπὸ τὰ μέγαρα τῶν Πανεπιστημίων ὑψώνονται αἱ φυλακαὶ καὶ τὰ ἀναμορφωτήρια. Ἐνῶ τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἐξεμηνένισαν τὰς ἀποστάσεις, οἱ λαοὶ ἀντὶ νὰ ἀδελφώνωνται, ἀνοίγεται μετὰξὺ των χάος ἀδιάβατον καὶ ἀγῶν ἐξοντώσεως.

Ζῶμεν, λοιπόν, εἰς μίαν ἐποχὴν προοδεύουσαν καὶ εὐημεροῦσαν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἀμφισβήτησιν, τεταραγμένην καὶ ἐγκλείουσαν κινδύνους καὶ ἀβεβαιότητα διὰ τὸ μέλλον.

Δηλαδή οὔτε λίγο, οὔτε πολὺ ὁ πολιτισμὸς μᾶς κατέστρεψεν. Καὶ ἄραγε γιὰ νὰ σωθοῦμε, πρέπει νὰ γυρίσωμεν πρὸς τὰ ὀπίσω, νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν φύσιν, ὅπως ἰσχυρίσθη ὁ μεγάλος κοινωνιολόγος καὶ παιδαγωγὸς Ρουσσώ;

Ἀλλὰ, ἂς μὴν αὐταπατώμεθα, δὲν φταίει ὁ πολιτισμὸς. Ὁ ἴδιος ὁ ἀνθρώπος φταίει ποὺ χειρίζεται κακῶς τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος ὑπεδουλώθη εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς μηχανῆς καὶ τοῦ τεχνικοῦ, ἀποπνευματοποιήθη, ἔχασε τὸν ἀνθρωπισμὸν του καὶ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὰς ἠθικὰς ἀξίας: τῆς ἀγάπης, τῆς εἰρήνης τῆς πίστεως πρὸς τὸν Θεόν, τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἄλλων ἰδανικῶν. Ἡ ἠθικὴ στάθμη του ἔχει πέσει εἰς πολὺ χαμηλὰ ἐπίπεδα. Μεθυσμένος καὶ ἀπληστος ἀπὸ τὰ ὕλικά ἀγαθὰ παρημέλησε τὰ πνευματικά του τοιαῦτα. Ἐχασε τὸν προσανατολισμὸν του, ἀπώλεσε τὴν πηξίδα πλεύσεως καὶ στροβιλιίζεται εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους.

Ἐνῶ, ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος, φροντίζει νυχθημερόν διὰ τὸ πῶς θὰ ἐξασφαλίσῃ περισσότερα ἀγαθὰ διὰ τὸ φθαρτὸν σῶμα του, οὐδόλως ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πνευματικὴν τροφήν τῆς ψυχῆς του, μὲ ἀποτέλεσμα, θλιβερόν νὰ μὴ γνωρίζῃ τί θέλει καὶ τί ἐπιδιώκει. Τοῦτο συμβαίνει εἰς παγκόσμιαν κλίμακα. Νοσεῖ δηλ. ὁλόκληρος ἡ πεπολιτισμένη ἀνθρωπότης. Καὶ ἡ διάγνωσις εἶναι ὅτι δημιουργεῖ ἓναν πολιτισμὸν ἀνισοσκελῆ. Καλλιεργεῖ καὶ προάγει ὑπερμέτρως τὸν τεχνικὸν πολιτισμὸν καὶ παραμελεῖ τὸν πνευματικὸν τοιοῦτον. Κολακεύομεθα ὅτι ἐκπολιτιζόμεθα, ἐνῶ πὸ τὸ ἄλλο μέρος δημιουργοῦμεν ζοῦγκλαν.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνακύπτει δεύτερον ἐρώτημα: Ποῖος φταίει γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ τί μέλλει γενέσθαι ἐπὶ τοῦ προκειμένου;

Ὅλοι οἱ εἰδικοί, Κοινωνιολόγοι, Ψυχολόγοι καὶ Παιδαγωγοί, ποὺ ἔχουν ἐξετάσει ἐπισταμένως τὸ ὅλον θέμα ἔχουν καταλήξει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ εἶναι: ἡ ἑλλειψὶς ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς ἀγωγῆς ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον. Ἀλλὰ.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΓΩΓΗ

Ἡ ἀγωγή εἶναι φαινόμενον κοινωνικὸν καὶ παρατηρεῖται μὲ πληρότητα καὶ τελειότητα εἰς τὸν ἄνθρωπον. Εἰς τὰ κατώτερα ζῶα δὲν παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τῆς ἀγωγῆς, διότι ταῦτα γεννῶνται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τόσον ὥριμα καὶ τέλεια, ὅσον χρειάζεται διὰ τὰ ἀνταποκριθῶν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς των. Μόνον εἰς τὰ ἀνώτερα ζῶα μεταξὺ γεννήσεως καὶ ὠριμότητος μεσολαβεῖ ἓνα χρονικὸν διάστημα ἀσκήσεως καὶ ἐξελιξεως ὠρισμένων ἱκανοτήτων, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ζωὴν των.

Ὁ ἄνθρωπος ὁμοῦς ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον ἀδύνατος καὶ ἀνίκανος νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ τὰς πλέον στοιχειώδεις βιολογικὰς τοῦ ἀνάγκας. Δι' αὐτὸ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ὑφίσταται πολλὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του, τὴν ἀνατραφὴν του καὶ τὴν ἐν γένει μόρφωσίν του.

Βεβαίως τὸ ἄτομον γεννῶμενον δὲν εἶναι **ΤΑΒΟΥΛΑ ΡΑΖΑ** (ἀγραφὸς χάρτης), ὅπως ἐπιστεύετο παλαιότερον. Κατὰ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις τῆς Ψυχολογίας φέρεται μαζὶ του ὡς κληρονομίαν ἀπὸ τοὺς προγόνους του ὠρισμένας καταβολὰς, ὠρισμένας ψυχικὰς προδιαθέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ συμβάλλουν θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς εἰς τὴν ἐξέλιξίν του.

Συνεπῶς τὰς ἐπιδράσεις, τὰς ὁποίας ὑφίσταται τὸ ἄτομον, δὲν δέχεται παθητικῶς, ἀλλὰ, κατὰ τὸν ἀείμνηστον καθηγητὴν τῆς Παιδαγωγικῆς Ν. Ἐξαρχόπουλον (τὰς ὑποβάλλει εἰς μίαν διεργασίαν καὶ ἄλλας ἀπὸ αὐτὰς ἀποδέχεται καὶ οἰκιοποιεῖται, ἄλλας τροποποιεῖ καὶ ἄλλας ἀπορρίπτει) ἀναλόγως τῶν ψυχικῶν προδιαθέσεων διὰ τῶν ὁποίων εἶναι προικισμένον ἐκ κληρονομικότητος.

Ἡ ἀγωγή, λοιπόν, καλεῖται νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ δεδομένων στοιχείων καὶ ἐπειδὴ τὰ ἄτομα διαφέρουν μεταξὺ των, κατὰ τὴν Ψυχολογίαν τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν, διάφορος θὰ εἶναι καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀγωγῆς καὶ ποικίλα καὶ τὰ ἀποτελέσματα.

Ἄν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ κληρονομούμεναι προδιαθέσεις δὲν εἶναι πάντοτε καλαί, ἀλλὰ, κατὰ τὸν ἀνωτέρω καθηγητὴν, «ἐνυπάρχουν εἰς αὐτὰς καὶ σπέρματα τοῦ πονηροῦ καὶ τοῦ κακοῦ», ἀντιλαμβάνεσθε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸν ρόλον ποὺ καλεῖται νὰ παῖξῃ ἡ ἀγωγή. Χωρὶς νὰ σημαίνει τοῦτο, ὅτι ἡ ἀγωγή εἶναι παντοδύναμος καὶ ὅτι τὰ πάντα δύνανται νὰ ἐπιτύχῃ, εἶναι πάντως, ὅπως παραδέχονται οἱ παιδαγωγοί, ἡ δύναμις τῆς ρυθμιστικῆς τῶν φυσικῶν χαρισμάτων καὶ ἀτελειῶν καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις δύναται ἄτομα μὲ βεβαρυμένην κληρονομικότητα καὶ διεστραμμένα νὰ τὰ κατευθύνῃ πρὸς τὸ καλὸν καὶ νὰ τὰ καταστήσῃ νομοταγεῖς πολίτας.

Κατορθώνει δηλ. νὰ δημιουργήσῃ καὶ ἐπικτήτους ἰδιότητας, αἱ ὁποῖαι ἀποβαίνουν κωλύματα διαρκῆ κατὰ τῆς ἐκδηλώσεως ἐπιβλαβῶν ἐμφύτων προδιαθέσεων καὶ κατευθύνουν τὸ ἄτομον πρὸς τὸν θεῖον δρόμον. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ἐὰν τὸ ἄτομον ἔμενεν ἔρμαιον τῆς τύχης, θὰ ἐμεγάλωνεν καὶ δὲν θὰ διέφερε τῶν ἀγρίων θηρίων. Τοῦτο ἐτόνισεν χαρακτηριστικῶς ὁ μέγας σοφὸς τῆς ἀρχαιότητος θεὸς Πλάτων εἰπὼν τὰ ἐξῆς: «ἄνθρωπος παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὼν καὶ φύσεως εὐτυχοῦς θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνε-

σθαι φιλεῖ μὴ ἱκανῶς δὲ ἢ μὴ τραφέν, ἀγριώτατον ὅποσα φύει γῆ».

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἀγωγή εἶναι σύνολον ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, διὰ τῶν ὁποίων τὸ ἄτομον κατορθώνει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ψυχοσωματικὴν του ὠριμότητα καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν του τελείωσιν. Εἶπομεν ἀκόμη ὅτι τὰς ἐπιδράσεις αὐτὰς τὸ ἄτομον δὲν δέχεται παθητικῶς, ἀλλὰ τὰς ὑποβάλλει εἰς διεργασίαν. Συνεπῶς ἡ ἀγωγή χαρακτηρίζεται ὡς λειτουργία μὲ δύο πλευράς, τὴν ἐξωτερικὴν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἢ ἄλλως τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ ὑποκειμενικὴν.

Τὴν ἐξωτερικὴν πλευρὰν ἀποτελοῦν οἱ λεγόμενοι παράγοντες τῆς ἀγωγῆς, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὸ περιβάλλον, φυσικὸν καὶ κοινωνικόν. Καὶ φυσικὸν μὲν εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἀντικειμένων καὶ φαινομένων τῆς φύσεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας ζῇ καὶ κινεῖται ὁ ἄνθρωπος. Τοῦτο δέ, ὡς ἔχουν παραδεχθῇ φιλόσοφοι, ἰατροὶ καὶ παιδαγωγοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον ἀσκεῖ πολλαπλὴν ἐπίδρασιν ὅχι μόνον ἐπὶ τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως, διαπλάσεως καὶ ὑγείας τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, τοῦ ἥθους καὶ τοῦ χαρακτήρος ἀτόμων καὶ λαῶν.

Κυριώτεροι παράγοντες ἀνήκοντες εἰς τὰ κοινωνικὸν περιβάλλον εἶναι: ἡ οἰκογένεια, τὸ σχολεῖον, ἡ ἐκκλησία, ἡ κοινωνία καὶ αἱ παντὸς εἶδους μορφωτικαὶ καὶ πολιτιστικαὶ ὁργανώσεις.

Ἡ συμβολὴ ἐκάστου τῶν ἀνωτέρω παραγόντων εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς μορφώσεως εἶναι διαφορετικὴ, ἀλλὰ ἡ εὐτυχὴς καὶ ἁρμονικὴ συνεργασία τούτων ἀποβαίνει τὰ μέγιστα ὠφέλιμος εἰς τὴν ἀγωγήν καὶ μόρφωσιν τοῦ παιδιοῦ καὶ γενικώτερον τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω παράγοντας ξεχωρίζομεν τὸν παράγοντα Οἰκογένεια, διὰ τὸν ὁποῖον θὰ ὠμλήσωμεν ἐν συνεχείᾳ.

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΑΥΤΟΥ

Οἰκογένεια, κατὰ τὸν ἀείμνηστον παιδαγωγὸν Παν. Κοροντζήν, «εἶναι τὸ πρωταρχικόν, βιολογικὸν καὶ κοινωνικὸν κύτταρον ἀπὸ τὸ ὁποῖον προέρχεται κάθε ἄλλος πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς «πολιτισμός». Θεμελιωδῶς ἀποτελεῖται αὕτη ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ τέκνα. Δύναται ὁμοῦς νὰ συμπεριλάβῃ καὶ ἄλλα ἄτομα συνδεόμενα διὰ συγγενείας αἵματος ἢ ἀγχιστείας.

«Ἡ συζυγικὴ ἔνωσις εἰς τὴν οἰκογένειαν δὲν εἶναι τυχαία, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ ζῶα, οὔτε προσδιορίζεται μόνον ἀπὸ φυσικοὺς καὶ βιολογικοὺς παράγοντας, ἀλλ' εἶναι μία ἰδιότυπος κοινότης, πλήρης ἀμοιβαίας ἑλξεως καὶ ἀγάπης», τονίζει ὁ ἀνωτέρω παιδαγωγὸς καὶ συνεχίζει: «Ἡ συζυγικὴ κοινότης εἶναι μία πλήρης μυστηρίου σωματικὴ, ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ ἔνωσις».

Ἡ οἰκογένεια ὡς ἀνθρωπίνη κοινότης παρουσιάζεται εἰς τὴν ἐξέλιξίν της ὑπὸ διαφόρους μορφὰς εἰς τὰς διαφόρους κοινωνίας ἀναλόγως μὲ τὸ σύστημα γάμου ἢ συζεύξεως τὸ ὁποῖον ἐπικράτει. Αἱ ἱστορικαὶ μορφαὶ τῆς διακρίνονται ἀπὸ τὰς σχέσεις μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Συναν-

τώμεν, λοιπόν, εις διαφόρους εποχάς και λαούς τὰς μορφὰς τῆς πολυγυνίας, τῆς πολυανδρίας, τῆς σεξουαλικῆς ἐλευθερίας και τῆς μορφῆς ἐνὸς ἀνδρός και μίδος γυναικός. Ὅλαι αἱ μορφαί, ἐκτὸς τῆς τελευταίας, συναντῶνται εις ἀγρίας φυλάς και εἶναι σύμπτωμα μίδος πρωτογόνου ζωῆς. Ἡ τελευταία μορφή τῆς οἰκογενείας εἶναι δείγμα ἀνωτέρου πολιτισμοῦ και διὰ τοῦτο εἶναι ἡ μοναδική μορφή, ἡ ὁποία συναντᾶται εις τὴν ἱστορίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων και τῶν Ῥωμαίων μέχρι σήμερον.

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ὅμως, εἶχεν ἡ μορφή αὐτῇ Πατριαρχικὸν χαρακτῆρα μὲ ὑπερβολικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρός και μὲ ὑποδυεστέραν μοῖραν τῆς γυναικός. Τοῦτο ἐγένετο αἰτία χαλαρώσεως τοῦ οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ και παρακμῆς και αὐτοδιαλύσεως τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου.

Μὲ τὴν ἐμφάνισιν ὅμως τοῦ Χριστιανισμοῦ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Ὁ Χριστιανισμὸς καθιέρωσε τὸν θεσμόν τοῦ γάμου και ἀνύψωσεν τὴν γυναῖκα και ἐτοποθέτησεν αὐτὴν εις τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν. Οὕτω διὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἐστερεώθη ἡ οἰκογένεια και ἀνυψώθη εις ἀκατάλυτον θεῖον θεσμόν μὲ ὑψίστην θρησκευτικὴν, κοινωνικὴν και παιδαγωγικὴν ἀποστολήν.

Αἱ περαιτέρω σημειούμεναι ἐξελίξεις ἔφερον τὴν γυναῖκα εις πλήρη ἐξίσωσιν μετὰ τοῦ ἀνδρός ἀπὸ ἀπόψεως δικαιωμάτων και ὑποχρεώσεων.

Ἡ γυναῖκα, σήμερον, χειραφθετήσα πολιτικῶς και ἀποκτήσασα εις πολλὰς περιπτώσεις οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν, λόγῳ τῆς ἐπιδόσεώς της εις τὰς Ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὸ ἐμπόριον και τὴν βιομηχανίαν, ἔπαυσεν νὰ ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Τοῦτο ὅμως, ἐκτὸς τῶν ὠφελειῶν, εἶχεν ὀπωσδήποτε και δυσαρέστους διὰ τὸν θεσμόν τῆς οἰκογενείας συνεπείας. Διότι εις πολλὰς οἰκογενείας, ἑλλείπει κατανοήσεως, ἀλληλοσεβασμοῦ και ἀμοιβαίας ὑποχωρήσεως, προεκλήθη ἀγὼν ἐπικρατήσεως μεταξὺ τῶν ἑτεροφύλων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργηθῇ χάος και ἐν πολλοῖς διάλυσις τῆς οἰκογενείας.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΝ ΑΓΩΓΗΣ

Ἡ οἰκογένεια θεωρεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς κοινωνιολόγους και παιδαγωγούς ὡς ὁ σπουδαιότερος παράγων τῆς ἀγωγῆς, ὡς ὁ μοναδικὸς και ἀναντικατάστατος χώρος ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἀναπτυχθῇ τὸ παιδί φυσιολογικῶς και θὰ διαμορφωθῇ εις ὁλοκληρωμένην προσωπικότητα. Οὐδὲν ἄλλο περιβάλλον εἶναι εις θέσιν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν οἰκογένειαν και νὰ προσφέρῃ εις τὸ παιδί ὅσα δύναται νὰ προσφέρῃ ἐκεῖνη.

Προσπάθειαι αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο εις ὠρισμένα κοινωνικά συστήματα διὰ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς οἰκογενείας ἀπεδείχθησαν ἄκαρποι και λίαν ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τοῦ παιδιοῦ.

Ὁ Χίτλερ προσεπάθησε μὲ νεάνιδας και στρατιώτας τῶν Ἑς, Ἑς νὰ δημιουργήσῃ ἓνα ἐκλεκτὸν εἶδος Γερμανῶν πολιτῶν και τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ κατασκευάσῃ ἡλίθιους. Ἀλλὰ και τὸ Κομμουνιστικὸν σύστημα εις τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπέτυχεν παταγωδῶς. Εἰς τὴν Ῥωσίαν ἐγένοντο πειράματα ἀναπτύξεως παιδιῶν μέσα εις ἰδρύματα, ὑπὸ τοὺς καλυτέρους ὁρους ὑγιεινῆς και ἰατρικῆς παρακολουθήσεως. Ἀπεδείχθη ὅμως, ὅτι τὰ παιδιὰ

ποῦ ἀνεπτύσσοντο μακρὰν τῆς οἰκογενείας ἐμειονέκουν ὄχι μόνον εις τὴν πνευματικὴν τῶν ἐξέλιξιν και τὴν κοινωνικὴν προσαρμογὴν, ἀλλ' ἀκόμη και εις τὴν σωματικὴν τῶν ἀνάπτυξιν παρὰ τὴν τελειότητα τῶν ὑγιεινῶν και διαιτητικῶν συνθηκῶν. Ἐδοκίμασαν νὰ μεγαλώσουν παιδιὰ κατὰ τρόπον ἐπιστημονικόν εις πρότυπα βρεφοκομεῖα τόσον αὐστηρῶς προφυλαγμένα ἀπὸ τὰ μικρόβια, ὥστε ἀπηγορεύετο νὰ ἀγκαλιάσῃ κανεὶς ἓνα βρέφος. Ἡ ἔρευνα ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ παιδιὰ τῶν πτωχοτέρων και περισσότερον ἀπροσέκτων ἀκόμη οἰκογενειῶν ἀνεπτύσσοντο καλύτερον ἀπὸ ἀπόψεως ψυχικῆς ἐξελίξεως ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς αὐτοὺς μικροὺς προνομιούχους.

Σήμερον ἡ ἰδέα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ ἐκτὸς τῆς οἰκογενείας εἶναι ἀπαράδεκτος, ἐκτὸς πλεόν ἐὰν τὸ καλῇ ἡ ἀνάγκη.

Δικαίως, λοιπόν, θεωρεῖται ἡ οἰκογένεια ὡς ὁ σπουδαιότερος τῶν παραγόντων, διότι αὕτη ἀποτελεῖ τὸ θερμοκήπιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου γίνονται, τρέφονται, αὐξάνονται και ἀναπλάσσονται οἱ νέοι ἄνθρωποι, τὰ παιδιὰ. Ἡ δύναμις της εἶναι ἀνυπολόγιστος και αἱ ἐπιδράσεις της ἐπὶ τῶν παιδιῶν εἶναι τόσον ἰσχυραὶ ἐπὶ τῆς εὐπλάστου και τρυφερᾶς παιδικῆς ψυχῆς τῶν, ὥστε αὐτὰ θὰ μένουν μόνιμοι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τῶν και θὰ παίζουν σημαντικὸν ρόλον εις τὴν ἐν γένει διαμόρφωσιν τῆς προσωπικότητός τῶν. Δι' αὐτὸ ὁ μέγας μύστης τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης παιδαγωγὸς Πισταλότος ἀναφωνεῖ: «Θὰ μένης πάντοτε, πατρικὴ οἰκία, ἡ βᾶσις τῆς ἀγωγῆς τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ καταλληλότερος πρὸς ἀγωγὴν τόπος».

Αἱ ἐπιδράσεις τῆς οἰκογενείας ἐπὶ τοῦ παιδιοῦ εἶναι πολλαπλᾶι και ἀναφέρονται εις τὴν σωματικὴν, τὴν πνευματικὴν, τὴν ἠθικὴν, τὴν θρησκευτικὴν και τὴν καλαισθητικὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ.

1) Οἰκογένεια και σωματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ παιδιοῦ.

Οἱ γονεῖς, ὡς γεννήτορες και φυσικοὶ προστάται, εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ φροντίσουν διὰ τὴν καλὴν και ὑγιεινὴν διατροφήν τοῦ παιδιοῦ, θὰ ἐνδιαφερθοῦν διὰ τὴν ὑγίαν του και τὴν καθαριότητα τοῦ σώματός του, ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ τοῦτο μίαν ἄρτιαν σωματικὴν διάπλασιν.

Εἶναι γνωστὰ αἱ προσπάθειαι και αἱ φροντίδες, τὰς ὁποίας καθημερινῶς καταβάλλει ἡ μητέρα διὰ τὴν διατροφήν τοῦ παιδιοῦ και «αἱ ἀνησυχίαι τὰς ὁποίας ἐκδηλώνει αὕτη, ὅταν τὸ παιδί της ἀδιαθετῇ ἢ ὅταν ἀρνήται νὰ πάρῃ τὴν τροφήν. Γιά πολλὰς μητέρας τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχει γίνῃ πραγματικὸν ἄγχος. Ἄλλο πρᾶγμα ἐὰν εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις δημιουργεῖται ἀδικαιολόγητος κατάστασις ἀπὸ ἄστοχον χειρισμὸν τῆς ἰδίας τῆς μητρός.

2) Οἰκογένεια και πνευματικὴ ἀνάπτυξις.

Ἀλλὰ ἡ οἰκογένεια θὰ συμβάλλῃ τὰ μέγιστα εις τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν και τὴν διανοητικὴν τοῦ παιδιοῦ. Εἶναι αὕτη τὸ πρῶτον και βασικὸν σχολεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὸ παιδί μαθαίνει τόσα πολλά, τὰ ὁποῖα δὲν μαθαίνει εις τὴν μετέπειτα ζωὴν του. Ἐδῶ ἀναφέρομεν τὴν γνώμην ἐνὸς μεγάλου παιδαγωγοῦ, ὁ ὁποῖος εἶπε: «Τὸ

παιδί κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του αποκτά πολύ περισσότερες γνώσεις απ' όσας μαθαίνει καθ' όλην την διάρκεια των σπουδών του εις το Πανεπιστήμιον».

Τούτο συμβαίνει, διότι, όπως τονίζουν οι παιδαγωγοί και οι ειδικοί επιστήμονες το έργο της αγωγής αρχίζει από της γεννήσεως και κατά τα πρώτα χρόνια το παιδί από σωματικής και ψυχικής πλευράς είναι εις μέγιστον βαθμόν εύπλαστον. Το σώμα του δεν έχει ακόμη διαμορφωθεί, ούτε στερεοποιηθεί και η ψυχή του είναι εις άκρον εισδοκτική. Το μικρό παιδί έχει άνυπέρβλητον εύαισθησίαν, μμηπτικότητα ζωηροτάτην και υπόκειται εις μεγάλον βαθμόν εις την υποβολήν. Έχει ακόμη και ισχυράν τάσιν προς γνώσιν και έρευναν των πραγμάτων. Θέλει να μαθαίνη το κάθε τι. Ένεκα τούτου δέχεται μετά μεγίστης εύχερείας γνώσεις, ιδέας, κρίσεις, συναισθήματα, εύχας, έλπίδας, φόβους, πάθη, ήθη, έθιμα κ.λ.π. Όλα αυτά έγχαράσσονται εις την ψυχήν του βαθύτατα.

Εις την οικογένειαν το παιδί, κατά τρόπον φυσικόν και άβιαστον, θα μάθη τας πρώτας λέξεις και σιγά-σιγά θα πλουτίση το λεξιλόγιόν του. Έκεί θα αποκτήση τας πρώτας έποπτείας και παραστάσεις και θα δημιουργήση τας πρώτας έμπειρίας της ζωής του και τας βασικάς και πολυτίμους γνώσεις, αι οποίαι θα προάγουν τόν όλον ψυχικόν του κόσμον.

Η οικογένεια με τα άφηγήματα και τις ιστορίες, με τα παραμύθια και τα τραγούδια της γιαγιάς θα αποτελέση την πρώτην και βασικήν πηγήν της πνευματικής τροφής του παιδιού και της νοητικής του αναπτύξεως. Άλλα και όταν άργότερον το παιδί θα φοιτήσει εις το Σχολείον ή οικογένεια θα εξακολουθήση να είναι άσπήςρευτος πηγή πολυτίμων γνώσεων. Βεβαίως έδώ τα πράγματα θα είναι ανάλογα με το μορφωτικόν επίπεδον των γονέων και των ύπολοιπων μελών της οικογενείας. Όπωςδήποτε όμως όλοι θα πρέπει να καταβάλλουν προσπάθειας, ώστε κατά το δυνατόν να ανταποκρίνονται εις τα πνευματικά ενδιαφέροντα των παιδιών και τας παρορμήσεις αυτών δια περαιτέρω πρόοδον.

3) Οικογένεια κα ήθική αγωγή του παιδιού.

Ένας άλλος τομεύς εις τόν όποιον ή οικογένεια θα θέση βαθειά και στέρεα τη σφραγίδα της είναι ή ήθική διαπαιδαγώγησις του παιδιού. Η επίδρασις της εις το σημείον αυτό είναι άνυπολόγιστος και δεν δύναται να παραβληθί από καμίαν άλλην, από όπουδήποτε και άν προέρχεται.

Η οικογένεια με το παράδειγμά της και με τόν καθ' όλα ένάρετον βίον της θα έμφυτεύση, θα καλλιεργήση και θα αναπτύξη εις το παιδί όσας εκείνας τας καλάς ξεεις και συνηθείας, αι οποίαι θα διαμορφωθούν εις άρετάς και θα συντελέσουν εις την συγκρότησιν της προσωπικότητός του. Από την ήθικότητα και την ένάρετον ζωήν της οικογενείας θα έξαρτηθί όχι μόνον ή εύημερία του παιδιού, αλλά και της κοινωνίας γενικώτερον.

Το παράδειγμα της οικογενείας άσκει μίαν έμπρακτον αγωγήν, ή οποία είναι κατά πολύ άνω-

τέρα της θεωρητικής. Ό Πεσταλότσι λέγει επί αυτού: «Δέν υπάρχουν βιβλία, μήτε τεχνικά μέσα, τα όποια δύναται να αντικαταστήσουν την άγωγήν έντός της οικογενείας». Η αγωγή των λόγων είναι αγωγή έπιβολής και ως τοιαύτη δεν δύναται να έχη τα έπιβαλόμενα αποτελέσματα. Η ήθική είναι πριν απ' όλα ζωή, ζών παράδειγμα, βίωμα, δι' αυτό δεν διδάσκεται. Έμπνέεται καλύτερον και αποτελεσματικώτερον μόνον δια του παραδείγματος. Το παράδειγμα όμιλεί απ' εύθείας εις την ψυχήν του παιδιού χωρίς την επέμβασιν του Παιδαγωγού με σαφήνειαν και ένάργειαν. Κατ' αυτόν τόν τρόπον αποτυπώνεται και παραμένει εις την συνειδησίον του ζωηρά καθ' όλην την διάρκεια της ζωής του.

Από την οικογένειαν θα έξαρτηθί άν το παιδί θα αποκτήση όσας εκείνας τας ήθικάς άρετάς της έντιμότητος, της φιλαληθείας, της δικαιοσύνης, της άλληλοβοηθείας, της πίστεως προς τόν Θεόν και της αγάπης προς τόν πλησίον. Άλλά και ή οικογένεια πάλι θα φέρη την εύθύνην δια τα έλαττώματα, τα όποια ένδεχομένως θα παρουσιάση το παιδί, όπως είναι: ή ζηλοτυπία, ό φθόνος, το μίσος, ή σκληρότης, ό υπερτροφικός έγώϊσμός, ή έπιθετικότητα κ.ά. Όλα αυτά όφείλονται εις την επίδρασιν του κακού οικογενειακού περιβάλλοντος.

Όπωςδήποτε είναι βαρύ το χρέος της οικογενείας έναντι της ήθικής αγωγής των παιδιών και της κοινωνίας όλοκλήρου. «Ω πατρική έστία, ω οικογένεια, σύ είσαι το σχολείον της άνθρωπότητος» άναφωνεί και πάλιν ό Πεσταλότσι. Ένας άλλος ψυχολόγος και παιδαγωγός χαρακτηρίζει την οικογένειαν «ως εργαστήριον πολιτισμού, εις τόν όποιον μεταβιβάζονται αι παλαιαι παραδόσεις και δημιουργούνται νέαι κοινωνικαί άξίαι». Και δεν έχουν άδικόν. Η οικογένεια είναι πράγματι «Σχολείον της άνθρωπότητος» και «εργαστήριον πολιτισμού», δι' αυτό είναι ανάγκη να παρέχη πάντοτε εις τα παιδιά ύποδείγματα καλών και ένάρετων πράξεων, βασισμένων εις τόν ήθικόν νόμον, εις την τιμιότητα και αξιοπρέπειαν, εις την ελικρίνειαν και αύτοσεβασμόν.

4) Οικογένεια κα θρησκευτική αγωγή

Συναφής προς την ήθικήν αγωγήν είναι και ή θρησκευτική τοιαύτη. Η θρησκεία είναι μία πνευματική δύναμις και ψυχική δύναμις άπαραίτητος εις τούς ανθρώπους. Δεν ύπάρχει άνθρωπος χωρίς θρησκείαν. Τα θεμέλια της θρησκευτικότητος και ή δημιουργία των πρώτων παραστάσεων περί θεού και θρησκείας θα τεθούν έντός του οικογενειακού χώρου.

Η θρησκευτικότης έχει την έδραν της εις την καρδίαν και στηρίζεται επί του συναισθήματος. Συνεπώς δεν δύναται να δημιουργηθί δια της ζήρας διδασκαλίας. Άριστον μέσον είναι μόνον ό άγνός είκογενειακός και θρησκευτικός βίος.

Είναι μεγάλη ή σημασία του θρησκευτικού συναισθήματος δια την ζωήν του άτομου και των κοινωνιών. Είναι σημαντικός παράγων και ούσιώδης συντελεστής δια την επιτυχίαν της δυνατής άνθρωπίνης εύδαιμονίας. Η καθημερινή πείρα πιστοποιεί, ότι άτομα και οικογένειαι με ζωηρόν

και πραγματικόν θρησκευτικόν συναίσθημα αναδεικνύονται, εύδοκιμοῦν και δέν καταστρέφονται και εις τὰς πλέον αντιξόους ακόμη περιστάσεις. Ὡσαύτως ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει, ὅτι λαοὶ με ζωντανόν θρησκευτικόν συναίσθημα μεγαλουργοῦν και ὅταν τὸ θρησκευτικόν συναίσθημα χαλαρωθῇ καταστρέφονται.

Ὁ Ἑλληνισμός διειρηθή κατὰ τοὺς τέσσαρας αἰῶνας τῆς δουλείας του ἡ χάρις εις τὸ ἄσβεστον πῦρ τῆς θρησκείας τὴν ὁποίαν διειρήρει ἡ ἐκκλησία.

Νὰ γιατί πρέπει νὰ καλλιεργῆται ἡ θρησκευτικότητα εις τὸ παιδί ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματά του και ἐπ' αὐτοῦ αποφασιστικόν ρόλον θὰ παίξῃ και πάλιν ἡ οἰκογένεια. Οἱ στοργικοὶ γονεῖς ἔχουν καθήκον, ἐκτὸς τῶν ἄλλων φροντίδων, νὰ διατηροῦν εις τὴν οἰκογένειαν περιβάλλον ἀγάπης και θρησκευτικότητος διὰ τὴν καλλιέργειαν και ἀνάπτυξιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος τοῦ παιδιοῦ.

Κατανυκτικὴ προσευχὴ ἐμπρὸς εις τὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ και τακτικὸς ἐκκλησιασμός κατὰ τὰς Κυριακὰς και ἄλλας χριστιανικὰς ἑορτὰς εἶναι ἡ καλύτερα θρησκευτικὴ ἀγωγή γιὰ τὸ παιδί.

5) Οἰκογένεια και καλαισθητικὴ ἀγωγή

Τέλος ἡ οἰκογένεια ἀποτελεῖ σπουδαιότατον παράγοντα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καλαισθητικοῦ συναισθήματος τοῦ παιδιοῦ.

Λέγοντες καλαισθητικόν συναίσθημα ἐννοοῦμεν τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀτόμου νὰ ἀναγνωρίζῃ και νὰ ἐκτιμᾷ τὸ ὥραϊον εις ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐκφάνσεις και νὰ δοκιμάζῃ ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτοῦ χαρὰν και εὐχαρίστησιν. Τὸ καλαισθητικόν συναίσθημα εἶναι ἀπὸ τὰ ἀνώτερα και εὐγενῆ συναισθήματα και τὸ ὅποιον, ὅταν καλλιεργηθῇ καταλλήλως, συντελεῖ εις τὴν πνευματικὴν διαμόρφωσιν και ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ συναίσθημα τοῦτο ὄχι μόνον τέρπει, ἀλλὰ και ἐξευγενίζει τὸν ἄνθρωπον και ἐξυψώνει αὐτὸν εις ἀνώτερα ἐπίπεδα σκέψεως και εις ἡθικοὺς διαλογισμούς. Δημιουργεῖται οὕτω ἕνας κόσμος ὁμορφος ἡθικὰ ἀγγελικὰ πλασμένος, κατὰ τὴν ἐκφράσιν τοῦ ποιητοῦ μας.

Εἶναι ὅμως κάτι ποῦ ἀποκτᾷ τὸ ἄτομον ὄχι τόσο διὰ θεωρητικῆς διδασκαλίας, ὅσον διὰ μακρὰς και συνεχοῦς ἀσκήσεως. Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ και καλλιεργηθῇ εις ἕνα ἄτομον τὸ ὥραϊον, πρέπει ἀπὸ τῆς μικρᾶς του ἡλικίας, ἐντὸς τῆς οἰκογενείας νὰ ζῇ και νὰ κινῆται εις περιβάλλον καλαισθητικόν.

Πρὸς τοῦτο πρέπει ὅλα γενικῶς τὰ ἀντικείμενα τοῦ οἰκογενειακοῦ χώρου νὰ εἶναι καλῶς τακτοποιημένα, νὰ βασιλεύῃ παντοῦ ἡ τάξις και ἡ καθαριότης, ἡ κομψότης και ἡ ἁρμονία. Ἀναλόγως πρέπει νὰ ρυθμίζωνται οἱ λόγοι, αἱ πράξεις, ἡ ἐνδυμασία και ἡ συνπεριφορὰ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἵνα πάντα ταῦτα παρέχουν καταλλήλους εὐκαιρίας διὰ τὴν ἀφύπνισιν και ἀνάπτυξιν τοῦ εὐγενοῦς τούτου συναισθήματος.

Μὲ ὅσα ἀνεπτύξαμεν ἀνωτέρω ἐπιδιώξεις μας ἦτο νὰ σκιαγραφῇσωμεν τὸν θεσμόν τῆς οἰκογενείας και νὰ ἐπισημάνωμεν τὴν μεγίστην σημασίαν τούτου εις τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τῆς ἀγωγῆς και κατὰ συμπερασμὸν νὰ τονίσωμεν τὸ χρέος και τὴν εὐθύνην, τὴν ὁποίαν φέρομεν ὡς γονεῖς ἀπέναντι τῶν παιδιῶν μας και τῆς κοινωνίας ἐν γένει.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνταποκριθῶμεν εις τὴν βαρεῖαν αὐτὴν ἀποστολὴν μας, ὀφείλομεν νὰ προστατεύσωμεν και νὰ ἐνισχύσωμεν τὸν θεσμόν τῆς οἰκογενείας, ὁ ὁποῖος κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν διέρχεται σήμερον βαθυτάτην κρίσιν. Ὑφίσταται τοιαύτας δυσμενεῖς ἐπιδράσεις, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ πολλὰς και διαφόρους κατευθύνσεις.

Κατὰ πρῶτον ὁ σοβαρώτερος κίνδυνος διὰ τὴν σύγχρονον οἰκογένειαν εἶναι ἡ ἡθικὴ παρακμὴ και ἡ ἀνατροπὴ τῶν καθιερωμένων ἡθικῶν ἀξιών, φαινόμενον τὸ ὅποιον παρατηρεῖται εις ἐποχὰς ὑπερτροφικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἀπομάκρυνσις κατὰ δεύτερον λόγον, ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία εἶναι κατ' ἐξοχὴν οἰκογενειακὴ θρησκεία, ἐστέρησε τὴν μὲν οἰκογένειαν τοῦ μυστηριακοῦ αὐτῆς χαρακτήρος, τὸν δὲ ἄνθρωπον τῆς ἁγίας οἰκογενειακῆς ζωῆς. Δὲν συγκεντρῶνται πλέον τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας κατὰ τὰς Κυριακὰς και ἑορτὰς εις τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ αἰσθανθοῦν τὴν χαρὰν και μακαριότητα, ποῦ χαρίζει ὁ θεῖος λόγος, ἀλλὰ διασκορπίζονται πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις, ἀναλόγως τῶν ὁρέξεων ἐκάστου (ἐκδρομαί, διασκεδάσεις, κινηματογράφος, ποδόσφαιρον κ.λ.π.).

Ἐὰν εις τὰ ἀνωτέρω προσθέσωμεν και τὴν μὴ ἁρμονικὴ συμβίωσιν και ἀσυμφωνία, ποῦ παρατηρεῖται εις πλείστας περιπτώσεις μεταξὺ τῶν συζύγων, τὰ ἀντιοικογενειακὸν πνεῦμα, τὸ ὅποιον ἐπικρατεῖ εις αὐτὴν και ἔχει καταστρέφει τὴν παράδοσιν και τὴν θαλπωρὴν τῆς, ὡς πρῶτου σχολείου ἀρετῆς, ἀντιλαμβάνεσθε ὅτι ὁ θεσμός τῆς οἰκογενείας δὲν ἴσταται εις τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς του και κατὰ συνέπειαν αἱ ἐπιδράσεις του εἶναι δυσμενεῖς εις τὸ ὅλον ἔργον τῆς ἀγωγῆς. Ἐδῶ εἶναι ἡ αἰτία τῆς κακοδαιμονίας τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος, τὴν ὁποίαν ἐμνημονεύσαμεν εις τὴν ἀρχὴν τῆς παρούσης ὁμιλίας μας.

Ἐχόντες ὅπ' ὄψιν τὰ ἀνωτέρω και ἐφ' ὅσον, ὡς γονεῖς, ὡς κηδεμόνες, ὡς εκπαιδευτικοὶ και ὡς καλοὶ πολῖται πονοῦμεν ἀληθινὰ διὰ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν μας, ὀφείλομεν νὰ ἀναλογισθῶμεν τὰς εὐθύνas μας και νὰ καταβάλωμεν κάθε δυνατὴν προσπάθειαν, διὰ νὰ φανῶμεν ἀντάξιοι συνεχιστὰς τῆς πνευματικῆς κληρονομίας μας, νὰ διατηρήσωμεν ἄτρωτον και ἀλώβητον τὸν θεσμόν τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας, στηριζόμενοι πάντοτε εις τὰς Ἑλληνοχριστιανικὰς ἀρχὰς και παραδόσεις.

Η ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Τοῦ Μετεκπαιδευθέντος διδασκάλου
Χαρ. Δ. Σαπουντζάκη

Ἡ Παιδαγωγικὴ ἀνέκαθεν ὑπέφερεν ἀπὸ κατάχρησιν παραδεδομένων συνθημάτων, τὰ ὅποια χαρακτηριστικῶς «παιδαγωγικὰ εἰδωλα», ἀπεκάλεσεν ὁ ἀείμνηστος Π. Κοροντζῆς. Ταῦτα ἐπῆλθον ὡς πλημμυρὶς τὴν αὐγὴν τοῦ αἵωνος καὶ ἔκτοτε διαγράψαντα λαμπρὰν τροχίαν εἰς τὸ παιδαγωγικὸν σερέωμα ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον εἰς τὰς δυσμὰς τοῦ αἵωνος νὰ ἐκπέμπωσι ἰσχυρὰν ἀκτινοβολίαν.

Ἀπὸ τὴν Ἑρβαρτιανὴν θέσιν τῆς ὑποταγῆς τῆς διδασκαλίας εἰς τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν ἀντίθεσιν τῆς ὑποταγῆς εἰς τὴν τέχνην προῆλθεν διὰ τοῦ λεγομένου «Σχολείου Ἑργασίας», ἡ σύνθεσις, ἡ ὠθήσασα εἰς τὸν συγκερασμὸν καὶ ἐμφανίσασα κατόπιν ἐπὶ τοῦ προσκηνίου τὴν δυναστείαν τῶν διδακτικῶν ὁρολογίων τῶν ἐχουσῶν ὡς πρῶτον συνθετικὸν τὴν λέξιν «αὐτός»: «αὐτοαγωγή», «αὐτομόρφωσις» καὶ «αὐτενέργεια», τὰς ὁποίας πᾶς σεβόμενος ἑαυτὸν διδάσκαλος καταλλήλως ἀναφέρει, ἵνα καταστήσῃ ὁῦλον ὅτι κατέχει ἀπολύτως τὰ ρεύματα τῶν νέων ἰδεῶν.

Ἀναφερόμενοι, εἰδικώτερον, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Αὐτενεργείας εἵμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ προβῶμεν εἰς ἀνάλυσιν τοῦ ὅρου. Ἐν προκειμένῳ θὰ προτιμήσωμεν, ἀντὶ ὁρισμοῦ, νὰ δώσωμεν βασικὰ γνωρίσματα τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν διδακτικῆς ἀρχῆς, ὡς τουλάχιστον ταῦτα ἡ θεωρία προέβαλεν καὶ ἡ πρᾶξις ἐπεκύρωσεν. Εἶναι τὰ ἑξῆς:

ἡ κινητικότης καὶ ἡ ἐξωτερικὴ δραστηριότης,

ἡ αὐθόρμητος, αὐτόβουλος καὶ ἐλευθέρα πνευματικὴ ἐργασία ἡ πηγάζουσα ἐκ τοῦ ἐλευθέρου ΕΓΩ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ τελικῶς ἐνεργεῖ μορφωτικῶς,

ἡ αὐτοτελὴς θέσις σκοπῶν καὶ ἀναζητήσεις μέσων ἐργασίας ἡ ὁδηγοῦσα εἰς τὴν αὐτονόμιαν,

ἡ ἀποδέσμευσις τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς τυραννίας τῆς ὕλης καὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ διδασκάλου,

ὁ περιορισμὸς ἢ ἡ πλήρης κατάργησις τῆς λογοκοπίας,

ἡ ἐξοδος ἐκ τῆς παθητικῆς καταστάσεως τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ ἡ μεταφορὰ τοῦ κέντρου βάρους αὐτῆς ἀπὸ τοῦ διδασκάλου, ὁ ὁποῖος τείνει νὰ γίνῃ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς, του,λάχιστον, περιττὸς εἰς τοὺς μαθητὰς

ἡ ἐντατικότης, ἐφ' ὅσον οἰκονομία δυνάμεων διὰ τῆς καταβολῆς ἐλάσσονος προσπάθειας δὲν χαρακτηρίζει τὴν τελείαν αὐτενέργειαν,

ἡ ὑποκειμενικότης, τὸ προσωπικὸν ὕφος, δηλαδή, τὸ πηγάζον ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας ἰδιοσυστάσιος ἐκάστου μαθητοῦ,

ἡ ἀντικειμενικότης εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἔργου, γιγνομένου γενικῶς ἀποδεκτοῦ,

ἡ διοργάνωσις τῆς σχολικῆς ζωῆς ὑπὸ τὴν τριττὴν αὐτῆς μορφήν: παιχνίδι - ἐρροτὴ - αὐτοδιοικήσις, ὡς ἀναπόσπαστον τμῆμα ἀμοσφαίρας παιδαγωγικῆς.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας ἐδράζεται ἐπὶ ψυχολογικῶν βάθρων καὶ εἶναι βασικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν μάθησιν, διότι πᾶν εἶδος πνευματικῆς ἐργασίας εἶναι μείζονος ἀξίας, ὅταν ἔχῃ ἐνεργητικὸν χαρακτήρα καὶ αὐθόρμητον καὶ προσπορίζει βαθυτέραν ἐντύπωσιν ἐν τῇ συνειδήσει καὶ ἀμεσώτεραν τὴν κινητοποίησιν τῆς κτηθείσης γνώσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν δογματικῶς παρασχεθεῖσαν γνῶσιν, τὴν ὁποίαν ἀπεδέχθησαν οἱ μαθηταί, ἐν παθητικῇ καταστάσει εὕρισκομενοι ἄνευ ἐντάσεως τῆς προσοχῆς μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀπουσίαν ἐγγυήσεων διαρκείας, ἀσφαλείας καὶ ἐτοιμότητος.

Οὐχ ἥττον ὅμως καὶ βιολογικὴν σκοπιμότητα ἐμπεριέχει ἡ Αὐτενέργεια. Οὐδὲν ὄργανον, κατὰ τὴν Βιολογίαν καὶ τοὺς νόμους τῆς ἐξελίξεως ἀναπτύσσεται, ἂν δὲν ὑποχρεωθῇ νὰ προβῇ εἰς ἐπα-

νειλημμένην καὶ κανονικὴν ἐνέργειαν.

Ἄλλ' οὐτε - κατὰ τὴν ψυχολογίαν - καὶ δεξιότης κτᾶται καὶ ἐξελλίσσεται ἂν μὴ δεόντως ἀσκηθῇ, διότι ἐνῶ ἡ χρῆσις ἢ ἡ ἀσκήσις ἐπενεργοῦν ἐπὶ τὰ βελτίω, ἡ ἀχρησία δὲν διευκολύνει, ἂν δὲν ἀποκλείῃ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν.

Διὰ τῆς αὐτενεργοῦ ἐργασίας συντελεῖται ἡ ἀπόκτησις τελείων παραστάσεων καὶ ἐποπτειῶν καὶ ὑποβοηθεῖται ἡ διανοητικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν μαθητῶν, ὡσαύτως δὲ προάγεται ἡ βουλευτικὴ καὶ συναισθηματικὴ πλευρὰ τῆς ὅλης προσωπικότητός των καὶ καλλιεργοῦνται τὰ διαφέροντα καὶ αἱ ἰδιαιτεრაὶ ἐπαγ/καὶ κλίσεις.

Ἄν ἀνέκαθεν ἡ δημιουργικὴ δραστηριότης ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ προσφορώτατον μέσον ὀρθῆς συγκροτήσεως τοῦ ἠθικοῦ κόσμου τῶν νέων, σήμερον αὕτη ἔτι μᾶλλον προβάλλεται, διότι διὰ τῆς ἐλευθέρας αὐτενεργοῦ δραστηριότητος οἱ μαθηταὶ ἐθίζονται εἰς τὰς ἀρετὰς τῆς ἀκριβείας, τῆς τάξεως, τῆς μεθοδικότητος, τῆς ὑπομονῆς, τῆς συνεργατικότητος.

Ἀλλὰ καὶ πρὸς γενικωτέρους σκοποὺς τῆς Ἀγωγῆς σκοπεύει εὐθέως ἡ αὐτενέργεια. «Ἡ ἐλευθέρα καὶ αὐτενεργὸς μάθησις ἀπεργάζεται ἀνθρώπους, οἵτινες καὶ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς αὐτῶν ὡς ἀτόμων εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀντιμετωπίσωσι μετὰ σθένους καὶ καρτερικότητος καὶ τὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς κοινωνίας εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσι νὰ ἐξυπηρετῶσι, τονίζει ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Μελανίτης.

ΒΑΘΜΙΔΕΣ ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Ἡ Αὐτενέργεια ὡς πρὸς τὴν ἑκτασιν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς Ἀ π ό λ υ τ ο ς ἢ Ἐ λ ε υ θ έ ρ α καὶ ὡς Δ ε σ μ ε υ μ έ ν η ἢ Κ α θ ο δ η γ ο υ μ έ ν η .

Ἡ Κ α θ ο δ η γ ο υ μ έ ν η προσιδιάζει εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν κατωτέρων τάξεων, ἐφ' ὅσον ἀποτελεῖ καὶ εἰσαγωγὴν ἀπαραίτητον διὰ τὴν μεθοδικὴν ἀσκήσιν των εἰς τὸ αὐτενεργῶς ἐργάζεσθαι, προτάσσεται δὲ τῆς ἀπολύτου καὶ διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν μεγαλυτέρων τάξεων κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ σχολικοῦ ἔτους διὰ τὴν ἐξοικεῖσίν των καὶ τὴν προοδευ-

τικὴν μετάβασίν των εἰς τὴν Ἐ λ ε υ θ έ ρ α ν, ἥτις καὶ ἐμφανίζεται ὡς τὸ ἐπιστέγασμα τῆς ὅλης πορείας, δι' ἧς καθίσταται ὁ τρόφιμος ὑπεύθυνος τῶν ἔργων του καὶ ἱκανοποιεῖται, κατὰ κύριον λόγον, ἡ ἐσωτερικὴ κλήσις, ὥστε νὰ προκύψῃ ἔργον φέρον τὴν προσωπικὴν σφραγίδα τοῦ δημιουργοῦ του, ὡς ἔμπνευσις καὶ ὡς ἐκτέλεσις.

Ἐνταῦθα δέον ὅπως διευκρινισθῇ, ὅτι καὶ διὰ τῆς λεγομένης ἀπολύτου ἢ ἐλευθέρας αὐτενεργείας δὲν σκοπεῖται ὁ ἐξοστρακισμὸς τοῦ μορφωτικοῦ συμφέροντος τῶν μαθητῶν, χάριν μιᾶς κακῶς ἐννοουμένης ἐλευθερίας, οὔτε ἡ ἀποδοχὴ κηρυγμάτων ἐκπαιδευτικοῦ ἀμοραλισμοῦ καὶ καταργήσεως τῶν φυσικῶν φορέων τῆς Ἀγωγῆς. Διὰ τῆς αὐτενεργείας δὲν ἐπιδιώκεται ἡ κατάργησις τοῦ διδασκάλου, ἀντιθέτως ἐπιβάλλεται ἡ εἰς τὸν μεγαλύτερον δυνατὸν βαθμὸν ἀνάπτυξις τῆς ἐτοιμότητός του. Εἰς τὸ σημερινὸν σχολεῖον αὐτενεργείας ὁ διδάσκαλος, πρὸ κατὰ κὶ ἐκτὸς τῆς διδασκαλίας εὐρίσκεται εἰς συνεχῇ κατάστασιν ἐπιφυλακῆς προσπαθῶν ἐπιφανειακῶς μὲν νὰ κινῆται εἰς τὸ περιθώριον, κατὰ βάθος ὅμως νὰ κινῇ ἀοράτως, ἀλλ' ἀσφαλῶς τὰ νήματα τῆς ὅλης μαθητικῆς ἐργασίας, ἔχων ἐπίγνωσιν τοῦ γεγονότος ὅτι αὕτη δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λάβῃ τὴν μορφήν καταναγκασμοῦ, ἀλλὰ δημιουργίας, γεφυρώνουσα τὴν ἰδέαν μετὰ τοῦ πράγματος, τὸ προσωπικὸν μετὰ τοῦ ἀπροσώπου.

Ἡ πείρα, ἄλλωστε, ἔχει ἀποδείξει, ὅτι οἱ μαθηταί, ἂν δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ ἐργάζωνται ὑποτασσόμενοι πλήρως εἰς τὸν διδάσκαλον, παραλλήλως δὲν ἱκανοποιοῦνται ἀπὸ τὴν ἀσύδοτον καὶ ἀνέλεγκτον ἐργασίαν προτιμοῦντες τὸν μεταξὺ των καὶ μετὰ τοῦ διδασκάλου διάλογον, διοχετεύοντες ὀρθῶς τὴν ἐνεργητικότητά των καὶ μὴ ἐν τέλει κατατρυχόμενοι ἐκ συμπτωμάτων ψυχικῶν ἐντάσεων ἐκ δυσπροσαρμογῆς εἰς ἀφυσίκους μεθόδους διδασκαλίας.

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Ἡ ἀγωγή πρὸς αὐτενέργειαν καὶ ἡ διὰ τῆς αὐτενεργείας πορεία πρὸς αὐτο-

τέλειαν απαιτεί προϋποθέσεις και μέσα, τὰ ὁποῖα τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ δημιουργήσῃ ἢ νὰ ἐξεύρῃ, ὥστε νὰ δυνηθῇ ν' ἱποκληθῇ Σχολεῖον Αὐτενεργείας. Καὶ ταῦτα δὲν εἶναι μόνον ἡ ὀργάνωσις τῆς σχολικῆς ζωῆς (Μαθηταί, αὐτοδιοικήσις, σχολ. συνεταιρισμός, σχολ. βιβλιοθήκη, σχολ. κῆπος, μουσεῖον - συλλογαί, ἐορταί - ἐκδρομαί, μαθ. περιοδικόν, ἀθλητισμός, ἐκθέσεις χειροτεχνίας κ.λ.π.). Εἶναι προσέτι :

1) ἡ πλῆρης κινητικὴ ἀπασχόλησις τῶν μαθητῶν οὐχὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὰ χειροτεχνικὰ μαθήματα τίθενται εἰς κυριαρχοῦσαν θέσιν, ἀλλ' ὅτι δεόντως ἐκτιμᾶται ἡ ἀξία τῆς ἐργασίας τῆς χειρὸς διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν νέων ἐμπειριῶν, τὴν ἐξέλιξιν τῆς παρατηρητικότητος καὶ τῆς ἀριθμητικῆς ἱκανότητος, τῆς γνώσεως τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου ἐργασίας καὶ τὸν συνδυασμὸν τῆς θεωρίας καὶ πράξεως.

2) ἡ ἐπιλογὴ καὶ κατὰ τάξεις τῆς ὕλης βάσει τῆς Ἑννιαίας Συγκεντρωτικῆς Διδασκαλίας, εἰς τὰς δύο πρώτας τουλάχιστον τάξεις καὶ ὁ περιορισμὸς αὐτῆς εἰς τὰς ἀπαραιτήτους ἐνότητας, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μεγαλυτέρας τάξεις, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται διεξοδικὴ ἐξέτασις τῶν. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ παιδαγωγοῦ κ. Κονιδιτσιώτου ὁ διδάσκαλος πρέπει ν' ἀποκτήσῃ τὸ θάρρος ν' ἀφήνῃ κενά, ὥστε νὰ δύναται νὰ προσφέρῃ ὀρθῶς καὶ μὲ τὴν καταβολὴν πασῶν τῶν δυνάμεων τῶν μαθητῶν τὰ ὑπολειπόμενα (1 - 2 ἔτη εἶναι δυνατόν ν' ἀσχοληθοῦν ἐν Ἀμερικῇ οἱ μαθηταί διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν ἑνὸς μόνου θέματος λχ. τοῦ θέματος κατασκευῆς οἰκίας).

3) Ἡ προσπάθεια ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἐξωατομικεύσεως τῆς διδ/λίας. Ἡ ἀγωγή ἐπὶ μέτρῳ οὐδενὸς διαφεύγει τὴν προσοχὴν ὅτι εἶναι αἷτημα τῶν καιρῶν. Δίς, ἐπὶ τούτου ἀνεφέρθη καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑθνικῆς μας Κυβερνήσεως κ. Γεώργιος Παπαδόπουλος, τονίσας τὴν ἀνάγκην παροχῆς ἴσων εὐκαιριῶν πρὸς μὀρφωσιν. Καὶ ἴσαι εὐκαιρίαι νομίζομεν ὅτι παρέχονται, ὅταν κατὰ τὰς δυνατότητας καὶ τὰ διαφέροντα ἑνὸς ἐκάστου μαθητοῦ ρυθμίζεται ἡ διδασκαλία.

Εἶναι οὕτοπια νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ ἐπιτύχωμεν αὐτενεργὸν συμμετοχὴν τῶν μαθητῶν μας ἐπὶ ὕλικῷ, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑπεράγιον δύσκολον ἢ ἐντελὸς ἀπλούστατον δι' αὐτοὺς.

4) Ἡ δημιουργία παιδαγωγικῆς ἀτμοσφαίρας εἰς τὴν τάξιν καὶ ἡ ἄψογος εἰς τὰς τεχνικὰς τῆς λεπτομερείας λειτουργία τοῦ σχολείου, αἱ ὁποῖαι συμβάλλουν μεγάλως εἰς τὴν ἐπιτεῦξιν τοῦ ποθητοῦ ἐπιπέδου μαθητικῆς αὐτενεργείας, διότι δημιουργοῦν κλίμα ἀσφαλείας καὶ εὐαρέστου ψυχικῆς διαθέσεως, ἥτις καὶ προκαλεῖ τὴν μετ' ἐντάσεως προσοχὴν καὶ δημιουργικὴν προσπάθειαν. Ἡ συναισθηματικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς τάξεως, ὡς γνωστόν, εἶναι βασικὸς παράγων μαθήσεως, ἐφ' ὅσον ἔχει ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ καθυστέρησις τῶν μαθητῶν - εἰς τὰ διάφορα μαθήματα ὀφείλεται ἐν πολλοῖς εἰς τὴν ὑπαρξιν συναισθηματικῶν ἐντάσεων.

5) Ἡ διαρρύθμισις τοῦ σχολικοῦ χώρου, ὥστε ν' ἀπελευθερωθῇ οὗτος ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς αὐστηρότητος τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπίπλων καὶ τῆς τοποθετήσεως τῶν θρανίων κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα τὴν μαθητικὴν συνεργασίαν. Ὡς ἔχουν, δυστυχῶς, σήμερον ἀκόμη τὰ πράγματα οἱ μαθηταί ἀντὶ τοῦ προσώπου τῶν συμμαθητῶν - συνεργατῶν βλέπουν τὴν ράχιν τῶν. Πρέπει, περαιτέρω νὰ κατανοηθῇ, ὅτι ἡ αἶθουσα διδασκαλίας δὲν εἶναι παρὰ μόνον ἐν τμήμα, ἴσως ὅχι τὸ σπουδαιότερον τοῦ σχολείου. Ἀπαιτεῖται αἶθουσα ἐργαστηρίου, χειροτεχνίας, μελετηρίου κ.λ.π., ἐκτὸς φυσικὰ τῶν χώρων καὶ ὀργάνων γυμναστικῆς καὶ ἀγωνισμάτων.

6) Ἡ ἀγωγή πρὸς αὐτενεργείαν, ἥτις πρέπει νὰ εἶναι ἐν ταυτῷ προϋπόθεσις, μέσον καὶ τελικὸς σκοπὸς τοῦ σημερινοῦ σχολείου, τοῦ σχολείου αὐτενεργείας. Ὁ διδάσκαλος, ὀφείλει συνειδητῶς νὰ εἰσαγάγῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ νὰ μαθαίνουν πῶς νὰ μαθαίνουν, κατὰ τὴν προσφυᾶ ρῆσιν τοῦ παιδαγωγοῦ DOTTRENS. Γραμμὴ πλεύσεως τὸ ἀξίωμα : «Κάθε τί πού μποροῦν τὰ παιδιά μὲ κατάλληλον ὥθησιν νὰ προσφέρουν, οὐδέποτε προσφέρεται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν

διδάσκαλον». Ἐπίκουροι εἰς τὴν προσπάθειάν του αἱ διδακτικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ἐποπτείας, τοῦ Παιδοκεντρισμοῦ, τῆς Γνώσεως τοῦ Περιβάλλοντος, τῆς Ἐξωαυτιμικεύσεως, τῆς Ὁργανώσεως τῶν μανθανομένων, τῆς ἀνακοινώσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν προσπαθειῶν τῶν μαθητῶν. Πυξὶς σταθερὰ ἡ γνῶσις τῶν νόμων τῆς μαθήσεως καὶ ἰδιαιτέρως τῶν νόμων Ἀσκήσεως, Ἐντάσεως καὶ Εὐαρέστου ψυχικῆς καταστάσεως.

Ἡ προετοιμασία τοῦ διδασκάλου πρὸ τῆς διδασκαλίας εἶναι τώρα ἀκόμη μεγαλυτέρα καὶ προσεκτικωτέρα. Ἀπαιτεῖται συγκέντρωσις ὅλικοῦ ἀσκήσεων δι' ὅλα τὰ μαθήματα, ἱκανοῦ νὰ κινήσῃ τὴν αὐτενεργὸν προσπάθειαν τῶν μαθητῶν. Τὸ ὕλικόν τοῦτο μεθοδικῶς συντεταγμένον ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους θὰ ὑφίσταται τὰς ἀναγκαίας μεταβολὰς κατὰ τὴν διάρκειάν του. Ἐνταῦθα δεόν ὅπως τονισθῇ ὅτι καὶ μέσα ἀπαιτοῦνται, ὥς εἶναι τὸ σχολικόν τυπογραφεῖον, ποικίλον ἔντυπον ὕλικόν, ὕλικόν σχεδιάσεως κ.λ.π.

Ἀγωγὴν πρὸς αὐτενέργειαν ἰδεώδη παρέχει ἡ κατασκευὴ δι' ἀπλῶν καὶ ἀχρήστων ἐνίοτε ὕλικῶν, ὀργάνων καὶ ἀντικειμένων διὰ τὰ μαθήματα Φυσικῆς - Χημείας, Χειροτεχνίας, Γεωμετρίας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκάστην παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν διὰ πάντα τὰ ἄλλα μαθήματα.

Ὁ στεῖρος βερμπαλισμὸς δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὸ σχολεῖον. Ὁ ὥραῖος λόγος εἶναι προτέρημα καὶ ὅπωςδῆποτε δὲν καταδιώκεται. Ἀλλὰ λόγος καὶ μόνον λόγος εἶναι τὸ ἀρνητικὸν στοιχεῖον τῶν ἐρβαρτιανῶν, ἀνευ μάλιστα καὶ τῆς παρουσίας τῶν ἐποικοδομητικῶν τῶν θέσεων.

Ἡ ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ Ἡ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ.

Ζῶμεν εἰς αἰῶνα σεισμικῶν καὶ ραγδαίων τεχνολογικῶν ἐξελίξεων. Τὸ φουσιοκρατικὸν Εὐαγγέλιον τοῦ Ρουσσῶ ἀντηχεῖ ὥς κήρυγμα ἀναχρονιστικῆς παραδοξολογίας. Ἡ φύσις, ἡ ὀλάκερη

ζωὴ καὶ σοφία ἀπομακρύνεται ὁλονέν καὶ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ὄγκους τοῦ μετόν. Τὰ πάντα ἡπλοποιήθησαν καὶ ἐβιομηχανοποιήθησαν. Τὸ παιχνίδι, τὸ ὁποῖον μὲ τόσους κόπους καὶ ἐφευρισκτικὰ κατεσκεύαζεν ὁ μικρὸς μαθητὴς πωλεῖται τώρα εἰς ὅλα τὰ σχήματα καὶ τὰ χρώματα τοῦ πλαστικοῦ. Τὰ μολύβια, ποὺ ἔπρεπε μὲ προσοχὴν νὰ ξυσθοῦν ἀντεκατεστήθησαν ἀπὸ τὴν στρατιάν τῶν στυλὸ διάρκειας. Ἡ μπλὲ κόλλα, ἡ ὁποία ἐντυνε τὸ τετράδιον μὲ τὴν ἐπιμελημένην τσάκισιν παρεχώρησε τὴν θέσιν τῆς εἰς τὰ νάυλον. Τὸ μάθημα τῆς Καλλιγραφίας ἐξωστρακίσθη ἀπὸ τὸ σχολεῖον. Ἡ Ἀριθμητικὴ ἀπαλλοτριώνει τὸν χῶρον τῆς ἐκτελέσεως τῶν πράξεων εἰς τὴν ἀριθμομηχανήν. Ὁ κλοιὸς τῆς τυποποιήσεως μᾶς περισφίγγει ὁλονέν καὶ περισσότερον. Αἱ δυνατότητες αὐτενεργείας ἐκτὸς τοῦ σχολείου περιορίζονται. Τύπος, ραδιόφωνον, τηλεόρασις, κινηματογράφος, φροντιστήρια, διάφορα ἔντυπα ὠθοῦν ἐνίοτε πρὸς τὰς εὐκόλους καὶ ἐτοιμοὺς λύσεις.

Ἡ θέσις τοῦ διδασκάλου εἶναι δύσκολος. Θὰ ἀντιστρατευθῶμεν τὰς τεχνικὰς ἐξελίξεις καὶ θὰ κλείσωμεν τὰ μάτια εἰς τὴν σύγχρονον καὶ σφύζουσαν ζωήν; Ἀλλὰ πάλιν μήπως θ' ἀφήσωμεν τὸ σχολεῖον νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀκριβὲς ἀντίγραφον ἐνίοτε καὶ κατκτυπον ἐπὶ λυδῶν πολιτιστικῶν θεωριῶν; ἢ θὰ θελήσωμεν νὰ διατηρήσωμεν αὐτὸ εἰς τὴν θέσιν τοῦ πνευματικοῦ ἡγέτου κάθε μικρᾶς ἢ μεγαλυτέρας κοινωνίας;

Εἰς τὴν μεγάλην ἐποχὴν τῆς ἀναδημιουργουμένης Ἑλλάδος, νομίζομεν ὅτι ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ ἀγωνίζωνται σθεναρῶς ὑπὲρ τῆς ἀναπλάσεως τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ ὑψίστου ἰδεώδους, τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ ἰδεώδους, ὅπερ καὶ ἀποτελεῖ τὸ μέγα κοσμοθεωρητικὸν βάθρον τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Κυβερνήσεως.

Πρὸς τοῦτο ὀφείλουν νὰ παρασκευάζουν ἄτομα ἐλεύθερα καὶ ὑπεύθυνα. Ἰδού ἡ ὑπὲρ ποτε ἄλλοτε ἀνάγκη τῆς πλῆθους ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτενεργείας σήμερον.

Υπό Έμμ. Μανδουράρη

Μετεκπαιδευμένου Διδασκάλου

Έν εκ τών σπουδαιότερων προβλημάτων,, τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ πάντοτε τὸν ἄνθρωπον εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος. Εἶναι τόσον παλαιόν, ὅσον καὶ ὁ ἄνθρωπος. Μία ἀναδρομὴ εἰς τὰ βάθη τοῦ παρελθόντος, δικαιολογεῖ τὴν ἀποψίν μας.

Μὲ τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς «λαοῦ τοῦ Θεοῦ», μὲ τὴν γένεσιν τοῦ Ἰσραήλ, δίδεται ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, ὡς Παιδαγωγὸς αὐτοῦ, ἵνα ὑψωθῇ καὶ ξεχωρίσῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς, ὡς ὁ ἐκλεκτός, ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Νόμος οὗτος, ὁ ἠθικός ὑπῆρξεν ἡ σπονδυλικὴ στήλη αὐτοῦ τοῦ λαοῦ. Ἄνευ αὐτοῦ, θὰ ἐβυθίζετο εἰς τὸ ἔγκλημα, τὴν ἀτιμίαν, τὴν εἰδωλολατρίαν, τὴν διαφθοράν. Εἰς τὸν Ἑλλαδικὸν χῶρον καὶ δὴ κατὰ τὴν Ὀμηρικὴν ἐποχὴν, οἱ θεοὶ εἶναι θεματοφύλακες τῆς ἠθικῆς τάξεως. Οἱ «θεοὶ» λέγει ὁ Εὐμαιοὺς πρὸς τὸν Ὀδυσσεά, «δὲν ἀγαποῦν τὰ ἄνομα ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τιμοῦν τὰ δίκαια καὶ τὰ χρηστά». Ὅ,τι μετὰ τῶν ἄλλων διαλάμπει, θεραπεύεται καὶ καλλιεργεῖται εἰς τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη., εἶναι τὸ ἠθικὸν ἰδεώδες.

Μεγάλοι δὲ φιλόσοφοι καὶ παιδαγωγοί, ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῶν νὰ δημιουργήσουν ἓνα ἰδεώδη κόσμον καὶ ἓνα αἰσιώτερον μέλλον διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἐστήριζαν τὰς ἐλπίδας τῶν, εἰς τὴν ἠθικὴν διάπλασιν τῆς νεότητος. Ὁ Πλάτων ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι ὕψιστον ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀρετὴ, ἢς «οὐκ ἀντάξιος πᾶς ὁ τ' ἐπὶ γῆς καὶ ὑπὸ γῆς χρυσός», καθορίζει ὡς σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς τὴν ἠθικοποίησιν τοῦ τροφίμου.

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἡ ἠθικὴ τελειώσις ἔχει βαρύνουσαν σημασίαν καὶ ἐπιτυχάνεται, διὰ τῆς συνεργασίας τριῶν παραγόντων, τῆς φύσεως, τοῦ ἔθους καὶ τοῦ λόγου, «γίγνεσθαι δ' ἀγαθοὺς οἶονταί οἱ μὲν φύσει, οἱ δ' ἔσει, οἱ δὲ διδαχῇ».

Ἡ ἐμφάνισις δὲ εἰς τὸν κόσμον τοῦ Μεγάλου Διδ/λου, τί ἄλλο ὑπῆρξεν, εἰμὴ μόνον ἡ ἐνσάρκωσις τῆς ἠθικῆς τελειώσεως ἐν αὐτῷ;

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μεταχριστιανικοὺς χρόνους μέχρι σήμερον, δὲν ἔπαυσε ν' ἀποτελῇ ἡ ἠθικὴ ἀγωγή τὸ θεμέλιον τῆς ὑγιοῦς κοινωνίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ὑπὲρ ποτε ἄλλοτε ὁμῶς σήμερον, καθίσταται ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς μελέτης τοῦ ἀκανθώδους αὐτοῦ προβλήματος, ἵνα δυνηθῇ ἡ νεότης νὰ βαδίσῃ πρὸς τὰ ἐμπρός, ὡπλισμένη μὲ τὰς ἀπαραιτήτους ἠθικὰς δυνάμεις, αἵτινες δίδουν ἀξίαν καὶ περιεχόμενον εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον. Οἱ νέοι μας σήμερον, οἱ νέοι τοῦ 20οῦ αἰῶνος, διέρχονται μίαν μεγάλην κρίσιν.

Εὐρισκόμεθα ἐνώπιον ἑνὸς ἀληθοῦς ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν νέων ἢ «μῆδ' νόσου τοῦ αἰῶνος», ὡς χαρακτηρίζεται. Ἡθικὴ κατὰπτωσις μαστίζει τὴν «χρυσὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος»

καὶ τὰ θεμέλια τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ὑποσκάπτονται. Ὁ κατήφορος τῆς νεότητος εἶναι τοιοῦτος, ποῦ ἂν δὲν ληφθοῦν σοβαρὰ καὶ ἀποτελεσματικὰ μέτρα ἀντιμετωπίσεως, αἱ ὑγιεῖς κδινωνίαι θὰ καταρρεύσουν καὶ ὅλαι αἱ ἠθικαὶ καὶ πολιτιστικαὶ ἀξίαι θὰ ἐξαφανισθοῦν.

Ἡ παιδικὴ ἐγκληματικότητα, ὁ τεντυμποῦσμός, ὁ χιππισμός, οἱ γιε-γιέ, οἱ Μπήτλς, οἱ τόσοι «ὠργισμένοι νέοι» τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι ἀνησυχητικὰ φαινόμενα τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως τῶν.

Αἰώνια ἀξία καταπατοῦνται καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια, ὁ αὐτοσεβασμός, ὁ σεβασμός πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὴν κοινωνίαν, ἐντὸς ὀλίγου θὰ θεωροῦνται ξεπερασμένοι ἀξία καὶ θὰ περιφρονοῦνται.

Ὁ νέος μας, δεχόμενος τὰς ἐπιδράσεις ἄλλοπροσάλλων κατευθύνσεων ἔξωθεν, ἀπομακρύνεται ὀλοταχῶς, τῆς λαμπρᾶς λεφωδору, τὴν ὁποίαν ἐχάραξαν οἱ ἔνδοξοι πρόγονοί μας καὶ τείνει νὰ ζήσῃ μακρὰν τοῦ παραδοσιακοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον τρέφει τὸ δένδρον τῆς ἐθνικῆς μας συνειδήσεως.

Ἡ σκληρότης, οἱ φόνοι, αἱ κλοπαί, τὸ μῖσος, ἡ ἀπληστία, ὁ φθόνος, καὶ ἡ ἀκράτεια, ἡ περιφρόνησις τῆς ἀρετῆς, ἡ θεοποίησις τοῦ πλούτου, ἡ ἐξαθλίωσις, δεικνύουν τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰς ἀκαταλύτους πνευματικὰς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Βιάζεται ὁ νέος νὰ ζήσῃ τὴν ζωὴν καὶ ν' ἀπολαύσῃ, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα ἀγαθὰ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Μὲ τὴν ἀγωνίαν δὲ αὐτὴν τῆς ἀπολαύσεως, δὲν τοῦ μένει καιρὸς διὰ βαθυτέραν πνευματικὴν μόρφωσιν καὶ ψυχικὴν καλλιέργειαν. Καὶ ἰδοὺ, μὲ ποίας λέξεις ὁ Πρόεδρος Πομπιντοῦ εἰς τὴν Καλιφόρναν, ἐπισημαίνει τὸ κατάντημα τῆς σημερινῆς νεότητος. «Εἰς τὸν σημερινὸν κόσμον, τὸν ὁποῖο διατρέχουν βαθέα καὶ σκοτεινὰ ρεύματα, ὅπου τὰ πάντα ἀλλάζουν κάθε στιγμὴν, ὅπου διαλύονται τὰ ἐκ παραδόσεως οἰκογενειακὰ κύτταρα, ὅπου ἐκλονίσθησαν αἱ προγονικαὶ πεποιθήσεις, ὅπου ἡ ἀλήθεια φαίνεται νὰ εἶναι παντοῦ καὶ πουθενά, ἡ νεολαία αἰσθάνεται, ὅτι ἔχασε τὸν προσανατολισμὸν τῆς κατεχομένη ἀπὸ ἀπληστίας νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ παρόντος, ἐνῶ ἀνησυχεῖ διὰ τὸ μέλλον, κλυδωνίζεται μετὰ τῆς ὀρέξεως τῶν ἀπολαύσεων καὶ τῆς ἀπαισιοδοξίας».

Εἰς τὴν Ἑλλάδα εὐτυχῶς, ἡ ἐξαθλίωσις τῶν νέων, ὑπολείπεται κατὰ πολὺ ἐν σχέσει πρὸς ἄλλας χώρας καὶ ἡ πρόληψις τοῦ κακοῦ εἶναι δυνατὴ καὶ κατορθωτὴ. Εἶναι παρήγορον τὸ γεγονός, ὅτι ἐπεσημάνθη ἡ νόσος καὶ πολλοὶ ἐπιστήμονες θρησκευτικοί, Κυβερνήται, κοινωνικαὶ καὶ Χριστιανικαὶ ὁργανώσεις, συμφωνοῦν ἀπολύτως, διὰ τὸ κατρακύλισμα τῆς νεότητος καὶ ἤδη κινεῖται δραστηρίως διὰ τὸν ἠθικὸν αὐτῆς ἐξοπλισμὸν.

Δύο ὁμῶς εἶναι οἱ ἰσχυρότεροι παράγοντες μετὰ τῶν πολλῶν, οἵτινες ἐγγυῶνται τὴν ἠθι-

κὴν διάπλασιν τῆς νεολαίας μας, ἡ οἰκογένεια καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸ σχολεῖον. Καὶ τονίζω τὸ σχολεῖον, διότι δυστυχῶς ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας κλονισθέντος τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογενείας, παραμένει τὸ σχολεῖον, ὁ φύλαξ τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων τῆς φυλῆς, τὰ ὁποῖα ἔχομεν χρέος νὰ μεταλαμπαδεύσωμεν ἀμόλυντα εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Δὲν παραλείπομεν νὰ τονίσωμεν ἰδιαίτερος, ὅτι εἰς τὸν ἀγῶνα μας αὐτόν, ἔχομεν θερμὸν συμπαραστάτην τὴν πολιτείαν, ἥτις πολλὰ ἔπραξεν καὶ πράττει εἰς τὸν τομέα τοῦτον, ἐπιθυμοῦσα νὰ ἴδῃ τὴν νεολαίαν βαδίζουσαν τὸν δρόμον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς αἰωνίας Ἑλλάδος.

Α. Ἡ οἰκογένεια.

Ἡ εὐθύνη διὰ τὰ παραστράτηματα τῶν παιδιῶν, πίπτει κατὰ μέγα μέρος εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς γονεῖς. Ἐν τῇ οἰκογενεῇ τὸ παιδί ἀποκτὰ τὰς πρώτας γνώσεις, ἔξει καὶ δεξιότηας. Ἡ ἠθικὴ ἀπρέπεια, ἡ σκληρότης, ἡ ἀνεργία, ἡ ἐγκληματικότητα καὶ ἐν γένει ἡ διαγωγή γονέων, ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν, ἐπιδρῶν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ παιδὸς καὶ ρυθμίζουν ἐφ' ἓνα μεγάλον βαθμὸν τὴν διαμόρφωσιν τῆς προσωπικότητός του. Εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον ὁ παῖς ἀποκτὰ τὰς ἀρετάς, τὰς ἀγαθὰς ἔξεις καὶ τὰς ἠθικὰς δυνάμεις, ἐφόδια ἀπαραίτητα ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ βίου του. Ὁ οἶκος εἶναι τὸ πρῶτον μεγάλον σχολεῖον διὰ τὸ παιδί. Οἱ γονεῖς πρῶτοι διὰ τοῦ παραδείγματός των καὶ τῆς ὀρθῆς διαπαιδαγωγήσεως, θὰ σπείρουν τοὺς πρῶτους σπόρους ἠθικῆς ἀγωγῆς.

Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἡ οἰκογένεια θὰ σπείρῃ τὰ πρῶτα χρόνια, τοῦτο παραμένει ὡς ἰσχυρὸν θεμέλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ παιδί οἰκοδομεῖ μετέπειτα τὴν προσωπικότητά του. Βαρεῖα εἶναι λοιπὸν ἡ εὐθύνη τῶν γονέων καὶ ἱερὸν τὸ καθήκον των εἰς τὰ προβλήματα, ἅτινα ἀφορῶν τὴν ἠθικὴν ἀγωγήν τῶν τέκνων, διότι τὰ παιδιὰ ρυθμίζουν τὰς πράξεις των, συμφῶνως πρὸς τὸ παράδειγμα τῶν γονέων. «Ὅπου γὰρ γέροντές εἰσιν ἀναίσχυντοι, ἐνταῦθ' ἀνάγκη καὶ νέους ἀναιδεσάτους εἶναι», τονίζει ὁ πολὺς Πλούταρχος.

Γονεῖς τῶν ὁποίων ὁ βίος δὲν εἶναι σύμφωνος πρὸς τοὺς ἠθικοὺς κανόνας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐλέγξουν καὶ τὰς ἀναλόγους πράξεις τῶν τέκνων των, στερούμενοι τῶν ἀπαραιτήτων ἠθικῶν κριτηρίων.

Ἀλλὰ καὶ πέραν τούτου, παραμένει ἔχουσα αἰώνιον κύρος ἡ Ἀριστοτελικὴ ρῆσις, «τό τε μμεῖσθαι σύμφυτον τοῖς ἀνθρώποις ἐκ παίδων ἐστίν...».

Προτερήματα καὶ ἐλαττώματα λοιπὸν τῶν γονέων, ἀντιγράφονται πιστῶς παρὰ τῶν παιδῶν.

Πολλὰ παραδείγματα ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς πιστοποιοῦν περὶ τράνω τὴν τεραστίαν ἐπίδρασιν, ἣν ἀσκεῖ ἡ προσωπικότης τῶν γονέων εἰς τὴν ἠθικὴν ἢ μὴ ἀγωγήν τῶν τέκνων των.

Οἰκία εἰς τὴν ὁποίαν βασιλεύει ἀτμόσφαιρα, ἀμοιβαίας κατανοήσεως καὶ ἀγάπης, στοργικῆς γαλήνης καὶ σεβασμοῦ τῶν μελῶν, ἀρμονίας καὶ ἐργατικότητος, πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πατρίδα, εἶναι τὸ ἀριστον περιβάλλον, τὸ ὁποῖον διαπλάθει προσωπικότητας καὶ δημιουργεῖ ἰσχυροὺς ἠθικοὺς χαρακτήρας.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας ὁ πατήρ εἶναι τὸ ἀλη-

θινὸν πρότυπον πρὸς μίμησιν καὶ παραδειγματισμόν. Μία σοφὴ λαϊκὴ Γερμανικὴ παροιμία λέγει: «τὸ νὰ γίνῃς πατέρας εἶναι εὐκόλον, τὸ νὰ εἶσαι ὁμοῦ πατέρας, πολὺ δύσκολον».

Ὁ πατήρ εἶναι ὁ ὁδηγὸς καὶ ὁ φάρος εἰς τὴν πορείαν τῆς τραχείας ὡς κατήντησεν σήμερον ζωῆς τοῦ παιδός. Οὗτος θὰ ἐμφυτεύσῃ τὴν πίστιν εἰς τὰ χριστιανικὰ ἰδεώδη, ὅταν ὁ ἴδιος ἐκδηλῶνῃ βαθεῖαν πίστιν καὶ λατρείαν εἰς τὰ Θεῖα. Θὰ καλλιεργήσῃ τὸ κοινωνικὸν καὶ ἠθικὸν τοῦ παιδός συναίσθημα, ὅταν συμμετέχῃ ἐνεργῶς, εἰς πράξεις φιλανθρωπίας, ἀλληλοβοηθείας καὶ εἰς ἀνθρωπιστικὰ καὶ κοινωνικὰ ἔργα.

Διὰ τοῦ παραδείγματός του, θὰ καλλιεργήσῃ τὸ ἠθικὸν φρόνημα καὶ θὰ μύσῃ τὰ τέκνα του εἰς τὰ νάματα τῶν ἰδανικῶν τῆς φυλῆς.

Αἱ ἐννοιαί τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς τιμιότητος, τῆς φιλαληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ὑλοποιοῦνται ὑπὸ τῶν παίδων, μόνον ὅταν ἔχουν ζωντανὰ παραδείγματα πρὸς μίμησιν.

Ἐπιτακτικὴ λοιπὸν προβάλλει ἡ ἀνάγκη, ὅπως οἱ πατέρες ρυθμίζουν τὰς πράξεις των κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν τέκνων των καὶ ν' ἀποτελέσουν ἄξια πρότυπα πρὸς μίμησιν καὶ συνεργασίαν.

Ἰδιαίτερος δέον νὰ τονισθῇ, ἡ ἰδιάζουσα θέσις τῆς μητρὸς εἰς τὴν ἠθικὴν διάπλασιν τῶν τέκνων της. Ἡ στοργὴ της, ἡ ἐμφυτος διαίσθησις ἡ ὁποία τὴν διακρίνει, ἡ ἀπέραντος καλωσύνη της, συνθέτουν τὴν καλυτέραν μέθοδον, συντελοῦσα τὰ μέγιστα εἰς τὴν ψυχοπνευματικὴν διάπλασιν τῶν παιδῶν. Εἰς ταύτην ἀνατίθεται τὸ ἔργον τῆς καλλιέργειας τῶν πρώτων σπερμάτων ἀγαθῶν ἔξεων, προδιαθέσεων καὶ ἀρετῶν.

Αὐτὴν μιμεῖται τὸ κορίτσι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, διαφόρων οἰκιακῶν ἐργασιῶν, τὴν φιλεργίαν, καλαισθησίαν, καθαριότητα καὶ εἰς ὅλας τὰς εὐγενικὰς καὶ ὠραίας ἐν γένει ἐκδηλώσεις.

Ἀποτελεῖ λοιπὸν ὑποχρέωσιν τῆς μητρὸς ἡ μέριμνα, διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων της, ἔχουσα ζηλευτὸν παράδειγμα τὴν Εὐρυδίκην, μητέρα τοῦ Φιλίππου, ἡ ὁποία καίτοι βάρβαρη, ἐν τούτοις διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων της, ἔμαθε γράμματα ἡ ἰδία εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν.

Ἀλλὰ πέραν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, ἐντὸς τοῦ οἴκου ζοῦν συνήθως καὶ τ' ἀδελφία ἢ καὶ ἕτεροι συγγενεῖς, πλησίον τῶν ὁποίων ζῇ καὶ ἀναπτύσσεται ὁ παῖς.

Τὰ πρόσωπα ταῦτα, δέον ὅπως βοηθοῦν τοὺς γονεῖς εἰς τὸ ἔργον των, διότι μὲ τὰς ἐνεργείας των καὶ τὸ παράδειγμά των, ἀσκοῦν καλὴν ἢ κακὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐν γένει ψυχικῆς ἐξελλίξεως τῶν συνοικούντων μετ' αὐτῶν παιδῶν.

Δὲν χρειάζονται ἰδιαίτεραι διακρίσεις καὶ συμπάθειαι, ἀλλὰ καταμερισμός τῆς ἀγάπης εἰς ὅλους τοὺς παῖδας καὶ κοινὴ ὅλων πολιτικὴ πρὸς ἓνα σκοπὸν, ἵνα μὴ διαταράσσεται, ἡ ἀρμονία τῆς οἰκογενείας καὶ γεννῶνται μίσση, καλλιεργεῖται ἡ ὑπεροφία, ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἐμφανίζεται ἡ ζηλοφθονία.

Ὁ παῖς ἐπίσης μιμεῖται τοὺς συμπαίκτορας, τοὺς συντρόφους καὶ συμμαθητάς του. Δεδομένου δὲ ὅτι, ὁ παῖς δὲν ἔχει ὠριμον σκέψιν, νὰ διαχωρίζῃ τὸ καλὸν τοῦ κακοῦ, τὸ ἠθικὸν τοῦ ἀνηθικοῦ, τὸ δίκαιον τοῦ ἀδίκου κ.τ.λ. οἱ γονεῖς ὑποχρεοῦνται νὰ ἐπαγρυπνοῦν. Ὁ χαλαρὸς ἔλεγ-

ος εκ μερους των γονέων, οδηγεί πολλάκις τους παίδας εις κακάς συναναστροφάς, αιτινες αφαιρούν, οτι αγνόν και ηθικόν ενεφύτευσεν εις την ψυχήν των η οικογενειακή αγωγή. «Φθείρουν σιν ήθη χρηστά όμιλαιο κακαί», μάς παραγγέλλει ο 'Απ. Παύλος. Προς τοϋτο λοιπόν χρέος των γονέων είναι, να εκλέγουν την συντροφίαν των τέκνων των, εξ οικογενειών έναρέτων, τιμίων και διακρινομένων δια τόν χαρακτήρα και την άρετήν των.

Υποχρεούνται επίσης να γνωρίζουν τί διαβάζουν τα παιδιά, διότι χιλιάδες είναι τα κυκλοφορούντα έντυπα, μη ήθικου περιεχομένου, τα όποια αναλόγως της φύσεως και του περιεχομένου των μορφώνουν τας ψυχάς των και επιδρούν ασφαλώς εις την διαμόρφωσιν του χαρακτήρος των.

Πλείστα εξ αύτων διεγείρουν την φαντασίαν των, δηλητηριάζουν τας ψυχάς των, εξάπτουν τόν χαρακτήρα των και τα οδηγούν, εις ένα ήθικόν κατρακύλισμα. 'Αλλά και ο φθοροποιός, ως κατήντησεν σήμερον, κινηματογράφος, όστις προβάλλει έργα άνεξελέγκτως, με ακατάλληλον περιεχόμενον, τελευταίως δε εις ώρισμένας χώρας και εκθέσεις σεξουαλικού περιεχομένου, ο τύπος δια των άσέμνων εικόνων και άψυχολογήτων δημοσιευσεών του, μολύνουν την τρυφερήν παιδικήν ψυχήν και την οδηγούν εις πραγματικήν εξασθλίωσιν.

Η οικογένεια επομένως είναι ο πρώτος και ούσιωδέστερος παράγων, όστις έγγυάται την διαμόρφωσιν του παιδός εις ήθικόν χαρακτήρα.

Αυτή ως καλός σπορεύς, σπείρει εις τόν ψυχικόν άγρόν του παιδός, τούς διαλεκτούς και ύγιεις σπόρους, εκ των όποιων θα εκβλαστήσουν, όλαι αι ιδιότητες, αιτινες θα συνθέσουν την ήθικόν του χαρακτήρα και θα τόν καταστήσουν χρηστόν και έναρέτον.

Β.' Το Σχολείον.

Ο άλλος σημαντικός παράγων ήθικης διαπαιδαγωγήσεως και τροπής επί τα βελτίω των νεαρών βλαστών μας είναι το Σχολείον.

Τοϋτο προσφέρει, οτι δέν προσφέρεται εκ της οικογενείας. Σφυρηλατεί με τόν ιδικόν του τρόπον και μέθοδον τόν χαρακτήρα, εις οτι ήθικόν και ώραϊον ύπάρχει, βελτιώνει τόν κόσμον του και δυναμώνει την ψυχήν του δια την περαιτέρω εξέλιξίν του. Ο χαρακτήρ όμως του παιδός δέν μορφώνεται μόνον με την παροχήν γνώσεων και δεξιότητων παρά του διδ/λου, αλλά και εκ του ήθους και του τρόπου της συμπεριφοράς αυτού, έντός και εκτός του σχολείου. Δια του παραδείγματος της ζωής του, της εύσυνειδήτου εκτελέσεως των καθηκόντων του και της ακραδάντου πίστεως του εις εκείνα τα όποια διδάσκει, γίνεται το σύμβολον, εις ο προσβλέπουν οί παίδες μετ' έμπιστοσύνης.

Δια του σεβασμού και του κύρους του έμπνέει.

Δια της διαχύτου αγάπης του προς όλους άνεξαιρέτως τούς παίδας, ένδυναμώνει και παρέχει εις αυτούς μόνιμον ψυχικήν και πνευματικήν τροφήν. Την καρδίαν του διδ/λου δέον όπως πληροί πάντα η ρήσις του 'Απ. Παύλου. «Και εάν έχω προφητείαν και ιδώ τα μυστήρια πάντα και πάσαν την γνώσιν και εάν έχω πάσαν την πίστιν, ώστε όρη μεθιστάνειν, αγάπην δε μη έχω, ούδέν είμι».

'Αλλά και πέραν τούτων, όφείλει ο παιδαγωγ-

γός, ν' άντλή από την ζωήν των ανθρώπων παραδείγματα αγαθών και ήθικών πράξεων, άτινα επιδρούν αποτελεσματικώς επί του συναισθήματος των και τά ώθούν προς μίμησην. Η απόκτησις δε καλών συνηθειών, πρέπει να είναι εις εκ των βασικών μας στόχων. «Δημιουργώντας συνηθείας, δημιουργώμεν χαρακτήρας», λέγει ο Βάκων.

Καθήκον του διδ/λου είναι επίσης, ν' άπονέμη δικαιοσύνην εις έκαστον μαθητήν, άνευ συναισθηματισμών, ύποχρεώσεων και διακρίσεων.

Φιλαλήθεια και δικαιοσύνη, δέον να πρυτανεύη εις τας σχέσεις διδ/λου και μαθητών. Ούτος δια της συμπεριφοράς του θα διδάσκη, οτι γνώρισμα του ανθρώπου με ισχυράν ήθικήν βούλησιν, είναι η άνάληψις ύπ' αυτού εύθύνης, δια την εκτέλεσιν πράξεως. Η άποφυγή εύθυνών και η άπόκρυψις της αληθείας δέν είναι γνώρισμα εύθέος χαρακτήρος. Δια της καλής του καρδίας και της λεπτότητος, ήτις άπαραιτήτως πρέπει να τόν διακρίνη, μορφώνει τόν χαρακτήρα του παιδός και οί λόγοι του εύρίσκουν άνταπόκρισιν εις την ψυχήν του.

Πολλαι εύκαιρια παρέχονται εις τόν διδ/λον δι' ήθικήν διδ/λιν, ήτις θα άφορμάται εκ των πράξεων και θα καταλήγη εις τας πράξεις.

'Αλλά και η έκτός του σχολείου συμπεριφορά του, βοηθεϊ τα μέγιστα εις την διάπλασιν των μαθητών του. Ούτοι παρακολουθούν τόν διδ/λον πώς συμπεριφέρεται, πώς εκφράζεται και ποίαι είναι αι κοινωνικαι του εκδηλώσεις. Όρθως όθεν έλέχθη, οτι, «δέν μεταδίδομεν εις τόν παιδί αυτό που θέλομεν, αλλά αυτό που είμεθα».

Το καλόν παράδειγμα είναι το θεμέλιον πάσης αγωγής, δια την επιτυχίαν πάσης παιδαγωγικής προσπάθειας.

Διδ/λος όστις δια παντός τρόπου εκδηλώνει την αγάπην και άφοσίωσιν του εις την πατρίδα, τονώνει και το ένθικόν φρόνημα των τροφίμων του.

Η πίστις του εις τα χριστιανικά ιδεώδη καλλιεργεί μετá βεβαιότητος, το θρησκευτικόν του παιδός συναισθημα. Εάν ο τρόπος του σκέπτεσθαι, εκφράζεσθαι, εμφανίζεσθαι και ενεργείν δέν αναδίδει «Εύωδίαν Χριστού» είναι άδύνατον να διαπλάσση ήθικώς και θρησκευτικώς τούς τροφίμους του.

Τέλος, προς ένίσχυσιν της ήθικης βουλήσεως των παιδων, έχει ύποχρέωσιν ο παιδαγωγός, να προτρέπη αυτούς να συμμετάσχουν εις οργανώσεις έξωσχολικάς, αιτινες έχουν ως βάση την συνεργασίαν, ως ο προσκοπισμός, ο οδηγισμός κ.τ.λ., διότι η συμβολή τούτων εις την ήθικήν αγωγήν της νεότητος, είναι τεραστία. Κάθε διδ/λος ός έχη πάντοτε ύπ' όψιν του, οτι ούτος με τόν κύρος του αληθινού παιδαγωγού και δια του παραδείγματος του, άποτελεί πραγματικόν υπόδειγμα προς μίμησην και ήθικήν διαπαιδαγώγησιν των νέων μας. Σχολείον και οικογένεια συνεργαζόμενοι από κοινοϋ με πίστιν εις τα 'Ελληνοχριστιανικά ιδεώδη, παρέχουν την βεβαιότητα, δια μίαν πνευματικήν και ήθικήν άνόρθωσιν και διάπλασιν της νεολαίας μας, της όποιας τόν ενδιαφέρον ύπό τας κρατούσας σήμερον συνθήκας, είναι μάλλον ύλιστικόν παρά πνευματικόν. Το παράγγελμα του Β. Ούγκω μάς έπισημαίνει τας βαρείας εύθύνας, ός επωμιζόμεθα έναντι της νεότητος και του μέλλοντος αυτής. «Φωτίστε τούς ανθρώπους δια να σάς θερμάνουν».

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ' ΤΑΞΕΙΣ

Ψυχολογικὸν πρόβλημα παρουσιάζομενον εἰς τὰς συνδιδασκομένας τάξεις Ε' καὶ ΣΤ' κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1968-1969 καὶ ψυχολογία τῶν γονέων καὶ μαθητῶν.

Θεωρῶ ὀρθὸν καὶ δίκαιον λόγῳ τῶν διακοπῶν τοῦ θέρους νὰ ἀσχοληθῶ μὲ ἓνα κάπως σοβαρὸν κοινωνικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλεται ὅπως λυθῇ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων. Δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀναμιχθῇ κανεὶς εἰς τὰ τῶν ἄλλων θέματα, διότι δὲν θὰ κάμῃ καλὸν ἔργον. Δυστυχῶς ἡ εὐτυχῶς, τὰ ἐν οἴκῳ μὴ ἐν δῆμῳ. Πολλοὶ γονεῖς δὲν βλέπουν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ παιδαγωγοῦ ἐκεῖνα, ἅτινα θὰ ἔδει. Ἐπιθυμοῦν νὰ μάθουν τί ἔμαθον οἱ υἱοὶ τῶν ἐν τῷ σχολείῳ, καὶ μὲ ποῖον βαθμὸν θὰ λάβουν τὸ ἀπολυτήριόν τῶν. Ὑπὸ τοιαύτην ἐποψίν συνήθως ἐνδιαφέρει ἡ διδάσκαλος τὸν γονέα, πόσον ὁμως ἔξω τῆς πραγματικότητος εἶναι. Ξεύρω καλῶς ὅτι ὑπάρχουν μυστικά, τὰ ὅποια δὲν ὠφελοῦν, οὔτε εἶναι ἐποικοδομητικά. Δὲν θέλουν νὰ μάθουν κατὰ πόσον ἀφομοιώθη ἡ διδασκτέα ὕλη καὶ κατὰ πόσον ὠφέλησε, οὔτε ἐὰν ἐταλαιπωρήθησαν οἱ μαθηταὶ ἐξ αἰτίας τοῦ καμάτου μὲ ἀποτελεσματὴν τὴν δυσμενῇ σωματικῇ, ψυχικῇ καὶ πνευματικῇ ἐξέλιξιν τῶν τέκνων τῶν. Τὸ ὅτι συνήθως ἔχουν μεγάλας ιδέας διὰ τὰ παιδιά τῶν ἔχουν, καὶ ἐνίας φορές ρίπτουν ἐνιοὶ τὴν μὴ ἐπιτυχίαν τῶν παιδιῶν τῶν εἰς τὸ γυμνάσιον εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ οὐχὶ εἰς τὴν μὴ ἐπίβλεψίν τῶν. Διὰ τὴν πνευματικὴν, ψυχικὴν καὶ γενικῶς ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν τῶν δὲν δίδουν τὴν δέουσαν σημασίαν καὶ λέγουν ἐνίας φορές αἱ ἀνάγκαι τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τῶν μαθητῶν εἶναι ἔμμεσοι οὐχὶ ἄμεσοι ὡς τῶν ἱατρῶν. Ἀκόμη καὶ διὰ τὴν ὕλικήν τροφήν τῶν τέκνων τῶν δὲν ἐνεργοῦν δεόντως, οὕτως ὥστε νὰ λαμβάνουσι τὰς ἀπαιτούμενας θερμίδας καθ' ἑκάστην. Τὸ ἄδικον τελειῶς ἴσως νὰ μὴ τὸ ἔχουν οἱ γονεῖς, καὶ ἕτεροι ὑπέχουν ὀλίγην εὐθύνην τοῦ παρουσιάζομένου φαινομένου. Συνήθως πολλοὶ γονεῖς εἶναι ἀδαεῖς καὶ συνε-

πῶς εὐπίστοι. Ἡ ἀμάθεια τρέφει τὴν εὐπιστίαν. Πρέπει νὰ τοὺς κάμωμεν νὰ γίνουιν φιλομαθεῖς ὅποτε θὰ γίνουιν καὶ πολυμαθεῖς, ὡς ἀπόρροια τῆς πράξεώς μας θὰ εἶναι ἡ ἐξάλειψις τοῦ δυσμενοῦς φαινομένου δηλονότι τῆς ἀδιαφορίας τῶν πρὸς τὰ τέκνα τῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρόδον καὶ ἐξέλιξιν τῶν. Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν γονέων πρέπει νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ κατὰ τὴν περίδον τῆς προεφηβικῆς καὶ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, διότι ὑπάρχουν μεταπτώσεις καὶ διακυμάνσεις, αἵτινες ἐμφανίζουν ψυχοπαθείας κατὰ τὸ πλεῖστον παροδικὰς ἐνίας δὲ φορές χρονίας. Δύναμαι νὰ χωρίσω εἰς κατηγορίας ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀπόψεις τῶν γονέων ἐπὶ τῆς μορφώσεως τῶν παιδίων τῶν. Γενικῶς τὰ ρεύματα τῶν λαϊκῶν ἀντιλήψεων περὶ ἐκπαιδεύσεως εἶναι διάφορα. Ὑπάρχει ρεῦμα μὲ βαθεῖαν λαϊκὴν πίστιν εἰς τὴν ἀξίαν τῆς γενικῆς μορφώσεως. Ὑπάρχει ἐν μικρὸν πρακτικὸν ρεῦμα τὸ ὁποῖον ἔχει ἐν ἰσχυρὸν θεωρητικὸν ρεῦμα ὡς ἀντίπαλον.

Πρὸς τὴν ἀντιπαράστασιν τῆς γνώμης τῶν πολλῶν μὲ τὴν γνώμην τῶν ἐδικῶν ὑπάρχουν πολλαὶ πιθανότητες νὰ ὑφίστανται ἐνταὶ ἀντιρρήσεις. Ἐκ τῆς ἱστορίας διδασκόμεθα ὅτι πρῶτος ὅστις ἔφερε ἀντιρρήσεις ὑπῆρξεν ὁ Μέγας Σωκράτης. Δὲν ἐσέβετο πολὺ τὰς γνώμας τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τῶν ἐδικῶν καὶ τῶν λογικῶς σκεπτομένων. Διὰ τῆς παρόδου πολλῶν ἐτῶν καὶ δια τῆς ἀλλαγῆς διαφόρων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συστημάτων αἱ ιδέαι τοῦ Σωκράτους ἡλλοιώθησαν καὶ αἱ ἀντιλήψεις τῶν γονέων περὶ τῆς παιδείας τῶν τέκνων τῶν ὁλονέν ἀλλάζουν. Τὸ πνεῦμα τῶν δίδει εἰς πολλοὺς τὸ δικαίωμα τῆς γνώμης διὰ τὰ κοινά, ἐν τῇ ρυθμίζει πολλῶν μεγάλων ζητημάτων καὶ συνεχῶς καθιστοῦν τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὴν λαϊκὴν θέλησιν εἰς σπουδαιότατον καὶ ἀπαραγνώριστον παράγοντα. Ἡ συμβολὴ τῆς γνώμης τῶν γονέων θεωρεῖται ἀπαραίτητος κατὰ τὴν ὀργάνωσιν μιᾶς ἐκπαιδεύσεως, ἥτις ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν μορφωτικῶν, βιο-

τικῶν καὶ ἐθνικοκοινωνικῶν ἀναγκῶν τῆς παιδείας, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν νεωτέρου συστήματος εἰς τὴν πράξιν, τὸ ὁποῖον ἔχει τὰς βάσεις του ἐπὶ τῶν συγχρόνων ρευμάτων τῆς ψυχολογίας καὶ τῶν πορισμάτων τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης. Πλησίον τῆς παιδείας πιστεύω ὅτι οἱ γονεῖς δὲν εὐρίσκονται. Εἰς ἓνα Εὐρωπαϊκὰ κράτη τὰ πράγματα ἔχουσι διαφορετικῶς, ὡς ἐν τῇ Γερμανίᾳ. Τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ δίκαιον εἶναι καὶ ἡ διοίκησις τῆς ἐκπαίδευσως καὶ ἡ λειτουργία τῶν σχολείων νὰ μὴν ἀγνοοῦν τὴν ἐπίδρασιν τῶν γονέων ἐπὶ τῶν τέκνων των. Οἱ γονεῖς καὶ οἱ κηδεμόνες οἵτινες ἀγνοοῦν τὰ περὶ τῆς παιδείας προβλήματα, πρέπει νὰ κληθοῦν ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ νὰ συντάξουν λεπτομερῶς τὰ περὶ τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων των, φυσικὰ τῇ ὑποδείξει τῶν ἀρμοδίων, διότι ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν γονέων καὶ ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους του κατανόησιν, ἣν θὰ δείξῃ, ἀπέναντι τοῦ σχολικοῦ προγραμματισμοῦ καὶ γενικῶς τῆς ὁργανώσεως θὰ ἐξαρτηθῇ κατὰ ἓνα πολὺ μεγάλο μέρος ἡ ἐπιτυχία τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἀγωγῆς. Δὲν ἀμφιβάλλω τὴν ἀγάπην, τὰ αἰσθήματα καὶ συναισθήματα τῶν γονέων διὰ τὰ παιδιά των, αὐτὰ δὲ τοὺς ἔχουν ὀπλίσει μὲ ἰσχυρὰν καὶ ἀσφαλῆ διαίσθησιν ὡς ἀπόρροια τῶν ἀνωτέρω ἔχομεν τὴν γνῶσιν ἐκ μέρους πολλῶν γονέων τῆς πραγματικῆς καταστάσεως τῆς παιδείας μας. Εὐτυχῶς τὸ σύνολον τοῦ λαοῦ μας πιστεύει ἀχραδάντως εἰς τὴν μεγίστην ἀξίαν τῆς γενικῆς μορφώσεως, ἥτις (πίστις) εἶναι εὐρωστος καὶ ὑγιεινότης, ἔχει μέσα τῆς μίαν ἀδιάσειστον ἀλήθειαν. Ἐπομένως δικαίως ἡ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ μας ἐπιθυμεῖ σχολεῖα, ἅτινα θὰ κάνουν τὰ τέχνα των ἀνθρώπους, χρήσιμα μέλη τῆς κοινωνίας καὶ συνεχιστὰς τῶν Ἑλληνοχριστιανικῶν ἰδεωδῶν. Εἶναι ἐπιβεβλημένη ἡ ὁδηγητικὴ δραστηριότης τῶν διαφόρων περιοχῶν τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ὅρθως ἐλέχθη τὸ «διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα». Ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν διαφόρων εὐσεβῶν πόθων ἐξαρτᾶται ἡ προιότης τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς, ἔνιοι ἀποβλέπουν εἰς ἐπιστημονικὰς ὑποδείξεις, ἕτεροι εἰς ὑλικὰς. Ἡ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ ὡς σχολεῖον γενικῆς μορφώσεως θεωρεῖ μόνον τὸ Δημοτικόν

Σχολεῖον, τὸ ὁποῖο καὶ ὀνομάζει «λαϊκὸν σχολεῖον», ἐνῶ ὑπάρχουν καὶ ἕτερα. Ὅλα τὰ σχολεῖα παρέχουν τὴν παιδείαν εἰς τὸν λαὸν εἴτε μέσης ἐκπαίδευσως εἶναι, εἴτε ἀνωτάτης. Ἐπομένως, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις, πλανῶνται οἱ γονεῖς, οἵτινες διατείνονται ὅτι σχολεῖον τοῦ λαοῦ εἶναι μόνον τὸ Δημοτικόν σχολεῖον, χρειάζεται συνεχῆς διαφώτισις. Δὲν ἐπιτρέπονται κοινωνικαὶ διακρίσεις εἰς τὴν παιδείαν, τοιαῦται ὅμως ἰδιοφυῶν ἐπιτρέπονται. Ἐπιθυμία τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀδέσμευτος κίνησις τῶν ἰδιοφυῶν πρὸς ἅπαντα τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα. Κοινωνικοί, πολιτικοί, οἰκονομικοὶ καὶ ἕτεροι λόγοι δὲν ἐπιτρέπονται νὰ παρεμβάλωνται μὲ σκοπὸν νὰ συντελέσουν εἰς τὴν μὴ πρόοδον τῶν ἐπιθυμούντων νὰ σπουδάσουν τέχνας καὶ γράμματα.

Σφάλμα διαπράττει ἓνα μεγάλο ποσοστὸν τῶν γονέων ποὺ ἐνδιαφέρεται καὶ καθηλώνει τὰ παιδιά του μόνον εἰς τὸ Δημοτικόν Σχολεῖον. Πρέπει νὰ γίνεται διευκόλυνσις οἰκονομική, καὶ κοινωνική εἰς ἀπάσας τὰς ἰδιοφυῖας, οὕτως ὥστε νὰ ἀπλωθῇ εἰς ὅλα τὰ ἰδρύματά μας διὰ τῶν καλλιτέρων ἰδιοφυῶν ἡ ἐνίσχυσις τοῦ λαοῦ. Πολλοὶ ἐκ τῶν γονέων ἔχουν τὸν διακαὴ πόθον νὰ ἴδουν τὰ τέχνα των ἐπιστήμονες, αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία των δεικνύει ὅτι ἔχουν εὐγενεῖς φιλοδοξίας, διὰ τὴν ἐπιτεῦξιν τοῦ ἀνωτέρω σκοποῦ των βασικὴ προϋπόθεσις εἶναι ἡ ὑπαρξίς τῆς ἰδιοφυῖας, πνευματικῶν, ἠθικῶν, σωματικῶν καὶ ψυχικῶν προδιαθέσεων, πρὸς καλλιέργειαν τῆς ἐπιστήμης, ἣν ἐπιθυμοῦν νὰ ἀκολουθήσουν.

Ἐντὸς δικαίου πλειστάκις διατείνονται οἱ γονεῖς καὶ κηδεμόνες ὅτι ἐπίβεβλημένοι εἶναι αἱ δυνατότητες τῆς ἀπορροφήσεως τῶν τέκνων των εἰς τὴν πατρίδα, ἄλλως θὰ ἔχουσι ὑλικὰς ζημίας. Ὑπάρχουσι πολλοὶ πτυχιούχοι ἀνωτάτων σχολῶν, οἵτινες δὲν ἱκανοποιοῦνται ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν καλῶς. Ἐνίας φορὰς οἱ γονεῖς ἔχουν δίκαιον, διότι μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν τῶν τέκνων των ἐκ τοῦ Γυμνασίου ἐνῶ ἔχουσι προσόντα πνευματικὰ ὑπὸ τῆς φύσεως δὲν δύνανται νὰ εἰσέλθουν εἰς οὐδὲν πνευματικὸν ἴδρυμα.

Ἐκαστος ἔχει ἐν χάρισμα πολὺ μέγαλον τὸ ὁποῖον δυνατόν νὰ μὴν τὸ ἔχει εἰς

πνευματώδης ἀνὴρ καὶ οὐδεὶς εἶναι ἀνω-
φελὴς καὶ ἄχρηστος ἐν τῇ κοινωνίᾳ, τὸ
γεγονὸς ὅτι δὲν ἔχει μεγάλην θεωρητικὴν
ἢ πνευματικὴν δύναμιν διὰ τὰς τέχνας ἢ
τὰ γράμματα δὲν ἔχει σημασίαν, οἱ γο-
νεῖς πρέπει νὰ ξεύρωσι στοιχεῖα τοῦ πνευ-
ματικοῦ προσανατολισμοῦ. Ἡ ἀξιολόγη-
σις τῶν ἀρετῶν ἐκάστου προσώπου δὲν
πρέπει νὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν δύναμιν
τῆς αἰγλῆς τοῦ ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ ἀπὸ
τὰς ἱκανότητας, δεξιότητας καὶ γενικῶς
ἀπὸ τὸ ποιὸν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ψυ-
χικῆς μορφώσεως. Πλεῖστοι ἐκ τῶν γο-
νέων, διατείνονται ὅτι διὰ τὰ τέκνα των
δὲν ὑπάρχουν θέσεις ἐν τῇ πολιτείᾳ, αἱ ἀνω-
τέρω σέκψεις των ψυχολογικῶς δὲν εὐ-
σταθοῦν, διότι ἅπασαι αἱ θεωρητικαὶ καὶ
πρακτικαὶ ἱκανότητες ὑπὸ τὰς ὁποίας κο-
σμοῦνται τὰ διάφορα ἄτομα ἐπιβραβεύ-
ονται.

Ἡ ἀδισφορία των, ἥτις πλειστάκις
δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι εἶναι ἐγκληματικὴ
γεννᾷ ψυχικὰ προβλήματα εἰς τὰ τέκνα
των. Ὅπως εἶναι τὸ τῆς δειλίας, τῆς
συστολῆς, ἥτις ἐν τῷ συνόλῳ δύναται ν'
ἀχθῇ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς κατωτερό-
τητός του ποῦ ἔχει ὁ δειλὸς καὶ ὁ συνεσταλ-
μένος. Συνήθως ὅταν δὲν ξέρῃ μάθημα
τρέμει, ἀνοικοκλείνει τὰ μάτια του, κοκ-
κινίζει καὶ ἰδρώνει μὲ τὸ παραμικρόν.
Ἐὰν ὑπῆρχε ἐπιβλεψὶς ἐκ μέρους τῶν
γονέων του δὲν θὰ ἐγεννᾶτο εἰς τὴν ψυχὴν
του τὸ συναίσθημα τῆς δειλίας. Ἐχει εἰς
μεγάλον βαθμὸν τὸ συναίσθημα τῆς συγ-
κινήσεως, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν μετέπειτα
ἐξωσχολικὴν του ζωὴν θὰ τὸν κάμῃ νὰ
ὑποφέρῃ, διότι δὲν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ
προσαρμοσθῇ εὐκόλως. Θὰ συγκεντρώσῃ
ἐν τῷ ἑαυτῷ του τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ συν-
εσταλμένου, ὅστις ὡς γνωστὸν ἔχει πολ-
λὰς συγκινήσεις, αἵτινες θὰ καταστρέ-
ψουν τὴν μνήμην καὶ τὴν κρίσιν του,
δὲν δύναται νὰ ἀρθρώσῃ καλῶς τὰς λέξεις,
δὲν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τελειώσῃ καλῶς
καὶ φυσιολογικῶς τὰς φράσεις ποῦ ἤρχι-
σε. Ἡ ἀψυχολόγητος συμπεριφορὰ τῶν
γονέων δημιουργεῖ τύπους συνεσταλμέ-
νους, ὅστις ἔχει συμπλέγματα κατωτερό-
τητος καὶ ἐπιβάλλεται ὅπως ἀσχοληθῶ
μὲ τὸ πρόβλημα τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ
συνεσταλμένου μαθητοῦ. Ἡ συγκίνησις
φέρει ἐρεθισμὸν καὶ ἀταξίαν. ἀλλὰν καὶ
ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη διδάσκει ν' ἀποφύγωμε

τὰς μεγάλας συγκινήσεις, διότι εἶναι δυσ-
μενεῖς ἐπὶ τῆς σωματικῆς μας ὑγείας.
Συνήθως ὁμιλεῖ μετὰ χειρονομιῶν πολὺ
καὶ δυνατά. Ὁ συνεσταλμένος μαθητὴς
ὑπὸ φυσιολογικὴν ἐποψὶν δὲν εὐρίσκεται
εἰς τὴν δέουσαν κατάστασιν, εἰς ἣν ἔδει
νὰ εὐρίσκεται. Κατὰ τὰ διαλείμματα βα-
δίζει μόνος του δὲν ὁμιλεῖ, δὲν παίζει καὶ
γενικῶς δὲν κινεῖται. Ὁμοιάζει μὲ στα-
σιμον ὕδωρ εἰς τὸ ὁποῖον οἱ κώνωπες πολ-
λαπλασιάζονται, ἐνῶ θὰ ἔδει νὰ ἐκινεῖτο
ὁπότε θὰ ὠμοιάζε μὲ τρεχούμενον καὶ
γάργαρον ὕδωρ. Ἀποφεύγει κατὰ σύστη-
μα καὶ ἐξ ἐνστίκτου τὴν ἀποχὴν καὶ μετὰ
τῶν ἐξωσχολικῶν. Ὅσάκις τοὺς βλέπει
φεύγει καὶ ἀλλάζει δρόμον. Κατὰ τὰς
συναντήσεις του στενοχωρεῖται καὶ δει-
κνύει στείρότητα πνεύματος, ἔχει συχνά
τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ συζήτησις εἶναι
γρήγορη καὶ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὴν πα-
ρακολουθήσῃ. Δὲν δύναται νὰ δώσῃ ἓνα
τέλος εἰς τὴν συζήτησιν καὶ δὲν ἠμπορεῖ
νὰ ζητήσῃ συγγνώμην καὶ νὰ φύγῃ. Ἐὰν
αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν του κουτὸν αὐτῇ ἡ
ταπεινότης τοῦ εἶναι ἐπιφανειακὴ. Κατ'
οὐσίαν εἶναι ὑπερήφανος, ὑποφέρει ἀπὸ
τὴν δυσαναλογίαν μετὰ τοῦ ἐκείνου ποῦ φαί-
νεται ὅτι εἶναι εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ἐκεί-
νου τοῦ συναισθήματος ποῦ νομίζει ὅτι
εἰς τὴν πραγματικότητά ἔχει. Ἐκ τῶν
ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι εἶναι εἰς θέσιν
καλύτερα νὰ γράφῃ παρὰ νὰ ὁμιλῇ. Μία
ἀπὸ τὰς μορφὰς τῆς συστολῆς εἶναι καὶ τὸ
τράκ τὸ ὁποῖον ἔπαθε ὁ παῖς, ὅστις ἐνόμι-
ζε ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θὰ ἔχανε ἐνῶ
ἤξευρε καλῶς τὸ μάθημα δηλονότι θὰ
ὑφίστατο ἀμνησίαν. Ἐτρεμον τὰ πόδια
του καὶ εἶχε πολλοὺς κτύπους ἐν τῇ καρ-
δίᾳ του. Εἰς τὰς ἐξετάσεις τὸ ἴδιον συνέ-
βαινε καὶ κατὰ τὰς δύο (2) τάξεις, ἀλλὰ
εἰς τὴν ἑκτὴν (Στ) κάπως ἐλαφρῶς, διότι
ἐφήρμωσα πρακτικὴν παιδαγωγικὴν ὅτε
μοὶ παρουσιάσθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ πέμπτῃ
τάξει. Ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑπάρχουν πολλοὶ
συνεσταλμένοι «δειλοὶ» οἵτινες, ὑπῆρξαν
γενναιότατοι. Ἐν πολεμικῇ περιόδῳ πα-
ρητηρήθη ὅτι συνεσταλμένοι ἀνεφέρθησαν
ἐπανελλημμένως εἰς ἡμερησίας διαταγὰς
διὰ ἥρωϊκωτάτας πράξεις.

Ἐφάνησαν γενναῖοι εἰς μεγάλας καὶ
τολμηρὰς πράξεις. Δὲν ἐλογάζον τὴν
ζωὴν των, δὲν ἐφείσθησαν κόπων καὶ
μόχθων νὰ πράξουν τὸ καθήκον των ἀπὸ

πλευρᾶς καθήκοντος. Ὁρμοῦσαν ἀπὸ τὰ χαρακώματα χωρὶς νὰ λογαριάσουν τὰς ὀβίδας καὶ ὁμως, κατελαμβάνοντο ἀπὸ πανικὸν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ τοῦ ἀξιώματι τοῦ διὰ νὰ τοὺς συγχαρῇ διὰ τὴν ἀνδρείαν των. Ὅσάκις ἠσθένουν ἔτρεχον, ἐνῶ δὲν ἐλογάριαζον τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἃς εἶδωμεν τί λέγει ἡ ἱατρική. Ἡ καταπολέμησις τῆς δειλίας καὶ τῆς συστολῆς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς θεραπείας τῶν συμπαθητικῶν καὶ ἐνδοκρινικῶν διαταραχῶν, διότι αὐτοῦ ὀφείλεται. Ἐφαρμόζουν τὴν ψυχοθεραπείαν, ἡ ὁποία ἀσκεῖ τὴν θέλησιν καὶ τὴν κάμνει χαλύβδινην καὶ ἀκαμπτον καὶ προδίδει ψυχραιμίαν καὶ αὐτοπεποίθησιν. Ἡ ψυχανάλυσις ἀποκαλύπτει ὅτι εἰς τὴν μνήμην τοῦ ὑποσυνειδήτου τοῦ παιδὸς καὶ τῶν γεναίων καὶ θαρραλέων πολεμιστῶν — ἀλλὰ δειλῶν ἐν εἰρηνικῇ περιό-

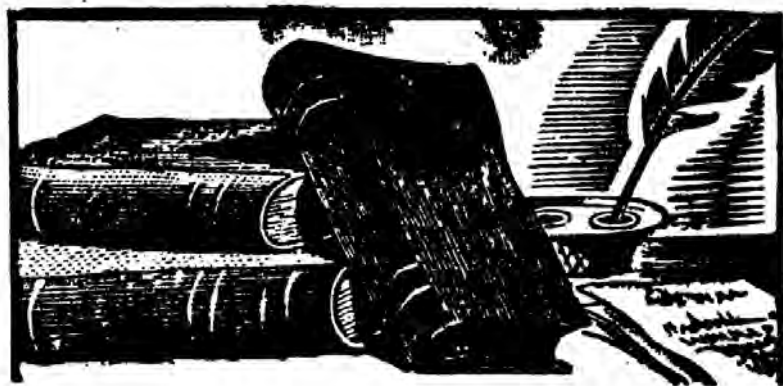
δῳ — ὑπάρχουν ἀπαγορεύσεις, αἵτινες ἐτρόμαζον καὶ ἀπεθάρρυνον τὸν δειλὸν μαθητὴν καὶ τοὺς πολεμιστάς.

Συγκεφαλαιώνοντας λέγω ὅτι ἡ μεγάλη αὐστηρότης τῶν γονέων, αἱ ταπεινωτικαὶ τῶν πράξεις ἐναντίον τῶν τέκνων, συνδυαζόμεναι συχνὰ μὲ προοίμους σεξουαλικᾶς συγκινήσεις, κινδυνεύουν νὰ ἐμβάλουν εἰς τὰ τέκνα των τὴν καταστρεπτικὴν ἰδέαν τοῦ συμπλέγματος τῆς κατωτερότητος — δειλίας καὶ συνεσταλμένου —.

Κατὰ τὸν τελευταῖον μῆνα διὰ τῆς προαναφερθείσης θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, ἦν ἐφήρμωσα δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι σχεδὸν ἀπεθεραπεύθη ὁ παῖς. Πιστεύω ὅτι ἡ δειλία τοῦ ἦτο ἐνδείξις, ἅμα καὶ ἀπόδειξις τῆς αὐστηρότητος τῶν γονέων τοῦ ἰσως καὶ τῶν διδασκάλων του.

Ἡλιάδης Παναγιώτης τοῦ Σπυρ.
Διδ/λος Ἀσσήρου-Θεσσαλονίκης

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΣΠΥΡΟΥ ΚΟΚΚΙΝΗ

“ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ,, ΑΘΗΝΑ - 1969 ΣΕΛ. 210

Υπό Γεωργίου Χασιακού

Ο κ. Σπύρος Κοκκίνης, Προϊστάμενος της Βιβλιοθήκης του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου Υπουργείου Παιδείας, κυκλοφόρησε το νέο βιβλίο του «Βιβλιοθήκες και Αρχεία στην Ελλάδα». Το περιπούδατο αυτό βιβλίο έχει πολύ ενδιαφέρον και κατατοπίζει τον αναγνώστη σε θέματα γύρω από την ίδρυση, την οργάνωση και τη λειτουργία των βιβλιοθηκών στην Ελλάδα. Αρκετά μαθαίνει, επίσης ο αναγνώστης, για τα Αρχεία που υπάρχουν στη χώρα μας. Ο κ. Κοκκίνης περιλαμβάνει στο βιβλίο του επίσημα στοιχεία για τις Βιβλιοθήκες, που υπάρχουν στην Ελλάδα και για τον αριθμό των τόμων που έχει κάθε μία. Περιέχει το βιβλίο αναλυτικούς και συγκριτικούς πίνακες για τις υπάρχουσες βιβλιοθήκες κατά Νομούς. Διαμερίσματα και συνολικά για όλη τη χώρα. Πληροφορείται ο αναγνώστης, ότι οι περισσότεροι τόμοι των βιβλίων είναι συγκεντρωμένοι σε πολύ λίγες Βιβλιοθήκες. Από τα 4 εκατομμύρια περίπου τόμων, που υπάρχουν σ' όλες τις Βιβλιοθήκες της χώρας μας, τα δύο εκατομ περιέχουν οι δύο μεγάλες Βιβλιοθήκες της Πρωτεύουσας (1 εκατ. ή Εθνική και 1 εκατ. ή της Βουλής) και τα υπόλοιπα κατανέμονται σ' όλες τις άλλες Βιβλιοθήκες. Στο βιβλίο του ο κ. Κοκκίνης, όπως γράφει και ο ίδιος για να μη παραξηγηθή, δεν περιλαμβάνει τις μικρές βιβλιοθήκες των Δημοτ. Σχολείων και Γυμνασίων ή και τις ατομικές βιβλιοθήκες, διότι δεν είχε επίσημα στοιχεία τους. Έπομένως ή αναλογία στους 100 κατοίκους σ' ένα Νομό ή σ' ένα Διοικητικό Διαμέρισμα θα είναι μεγαλύτερη, από την αναλογία που αναφέρει. Στη Φωκίδα π.χ. υπάρχουν, εκτός των Σχολικών, και δύο ακόμη Βιβλιοθήκες των Διδασκαλικών Συλλόγων του Νομού με 800-1.000 τόμους σε κάθε μία, χωρίς να αναφέρονται στο βιβλίο. Το ίδιο συμβαίνει σε αναλογία και στους άλλους Νομούς. Οι διευκρινίσεις όμως αυτές δεν έχουν σημασία.

Το βιβλίο περιέχει το ιστορικό της ίδρύσεως των κυριωτέρων Β.βιβλιοθηκών στην Ελλάδα (από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας μέχρι σήμερα), τον τρόπον λειτουργίας των, τις έλλείψεις που παρουσιάζουν σήμερα κ.ά. Υποδεικνύονται μέτρα που πρέπει να ληφθούν, για την καλλίτερη και αποδοτικώτερη λειτουργία, βασιζόμενα σε σχετική έρευνα του UNESCO, που έγινε στην Ελλάδα.

Οι περισσότερες Βιβλιοθήκες στη χώρα μας είναι «άποθηκες» βιβλίων, όπως πολύ σωστά τονίζεται στο βιβλίο. Ασχολείται, επίσης, στο βιβλίο του ο κ. Κοκκίνης με το πρόβλημα της Βιβλιοθηκονομίας, που είναι βασικό για την ίδρυση και την καλή λειτουργία μιάς Βιβλιοθήκης, την ταχύτερα εξυπηρέτηση του κοινού και την ενημέρωσή της με τα εκδιδόμενα βιβλία. Επισημαίνει, ακόμη ο συγγραφέας, την ανάγκη οικονομικής ενισχύσεως των Βιβλιοθηκών, για ν' αγοράζονται κάθε χρόνο, όχι μόνο βιβλία που εκδίδονται στην Ελλάδα, αλλά και ξένα συγγράμματα.

Στο βιβλίο του καταχωρεί ο κ. Κοκκίνης τους τυπωμένους καταλόγους διαφόρων Βιβλιοθηκών. Καταγράφει στοιχεία για τις Κινητές Βιβλιοθήκες, που λειτουργούν σ' όλη την Ελλάδα (1.600 δανειοδοτικά κέντρα της Κινητής Βιβλιοθήκης Υπουργ. Παιδείας). Περιλαμβάνει Β.Δ/τα με κανονισμούς για την ίδρυση Βιβλιοθηκών από το 1901 και προκήρυξη του UNESCO (1949).

Καταγράφει σύντομα στοιχεία για τα Αρχεία, που υπάρχουν στην Ελλάδα, «τα πολύτιμα αυτά θησαυροφυλάκια της ιστορίας μας».

Το βιβλίο του κ. Κοκκίνη είναι απαραίτητο για κάθε Βιβλιοθήκη και προσφέρει πολλά σε κάθενά, που ενδιαφέρεται να ιδρύσει, να οργανώσει, να λειτουργήσει μια Βιβλιοθήκη και να ταξινομήσει τα βιβλία της.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΣΙΑΚΟΣ

